

ZDRUŽENI NARODI

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk

CEDAW/C/SVN/2

26. april 1999

Izvirnik: ANGLEŠKI

ODBOR ZA ODPRAVO DISKRIMINACIJE ŽENSK

OBRAVNAVA POROČIL, KI JIH DRŽAVE POGODBENICE ODDAJO PO 18. ČLENU KONVENCIJE

Drugo periodično poročilo države pogodbenice

SLOVENIJA

KAZALO

UVOD

(A) *SPLOŠNI, DRUŽBENI, EKONOMSKI, POLITIČNI IN PRAVNI POGOJI (RAZMERE), V KATERIH SLOVENIJA ODPRAVLJA DISKRIMINACIJO ŽENSK V VSEH NJENIH OBLIKAH*

1. *Prebivalstvo*
2. *Gospodarski položaj*
3. *Politični in administrativni sistem*

(B) *UKREPI, SPREJETI ZA IZVAJANJE KONVENCIJE, IN VPLIV, KI GA JE IMELA RATIFIKACIJA KONVENCIJE NA SLOVENSKE SPLOŠNE, DRUŽBENE, EKONOMSKE, POLITIČNE IN PRAVNE POGOJE OD ZAČETKA VELJAVNOSTI KONVENCIJE ZA REPUBLIKO SLOVENIJO.*

1. *Vpliv ratifikacije konvencije*

(C) *INSTITUCIJE ZA ZAGOTAVLJANJE PRAVICE DO ENAKOSTI ŽENSK IN MOŠKIH IN ZA ODPRAVO KRŠITEV*

1. *Varuh človekovih pravic*
2. *Državni mehanizem za vzpostavljanje enakosti žensk in moških*

(D) *SREDSTVA IN NAČINI ZA ZAGOTAVLJANJE IN SPODBUJANJE RAZVOJA IN KREPITVE POLOŽAJA ŽENSK, Z NAMENOM, DA BI JIM ZAGOTOVILI IZVAJANJE IN UŽIVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN NA VSEH PODROČJIH NA TEMELJU ENAKOSTI Z MOŠKIMI*

1. *Osveščanje najširše javnosti o enakosti žensk in moških*
2. *Svetovanje pri razvoju politik*
3. *Konkretne akcije*
4. *Nevladne organizacije*

(E) *MOŽNOST NEPOSREDNEGA SKLICEVANJA NA KONVENCIJO IN NEPOSREDNO UVELJAVLJANJE NJENIH DOLOČIL*

II. DEL: UVELJAVLJANJE DOLOČIL POSAMIČNIH ČLENOV KONVENCIJE

1. ČLEN: DISKRIMINACIJA ŽENSK

2. IN 3. ČLEN: UKREPI ZA ZAGOTOVITEV NAČELA ENAKOSTI ŽENSK IN MOŠKIH

1. *Ustavna in zakonska določila*
2. *Kršitev načela enakosti*
3. *Usklajevanje zakonodaje z ustavo in s pravnimi akti Evropske zveze*
4. *Zakon o enakih možnostih in enaki obravnavi žensk in moških*
5. *Varstvo žensk pred vsakršnim dejanjem diskriminacije*
6. *Ukrepi za zagotovitev polnega razvoja in izboljšanja položaja žensk*

4. ČLEN: SPODBUJANJE ENAKOSTI Z ZAČASNIMI UKREPI POZITIVNE DISKRIMINACIJE
5. ČLEN: ODPRAVA PREDSDOKOV IN STEREOTIPOV
 1. *Družinsko življenje*
 2. *Oglaševanje delovnih mest in postopki za sprejem v službo*
 3. *Vloga medijev*
 4. *Nasilje nad ženskami in nasilje v družini*
 5. *Vzgoja za enakost*
6. ČLEN: TRGOVINA Z ŽENSKAMI IN PROSTITUCIJA
7. ČLEN: ŽENSKÉ V POLITIČNEM IN JAVNEM ŽIVLJENJU
 1. *Ustavna in zakonska pravica voliti in biti voljen*
 2. *Ženske v političnih strankah*
 3. *Ženske v državnih organih, organih lokalnih oblasti in v pravosodju*
 4. *Ženske v gospodarstvu in na področju kulture*
8. ČLEN: ŽENSKÉ KOT PREDSTAVNICE VLADE V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH IN ŽENSKÉ V DIPLOMACIJI
9. ČLEN: DRŽAVLJANSTVO
10. ČLEN: IZOBRAŽEVANJE
 1. *Osnovne značilnosti novega sistema vzgoje in izobraževanja*
 2. *Vzgojno izobraževalna dejavnost*
 3. *Odprava spolnih stereotipov v izobraževanju*
 4. *Štipendiranje*
 5. *Pismenost in vseživljenjsko izobraževanje*
 6. *Telesna vzgoja in šport*
 7. *Vzgoja za zdravo življenje in vzgoja za družinsko življenje*
11. ČLEN: ZAPOSLOVANJE
 1. *Ženske na trgu delovne sile*
 2. *Zagotavljanje enakih pravic žensk in moških na področju zaposlovanja*
 3. *Pravica do socialne varnosti v primeru upokojitve, brezposelnosti, bolezni, invalidnosti, starosti in druge vrste nesposobnosti za delo in tudi pravica do plačane odsotnosti*
12. ČLEN: ZDRAVJE ŽENSK
 1. *Zdravstveno varstvo v Republiki Sloveniji*
 2. *Zdravstveno stanje prebivalstva*
 3. *Zdravstveno varstvo žensk*
 4. *Spolno prenosljive bolezni, aids in HIV*
 5. *Programi za osveščanje prebivalstva in žensk*
13. ČLEN: DRUGA PODROČJA EKONOMSKEGA IN DRUŽBENEGA ŽIVLJENJA
 1. *Družinski prejemki*
 2. *Bančna posojila, hipotekami in drugi finančni krediti*
 3. *Rekreacija, šport in drugi vidiki kulturnega življenja*
14. ČLEN: KMEČKE ŽENSKÉ
 1. *Kmečko prebivalstvo*
 2. *Delitev dela in odločanje v kmečkem gospodarstvu*
 3. *Življenjske razmere na podeželju*
 4. *Socialno in zdravstveno varstvo kmečkih žensk*
 5. *Vključevanje v javno življenje*
15. ČLEN: ENAKOST PRED ZAKONOM
16. ČLEN: ZAKONSKA ZVEZA IN DRUŽINSKA RAZMERJA

INFORMIRANJE JAVNOSTI O KONVENCIJI

UVOD

Republika Slovenija je leta 1992 postala pogodbenica Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk kot pravna naslednica ratifikacije konvencije s strani nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije. Začetno poročilo o uresničevanju določil konvencije je predala Odboru za odpravo diskriminacije leta 1993. Odbor je poročilo obravnaval na 16. zasedanju (od 13. do 31. januarja 1997).

To je Drugo poročilo o uresničevanju določil konvencije, ki ga Republika Slovenija skladno z 18. Členom konvencije predaja v obravnavo Odboru za odpravo diskriminacije.

Pri pripravi tega poročila je Republika Slovenija upoštevala začetno poročilo o sprejetih ukrepih za odpravo diskriminacije žensk v Republiki Sloveniji, poročilo Odbora za odpravo diskriminacije o obravnavi začetnega poročila, splošne smernice glede oblike in vsebine poročil ter smernice za pripravo drugih in nadaljnjih poročil, vključno s tistimi, ki jih je Odbor za odpravo diskriminacije sprejel na 16. zasedanju leta 1997. Pri pripravi analitične ocene položaja žensk v Republiki Sloveniji je bilo koristno vodilo tudi poglavje iz publikacije *Poročanje o človekovih pravicah po šestih glavnih mednarodnih instrumentih s področja človekovih pravic (Human rights reporting under six major International human rights Instruments)*, ki sta ga za potrebe poročanja po Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk pripravili gospe Zagorka Ilic in Ivanka Corti.

To poročilo vsebuje razpoložljive informacije in statistične podatke, ki niso bili predstavljeni v začetnem poročilu, in se osredotoča na spremembe, ki so nastale v obdobju prvega poročanja do nastajanja tega poročila.

I. DEL: SPLOŠNI PODATKI

(a) Splošni, družbeni, ekonomski, politični in pravni pogoji (razmere), v katerih Slovenija odpravlja diskriminacijo žensk v vseh njenih oblikah

1. Prebivalstvo

1.1. Osnovni podatki

Decembra 1996 je živel v Sloveniji skupno 1.986.989 ljudi, od tega 968.634 moških (48,6%) in 1.018.355 (51,4 %) žensk. Žensk je torej med prebivalstvom Slovenije več kot moških. Projekcije stalnega prebivalstva Republike Slovenije za petletna obdobja od leta 1995 do 2020 pa kažejo, da bo tudi v naslednjem tisočletju žensk številčno več kot moških. Največ naj bi jih bilo leta 2000, ko naj bi jih bilo 1.034.335 in torej 57.157 več kot moških.

Tako kot v obdobju, o katerem smo poročali v prvem poročilu Slovenije, podatki o starostni sestavi prebivalstva potrjujejo, da se v Sloveniji nadaljuje intenziven proces staranja prebivalstva. Povprečna starost prebivalstva konec leta 1996 je bila 37,6 let, kar je za 0,3 leta več kot v letu 1995. Vzrok, da so generacije mladega prebivalstva številčno čedalje šibkejše, je predvsem zmanjšana rodnost. Nekoliko se je povečal delež delovno sposobnega prebivalstva (v starosti 15 do 64 let), predvsem zaradi večjega števila tujih državljanek in državljanov, saj jih je med njimi kar 71,6 % starih od 20 do 49 let.

1.2. Ruralno/urbano prebivalstvo

Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 1991 živi na podeželju 972.937 ljudi, kar predstavlja 49,50% celotnega prebivalstva. Med njimi je več kot polovica žensk.

1.3. Narodnosti

Skladno z načeli Ustave Republike Slovenije o enakosti narodov in narodnosti in pravico posameznice oziroma posameznika, da svobodno izraža narodno pripadnost, živijo v Sloveniji, po podatkih, ki temeljijo na izjavah oseb, poleg Slovencev tudi Italijani in Italijanke, Madžari in Madžarke, Romi in Romkinje, Albanci in Albanke, Črnogorci in Črnogorke, Hrvati in Hrvatice, Makedonci in Makedonke, Muslimani in Muslimanke, Srbi in Srbkinje ter narodno neopredeljene osebe.

1.4. Uradni jeziki

V Sloveniji so trije uradni jeziki. Slovenščina je jezik, ki se uporablja v celotni državi, medtem ko sta italijanščina in madžarščina uradna jezika, ki se uporabljata na narodnostno mešanih območjih Slovenije.

1.5. Naravno gibanje prebivalstva

V Sloveniji je bila leta 1996 razlika med številom živorojenih in umrlih najvišja po letu 1992 (168 oseb). Koeficient naravnega prirasta bil 0,1.

V letu 1996 se je v Sloveniji rodilo 18.893 otrok, od tega je bilo 105 otrok mrtvorojenih. Število smrti dojenčkov iz leta v leto upada. Tako nizka umrljivost dojenčkov in novorojenčkov Slovenijo uvršča med evropske države z najnižjo umrljivostjo otrok do enega meseca starosti.

Od leta 1993 se zmanjšuje tudi število umrlih oseb in je bilo v letu 1996 za 1,8 % nižje od leta poprej. Med umrlimi je bilo 9.122 žensk in 9.498 moških. Naravni prirast žensk je bil negativen.

Čedalje nižje je tudi število sklenitev zakonskih zvez. V letu 1996 jih je bilo 7.555, kar je na primer v primerjavi z letom 1992 kar za 1.564 ali za 17,16 % manj.

V letu 1996 se je razvezalo 2.004 zakoncev. V teh razvezanih zakonskih zvezah je bilo 1.982 vzdrževanih otrok. 1.705 je bilo dodeljenih v skrbstvo materi, 140 očetu, 97 pa obema.

1.6. Selitveno gibanje prebivalstva

Število priseljenih državljanek in državljanov Republike Slovenije je bilo v letu 1996 najmanjše po osamosvojitvi (1991) - le 1.500. Iz Republike Slovenije so se odselili 803 državljani in državljanke, zaradi česar je bil selitveni prirast (697) nižji kot leto poprej, celo najnižji po letu 1992, ko je bil nazadnje negativen. Selitveni prirast na tisoč prebivalcev je znašal 0,4. Razmerje med moškimi in ženskami je dokaj uravnoteženo. Pri priseljenih so nekoliko prevladovali moški (koeficient maskulinitete 104,9), pri odseljenih pa je bilo nekaj več žensk (koeficient maskulinitete 94,4).

V letu 1996 je bilo notranjih selitev skoraj 3.000 več kot v letu 1995. Med selivci prevladujejo moški in ženske v starosti 20 do 34 let in otroci do 5. leta starosti, zato ne preseneča, da so najpomembnejši razlog za notranje selitve sprememba zaposlitve, poroka in stanovanje - gradnja lastnega stanovanjskega objekta, nakup oziroma zamenjava stanovanj in podnajemništvo. Starostna sestava selivcev torej kaže, da se zvečine selijo mlade družine oziroma partnerji z majhnimi otroki.

2. Gospodarski položaj

2.1. Gospodarski razvoj

V letu 1996 je Slovenija dosegla predtranzicijsko raven bruto domačega proizvoda iz leta 1990. Sestavni del gospodarskega razvoja so: znižanje inflacije v obdobju 1992-1995, razmeroma hiter izhod iz transformacijske depresije, uspešna preusmeritev na tuje trge po izgubi nekdanjih jugoslovanskih trgov, ohranitev javnofinančnega ravnovesja in približno uravnotežena plačilna bilanca.

Tabela 1: Bruto domači proizvod v obdobju 1992 do 1996

BDP	1992	1993	1994	1995	1996
BDP v mio SIT	1 017 965	1 435 095	1 852 997	2 221 459	2 552 668
BDP v mio USD	12 523	12 673	14 386	18 744	18 858
BDP na prebivalca	6 275	6 366	7 233	9 431	9 471
Kupna moč v USD	8 847	9 207	9 917	11 189	11 604

Vir: Poročilo Zavoda Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, november 1997

2.2. zaposlenost in brezposelnost

V letu 1996 se je zaposlenost po podatkih tekoče statistike zmanjšala za odstotek, za 0,6 odstotka pa je manjše tudi število delovno aktivnega prebivalstva. Kljub zmanjšanju zaposlenosti se je povprečna letna stopnja registrirane brezposelnosti ohranila na enaki ravni

kot leta 1995 (13,9%), na približno enaki ravni kot leto poprej pa je ostala tudi stopnja brezposelnosti po kriterijih Mednarodne organizacije dela (ILO) - 7,3%.

Stopnja brezposelnosti žensk, ki je bila v letih 1992-1994 nižja od brezposelnosti moških, se je v jeseni leta 1995 izenačila s stopnjo brezposelnosti moških in je bila v letu 1996 že višja kot stopnja brezposelnosti moških. V letu 1997 se je razlika še povečala. Posebej skrb zbujujoča je stopnja brezposelnosti mladih (17,4-odstotna), zlasti žensk (19,7-odstotna).

2.3. Plače

Osnovna značilnost dohodkovne politike je umirjena in predvsem počasnejša rast plač od produktivnosti dela, tako v podjetniškem kot tudi v javnem sektorju. Določanje plač urejajo kolektivne pogodbe, individualne pogodbe, *Zakon o razmerju plač* in drugi zakoni. V tretjem četrtletju leta 1997 je minimalna plača znašala 59.150 SIT (1 USD je 170 SIT; 343 USD). "

3. Politični in administrativni sistem

3.1. Ustava

Ustava Republike Slovenije, ki je bila sprejeta 23. decembra 1991 (leto dni po plebiscitu, na katerem so se slovenski narod in prebivalci ter prebivalke Republike Slovenije izrekli za samostojno in neodvisno državo), opredeljuje Slovenijo kot demokratično republiko in kot pravno in socialno državo.

3.2. Zakonodajna, izvršilna in sodna oblast

3.2.1. Parlament, predsednik države in vlada

Državni zbor Republike Slovenije je najvišje zakonodajno telo, ki ga sestavlja 90 poslancev in poslank, ki se izvolijo s splošnim, enakim, neposrednim in tajnim glasovanjem za obdobje štirih let. V državni zbor se vsakič izvoli tudi po en poslanec/poslanka italijanske in madžarske narodne skupnosti. Nosilce socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov zastopa državni svet, ki ima 40 članov/članic, in sicer po štiri, ki predstavljajo delodajalce in delojemalce, štiri, ki predstavljajo kmete, obrtnike in samostojne poklice, šest, ki predstavljajo negospodarske dejavnosti in 22, ki predstavljajo lokalne interese. Člani in članice državnega sveta se volijo za dobo petih let.

Republiko Slovenije predstavlja predsednik republike, ki je obenem vrhovni poveljnik obrambnih sil. Izvoli se na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah za dobo petih let.

Vlada Republike Slovenije je nosilec izvršilne oblasti. Sestavljajo jo predsednik/predsednica in ministri oziroma ministrice. V okviru svojih pristojnosti so samostojni in odgovorni državnemu zboru. Predsednika/predsednico voli državni zbor, medtem ko ministre/ministrice imenuje in razrešuje državni zbor na predlog predsednika/predsednice vlade.

3.2.2. Pravosodje

Posebna institucija za varstvo ustavnosti in zakonitosti, ki ima potreben neodvisen položaj od vseh treh vej oblasti, je Ustavno sodišče. Ustavno sodišče je med drugim pristojno, da odloča o skladnosti zakonov z ustavo, skladnosti zakonov in drugih predpisov z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami in s splošnimi načeli mednarodnega prava, o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti, o protiustavnosti aktov in delovanja političnih strank. Ustavno sodišče je sestavljeno iz devetih sodnic/sodnikov, ki jih na predlog predsednika republike izvoli državni zbor. Izvoljeni so za dobo devetih let. ponovna izvolitev ni možna.

Leta 1993 je bila izpeljana reforma sodnega sistema. Sprejeti so bili predpisi s področja organizacije in pristojnosti sodišč, leta 1997 pa je bilo z Zakonom o upravnem sporu (Uradni list RS, 50/97) ustanovljeno še upravno sodišče, ki je z delom začelo 1. januarja 1998. V Sloveniji so sodišča splošne pristojnosti in specializirana sodišča, ki so ustanovljena za sojenje v zadevah z določenih področij (delovna in socialna sodišča ter upravno sodišče).

Državno tožilstvo je doživelo organizacijske spremembe leta 1993, ko je bil sprejet Zakon o državnem tožilstvu. V Sloveniji je 11 okrožnih tožilstev, 3 višja državna tožilstva in Državno tožilstvo Republike Slovenije.

3.3. Politične stranke in volitve

Volitve 1992 in 1996 so potekale po sistemu sorazmernega predstavništva. Pred zadnjimi parlamentarnimi volitvami 10. novembra 1996 je bilo v Sloveniji registriranih 31 političnih strank, ki so na volitvah nastopile z listami kandidatov in kandidatke. Volilnih upravičencev in upravičenk je bilo 1.542.218, glasovalo pa jih je 73,70 %. V parlament so bili izvoljeni predstavniki in predstavnice sedmih strank ter predstavnica madžarske narodnosti in predstavnik italijanske narodnosti.

Tabela 2: Poslanci in poslanke parlamentarnih strank po volitvah 1996

Politična stranka	Skupaj	Poslanci	Poslanke
Liberalna demokracija Slovenije	25	25	1
Slovenska ljudska stranka	19	18	1
Socialdemokratska stranka Slovenije	16	15	1
Slovenski krščanski demokrati	10	9	1
Združena lista socialnih demokratov	9	09	0
Demokratska stranka upokojencev	5	4	1
Slovenska nacionalna stranka	4	3	1
Narodnosti	2	1	1
SKUPAJ	90	83	7

Vir: Poročilo o izidu splošnih volitev poslancev v Državni zbor, Republiška volilna komisija, 1996

Po zadnjih volitvah se je delež žensk v parlamentu, ki je bil že po volitvah v letu 1992 razmeroma majhen, še zmanjšal. Danes je v državnem zboru 7,8 % poslank.

Zastopanost žensk v procesu sprejemanja najpomembnejših političnih odločitev je kljub deklarirani naklonjenosti političnih strank vstopanju žensk v politiko ena izmed najnižjih v Evropi in celo pod svetovnim povprečjem. To je narekovalo preučitev razlogov za zmanjševanje politične moči žensk. Urad za žensko politiko v sodelovanju z uglednimi strokovnjakinjami pripravlja analizo parlamentarnih volitev 1997, s katero želimo ugotoviti, kateri dejavniki so botrovali takšni podreprezentiranosti žensk v politiki. Nekatere ključne dejavnike, ki so vplivali na izvoljivost kandidatke v parlament, smo preučili že po volitvah leta 1992. Mednje je vsekakor mogoče uvrstiti naslednje: opredelitev volilnih enot in preračunavanje dobljenih mandатов v okviru volilne enote, kar poenostavlja pomeni, da kandidati in kandidatke v volilnih okrajih dejansko "zbirajo glasove za svojo stranko oziroma listo; indeks izvoljivosti (uspeh kandidata oziroma kandidatke deljen z uspehom stranke v volilni enoti in pomnožen s sto) in z njim povezani dobri ali slabi volilni okraji; zmanjšanje števila razpoložljivih sedežev v parlamentu z 240 (republiška skupščina je leta 1990 imela tri zbornice s po 80 sedeži) na 90 sedežev leta 1992, ki je povečalo konkurenčnost in posledično zmanjšalo možnosti za vstop žensk v parlament, ipd.

Tabela 3: Število kandidatov in kandidatke na kandidatnih listah za volitve 1996 in delež žensk

Parlamentarna stranka	Kandidati in kandidatke			
	Skupaj	Moški	Ženske	Delež žensk (%)
Liberalna demokracija Slovenije	81	69	12	13.6
Slovenska ljudska stranka	81	70	11	12.5
Socialdemokratska stranka Slovenije	84	74	10	11.4
Slovenski krščanski demokrati	84	76	8	9.1
Združena lista socialnih demokratov	88	52	36	40.9
Demokratska stranka upokojencev	78	61	17	19.3
Slovenska nacionalna stranka	56	50	6	6.8

Vir: Gradivo za Analizo volitev 1996, Urad za žensko politiko, 1997

Vlada Republike Slovenije po volitvah 1996

Sedanjo vlado sestavljajo tri stranke, in sicer Liberalna demokracija Slovenije, Slovenska ljudska stranka in DeSUS (Demokratska stranka upokojenecv Slovenije), v njej pa ni nobene ženske.

Tabela 4: Vlada Republike Slovenije

	1992		1996	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Predsednik/predsednica	1	0	1	0
Podpredsednik/podpredsednica	-	-	1	0
Generalni sekretar/generalna sekretarka	1	0	1	0
Člani in članice	14	1	19	0

(b) Ukrepi, sprejeti za izvajanje konvencije, in vpliv, ki ga je imela ratifikacija konvencije na slovenske splošne, družbene, ekonomske, politične in pravne pogoje od začetka veljavnosti konvencije za Republiko Slovenijo.

Vpliv ratifikacije konvencije

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je v Republiki Sloveniji začela veljati leta 1992, ko je sprejela akt o notifikaciji nasledstva konvencij Organizacije združenih narodov. Že v zakonodaji, ki je veljala ob pravnem nasledstvu konvencije in v obdobju, ko je Republika Slovenija pripravila in predložila Odboru za odpravo diskriminacije žensk Začetno poročilo o uresničevanju določil konvencije, so bila vključena vsa določila konvencije. Zato konkretnega vpliva konvencije za obdobje od začetnega poročila do priprave tega poročila ni mogoče oceniti.

Osnovna filozofija konvencije pa je tudi izhodišče za delo nacionalnega mehanizma za vzpostavljanje dejanske enakosti žensk in moških v slovenski družbi. Določila konvencije so podlage za utemeljitev mnogih predlogov ukrepov, kijih vladnim resorjem posreduje vladni Urad za žensko politiko, v veliki meri pa jih za izhodišče uporabljajo tudi nevladne organizacije.

Po predstavitvi Začetnega poročila Republike Slovenije je delegacija, ki je poročilo predstavila na 16. zasedanju Odbora za odpravo diskriminacije žensk januarja 1997, vladi predložila v obravnavo poročilo odbora o obravnavi začetnega poročila Republike Slovenije. Vlada je vsa pristojna ministrstva in druge institucije zadolžila, da pri pripravi politik, programov in ukrepov upoštevajo določila Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk in sprejmejo ukrepe za uresničevanje njenih določil v skladu s predlogi in priporočili Odbora za odpravo diskriminacije žensk.

Izhajajoč iz sklepa vlade, 10. člena konvencije in z ustavo zagotovljene pravice do enakopravnosti v izobraževanju je Urad za žensko politiko na ministrstvo za notranje zadeve, v čigar pristojnosti je izobraževanje s področja varnosti in notranjih zadev, naslovil pobudo, da omogoči enake možnosti izobraževanja na Srednji policijski šoli dekletom in fantom. Ministrstvo za notranje zadeve je javno sporočilo, da namerava preoblikovati program srednješolskega izobraževanja za poklic policista/policistke, ki ga izvaja Srednja policijska šola. Nov izobraževalni program tako prvič po tridesetih letih, odkar ta šola obstaja, omogoča tudi dekletom, da se vključijo v redno izobraževanje. S tem je odpravilo še zadnjo oviro za enake možnosti v izobraževanju in posledično ustvarilo pogoje za večjo zastopanost žensk v policiji, kar utegne pozitivno vplivati na delovanje slovenske policije.

Urad za žensko politiko je 10. člen Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk in načelo enakega pristopa do vseh vrst in stopenj izobraževanja, ki ga zagovarja Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju, uporabil tudi, ko je ob pregledovanju zadnje izdaje publikacije Zavoda Republike Slovenije za šolstvo *Srednješolski programi in poklici* (1996), ugotovil, da publikacija v delu, v katerem govori o primernosti in neprimernosti poklicev za dekleta in fante, ohranja in celo krepi tradicionalno pojmovanje vloge moškega in ženske v družbi. Zato je izdajatelja pozval, da naslednjo izdajo publikacij pripravi tako, da bodo informacije dekleta

spodbujala k izobraževanju, še posebej na področjih, na katerih doslej prevladujejo fantje. Zavod za šolstvo se je pozitivno odzval na poziv in v pripravo naslednje publikacije o poklicih povabil k sodelovanju Urad za žensko politiko.

(c) Institucije za zagotavljanje pravice do enakosti žensk in moških in za odpravo kršitev

1. Varuh človekovih pravic

Do decembra 1993, ko je bil sprejet *Zakon o varuhu človekovih pravic* (Ur. 1. RS, št. 71/93, popr. 15/94), Slovenija ni imela institucije z enakimi nalogami in pooblastili.

Varuh človekovih pravic je uradno začel delati 1. januarja 1995. Institucija varuha je uvedena zaradi posameznic in posameznikov, saj je njena naloga preprečevati in ugotavljati kršitve človekovih pravic in druge nepravilnosti ter odpravljati njihove posledice. V obseg pristojnosti varuha, ki jih določa zakon, sodijo kršitve človekovih pravic s strani državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, hkrati pa drugih nepravilnostih pri delu teh organov, ki se nanašajo na posameznico ali posameznika. Z opredelitvijo pristojnosti po vsebinski plati je postalo nesporno, da v pristojnost varuha sodi obravnavanje primerov, ko posameznica ali posameznik meni, da gre za kršitev katere od človekovih pravic, ki jih varujejo ustava ali mednarodni pravni akti.

Institucija varuha človekovih pravic se je v drugem letu svojega delovanja dobro uveljavila. V poročilu varuha človekovih pravic za leto 1996 je razvidno, da se je število pobud posameznic in posameznikov povečalo in da na področjih najresnejših problemov, povezanih s človekovimi pravicami, v primerjavi z letom 1995 ni bilo občutnega izboljšanja.

2. Državni mehanizem za vzpostavljanje enakosti žensk in moških

2.1. Urad Vlade Republike Slovenije za žensko politiko

Urad za žensko politiko obstaja že od leta 1992. Delovanje urada je v celoti financirano iz državnega proračuna. Urad vodi direktor, ki ga imenuje vlada. Naloge direktorja so bile določene z Aktom o ustanovitvi Urada za žensko politiko. O njih smo poročali že v začetnem poročilu po konvenciji.

Za opravljanje omenjenih in drugih nalog je bilo v Uradu maja 1998 redno zaposlenih 7 ljudi, od tega ena pripravnica, in ena sodelavka, ki dela pogodbeno.

Urad opravlja dela in izvaja aktivnosti s področja svojih pristojnosti v sodelovanju z ministrstvi in drugimi vladnimi službami, z javnimi institucijami, nevladnimi organizacijami, posameznicami in posamezniki ter v sodelovanju z mednarodnimi in medvladnimi organizacijami in drugimi institucijami, s tujimi strokovnjakinjami in strokovnjaki ter na ravni bilateralnih stikov in sosedskih odnosov. Urad sodeluje tudi v mnogih medresorskih vladnih skupinah, pristojnih za pripravo različnih nacionalnih programov, predlogov zakonov ali reform, npr. reforme pokojninskega sistema, redno pa sodeluje tudi s Komisijo za politiko enakih možnosti žensk in moških v državnem zboru.

Proračunska sredstva brez plač za zaposlene, ki jih je imel urad na voljo v letu 1996 so znašala 21.174.000 SIT (156.844 USD), v letu pa 1997 21.337.000 SIT (125.511 USD). V letu 1997 je državni proračun uradu namenil še dodatnih 2.000.000 SIT (11.765 USD) za sofinanciranje projekta, namenjenega spodbujanju vidika enakosti spolov v razvoju, vključevanju vidika enakosti spolov (mainstreaming) v programe in projekte ter krepitvi vloge žensk v političnem odločanju, ki ga v višini 178.000 USD financira UNDP. Proračunska sredstva, namenjena pokrivanju materialnih in drugih stroškov v letu 1998 znašajo 24.600.000 SIT (144.700 USD). Del teh sredstev je namenjen za finančno soudeležbo pri že omenjenem projektu UNDP, del pa za sofinanciranje programov nevladnih ženskih organizacij.

V poročilu Odbora za odpravo diskriminacije žensk o obravnavi začetnega poročila Republike je izražena tudi zaskrbljenost zaradi pristojnosti urada in premajhnih finančnih in človeških virov glede na naloge, ki jih ima. Kljub obravnavi poročila v Vladi Republike Slovenije se pogoji za uresničevanje nalog v Uradu za žensko politiko niso spremenili.

2.2. Komisija za politiko enakih možnosti žensk in moških pri Državnem zboru Republike Slovenije

V okviru delovnih teles slovenskega parlamenta je bila komisija, pristojna za spremljanje položaja žensk in posredovanje predlogov za izboljšanje njihovega položaja, ustanovljena že v okviru Skupščine Republike Slovenije julija 1990. Imenovala se je Komisija za žensko politiko in z enakim imenom in enakimi pristojnostmi se je ohranila tudi po volitvah leta 1992. Po volitvah leta 1996, ko so se v Državnem zboru ustanovljala delovna telesa, je bil vprašljiv obstoj Komisije za žensko politiko. Urad za žensko politiko je v sodelovanju z ženskimi skupinami pri političnih strankah, nevladnimi organizacijami in mediji predsedniku Državnega zbora Republike Slovenije posredoval zahtevo po ohranitvi delovnega telesa, ki bo zagotavljalo, da se bodo odločitve v državnem zboru sprejemale ob upoštevanju vidika enakosti žensk in moških. Predlagal je celo, da se mandat, kakršnega je to delovno telo imelo v zadnjih šestih letih, razširi in da se ustanovi delovno telo na ravni odborov, ki imajo pri obravnavi zadevnih tem večje pristojnosti. Predlagal je tudi spremembo imena, da ne bi politike, ki jo delovno telo zagovarja, razumeli kot tiste, ki je do moških izključujoča in namenjena zgolj reševanju tako imenovanih ženskih problemov. Ko je bilo delovno telo vendarle vzpostavljeno na ravni komisij državnega zbora, se je delovno telo preimenovalo v Komisijo za politiko enakih možnosti žensk in moških. Komisija šteje 10 članov in članic, vanjo pa je bilo imenovanih 7 poslancev in 3 poslanke. Komisija opravlja svoje naloge v sodelovanju z neodvisnimi strokovnjaki in strokovnjakinjami, na svoje seje pa vabi tudi direktorico Urada za žensko politiko.

(d) Sredstva in načini za zagotavljanje in spodbujanje razvoja in krepitev položaja žensk, z namenom, da bi jim zagotovili izvajanje in uživanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin na vseh področjih na temelju enakosti z moškimi

1. Osveščanje najširše javnosti o enakosti žensk in moških

Osveščanje javnosti o vseh vidikih enakosti žensk in moških in posebej o kršitvah teh pravic je ena izmed temeljnih aktivnosti Urada za žensko politiko. Skladno z razvojem nacionalne politike ali ob različnih mednarodnih dogodkih javnostim redno posreduje ustrezne informacije in odpira zadevne teme ter tako prispeva k ustvarjanju javnega mnenja in obveščenosti posameznic in posameznikov. Mnoge teme so tudi vsebina publikacij, ki jih izdaja urad ali izidejo v publikacijah drugih institucij in jih urad pogosto sofinancira.

Po obravnavi Začetnega poročila Republike Slovenije po konvenciji je Urad za žensko politiko izdal publikacijo, v kateri je ponovno objavil Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk in Poročilo odbora o obravnavi začetnega poročila ter javnosti seznanil z vprašanji, ki jih je odbor zastavil slovenski delegaciji. Tako je bilo že aprila 1997 uresničeno priporočilo Odbora, da se zaključki poročila posredujejo najširšemu krogu ljudi v Sloveniji z namenom krepitev zavesti o že storjenih korakih za zagotavljanje dejanske enakosti žensk in moških in za nadaljnje korake, potrebne za doseg tega cilja.

Urad za žensko politiko je izdal tudi publikacijo *Položaj žensk v devetdesetih*, ki je rezultat večletnega zbiranja podatkov, informacij in rezultatov raziskav, ki odražajo položaj žensk na različnih področjih v letih 1990-1995, deloma pa sežejo tudi v osemdeseta leta in novejši čas (1996/97). Zbrani podatki so dobra podlaga in izhodišče za ukrepe in strategije za odpravljanje diskriminacije, kot tudi za pobude v smeri sprememb zakonodaje, ki jih brez tehtnega in strokovnega ozadja ni mogoče oblikovati.

Ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žensk, je Urad za žensko politiko izdal knjižico *"8. marec v zgodovini boja za ženske pravice"*, ki zajema kratko kronologijo praznovanja Mednarodnega dneva žensk v svetu in v Sloveniji ter zgodovinski pregled dogodkov, ki so zaznamovali boj žensk za politične pravice. Njen namen je bil opozoriti, »da bi lahko dandanes imeli mednarodni dan žensk tudi združevalno funkcijo boja za enako politično zastopnost in dostojno življenje žensk - vsem ideološkim in strankarskim spopadom navkljub ali morda prav zaradi njih«.

Leta 1996 je potekal tudi niz predavanj z naslovom *Ženski blok*, ki jih je v okviru Vesele znanosti pripravil KUD France Prešeren. Predavanja, katerih namen je bil predstaviti, kaj se v Sloveniji dogaja s tako imenovano "problematiko spolov" v treh pomembnih sferah, civilni družbi, državi

in univerzi, so izšla tudi v knjigi, ki je bila posredovana številnim institucijam, nevladnim organizacijam ter posameznikom in posameznicam s povabilom k razmišljanju o vsebinah, ki zadevajo vedno aktualno temo vloge in pomena spola v slovenski družbi.

2. Svetovanje pri razvoju politik

Urad za žensko politiko sodeluje v številnih nacionalnih in vladnih medresorskih skupinah in tako zagotavlja, da je v razvoj nacionalnih programov in ukrepov vključen vidik enakosti žensk in moških.

Direktorica in svetovalke Urada za žensko politiko aktivno sodelujejo v naslednjih skupinah:

- v nacionalnem komiteju za demografsko politiko
- v delovni skupini za pripravo Akcijskega programa o prebivalstvu in razvoju Republike Slovenije
- v medresorski skupini za spremembe Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih
- v medresorski skupini za spremembo Zakona o delovnih razmerjih
- v delovni skupini za predhodno obravnavo Zakona o registraciji istospolnih skupnosti
- v medresorski skupini za pokojninsko reformo
- v medresorski delovni komisiji za spremljanje mednarodnopравnih vidikov človekovih pravic
- v medresorski skupini za pripravo nacionalnega programa preprečevanja kriminalitete
- v slovenskem svetu za trajnostni razvoj
- v delovni skupini za socialno politiko, delavno pravo, zdravje in varnost pri delu ter enake možnosti žensk in moških, ki pripravlja izhodišča za pogajanja z Evropsko unijo.

Konkretne predloge za ukrepe in spremembe določenih zakonov obravnava Urad tudi v skupinah, ki jih sestavljajo članice nevladnih organizacij in društev, ki jih določena tema zadeva.

3. Konkretno akcije

Urad za žensko politiko namenja pozornost specifičnim problemom žensk in opozarja na posamične pravice, ki jih imajo tudi s konkretnimi akcijami. Večino akcij izvajajo v sodelovanju z nevladnimi organizacijami, društvi in drugimi skupinami. Tako se je v letu 1997 z akcijami usmeril predvsem na področje nasilja nad ženskami, zdravja žensk in položaja kmečkih žensk.

3.1. Spolno nasilje in spolno nadlegovanje

Ob mednarodnih dnevih boja proti nasilju leta 1996 je Urad za žensko politiko pripravil akcijo za preprečevanje in ukrepanje v primeru spolnega nasilja. Akcija je bila namenjena predvsem srednješolski mladini, zato je bila na vse srednje šole v Sloveniji posredovana zloženska *To je moje telo*.

Za obeležitev mednarodnega dneva boja proti nasilju nad ženskami je leta 1997 Urad za žensko politiko v javnosti odprl temo spolno nadlegovanje in v sodelovanju z nekaterimi sindikati in eno izmed političnih strank izdal zloženko in plakat *Spolno nadlegovanje na delovnem mestu*. Namen zloženske je bil informirati vse, ki se soočajo s tem problemom, o njihovih pravicah, jih seznaniti z institucijami in različnimi organizacijami, ki nudijo pravno in svetovalno pomoč, ter jih na ta način spodbuditi k ustreznemu ukrepanju. Z akcijo smo opozorili tudi državne ustanove, delodajalce in sindikate, daje njihova dolžnost, da zavarujejo spolno nedotakljivost in človeško dostojanstvo vseh zaposlenih. Projekt se nadaljuje v sodelovanju z nekaterimi mediji in sindikati in bo pod naslovom »Kako reči šefu ne« usmerjen predvsem v izobraževanje sindikalnih poverjenikov.

3.2. Kmečke ženske v Sloveniji

Ob svetovnem dnevu kmečkih žena je Urad za žensko politiko v sodelovanju z Zvezo kmetič Slovenije javnosti seznanil s položajem kmečkih žensk v Sloveniji, izpostavil njihove probleme in predlagal, da vlada v svojo politiko vključi aktivnosti, ki bodo povečale ekonomsko neodvisnost kmetič, izboljšale njihov socialni položaj in povečale njihov vpliv v procesu odločanja.

3.3. Starejše ženske

V Sloveniji, tako kot v večini evropskih in drugih držav, za starejše večinoma skrbijo najbližji družinski člani in članice. To nenazadnje pomeni, da je ta skrb pretežno na ženskih ramenih, zato je Urad za žensko politiko ob mednarodnem dnevu starejših javnosti seznanil s položajem starejših žensk v Sloveniji in opozoril na nujnost krepitev formalnega in neformalnega sistema pomoči starejšim, še posebej starejšim ženskam, ki utegnejo tako kot drugod po svetu postati najrevnejša in najbolj socialno izključena kategorija prebivalstva.

3.4. Ženske in zdravje

Ob evropskem tednu boja proti raku, ki je bil v letu 1997 namenjen spodbujanju žensk, da se udeležijo presejalnih programov za raka materničnega vratu in dojk, je Urad za žensko politiko v sodelovanju z mediji javnosti nasploh in ženskam posebej posredoval informacije o Nacionalnem programu za organizirano odkrivanje predrakavih sprememb materničnega vratu. Pri tem je poudaril, da so redni ginekološki pregledi sestavni del skrbi za lastno zdravje, zato je pravica in dolžnost ženske, da izkoristi možnost preventivnega ginekološkega pregleda.

Skupina za raziskovanje in uresničevanje psihosocialnih potreb žensk, MODRA, in Urad za žensko politiko sta ob svetovnem dnevu duševnega zdravja opozorila na razloge za slabše duševno zdravje žensk in predstavila potrebne korake, da se v Sloveniji izboljša njihov položaj.

V letu 1997 je Urad za žensko politiko v sodelovanju z Društvom bolnic z osteoporozo pri Sekciji Slovenskega osteološkega društva in številnimi mediji ob svetovnem dnevu osteoporoze pripravil obsežno informativno akcijo, s katero so bile ženskam posredovane informacije o pravočasnem preprečevanju osteoporoze, odkrivanju in zdravljenju.

4. Nevladne organizacije

Poleg formalnih institucij - vladnega Urada za žensko politiko in Komisije Državnega zbora za politiko enakih možnosti - ki s svojimi aktivnostmi spodbujajo uresničevanje človekovih pravic žensk in si prizadevajo za izboljšanje njihovega položaja, imajo za doseg te ciljev pomembno vlogo tudi nevladne organizacije, ženske skupine pri političnih strankah, sindikati in druge oblike organiziranega civilnega gibanja.

4.1. Ženske skupine pri političnih strankah

Od sedmih političnih strank, ki so z volitvami leta 1996 prišle v parlament, le dve nimata posebej organizirane ženske skupine: Ženska mreža pri LDS (Liberalni demokraciji Slovenije), Ženska zveza pri SLS (Slovenski ljudski stranki), Odbor socialdemokratinj pri SDS, (Socialdemokratski stranki Slovenije), Slovenska ženska zveza pri SKD (Slovenskih krščanskih demokratih) in Ženski forum ZLSD (Združene liste socialnih demokratov).

4.2. Sindikati

V Sloveniji deluje 34 različnih sindikatov, vendar ima po naših informacijah posebej organizirano žensko skupino le en sindikat, in sicer Sindikat kovinske in elektroindustrije Slovenije (SKEI), ki je julija 1994 na drugem kongresu, ko so se oblikovala delovna telesa, ustanovil Komisijo za ženska vprašanja, ki si je za svoj temeljni cilj zadala uveljavljanje žensk in izražanje njihovih interesov na delovnem mestu in v njihovi sindikalni organizaciji.

4.3. Nevladne ženske skupine

V Sloveniji deluje preko 50 nevladnih ženskih skupin, kijih lahko razvrstimo v pet sklopov: stanovsko organizirane ženske skupine, politično angažirane ženske skupine, neodvisne ženske skupine, ženske skupine v zamejstvu in skupine za pomoč ženskam, žrtvam nasilja.

e) Možnost neposrednega sklicevanja na Konvencijo in neposredno uveljavljanje njenih določil

O možnosti neposrednega sklicevanja na Konvencijo in uveljavljanja njenih določil smo poročali že v začetnem poročilu. Tokrat dajemo zgolj podrobnejšo razlago o položaju Konvencije v hierarhiji notranjepravnih aktov.

9. člen Ustave Republike Slovenije določa, da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno, zato se je tudi mogoče sklicevati na določbe Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk pred notranjimi sodišči. Velja presumpcija o primatu mednarodne pogodbe pred domačim pravom, dokler se konflikt ne razreši z ustavno pritožbo. Žal pa Ustava Republike Slovenije ne daje odgovora, kako ravnati v primeru, če sta v nasprotju ustavna določba in mednarodna pogodba, saj lahko ustavno sodišče v skladu z drugim odstavkom 160. člena Ustave odloča le o skladnosti zakonov in drugih predpisov z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami in s splošnimi načeli mednarodnega prava.

II. DEL: UVELJAVLJANJE DOLOČIL POSAMIČNIH ČLENOV KONVENCIJE

1. ČLEN: DISKRIMINACIJA ŽENSK

Definicija "diskriminacija žensk", ki jo vsebuje 1. člen konvencije, je za razumevanje vseh pojavnih oblik diskriminacije žensk v vseh možnih razsežnostih in na vseh možnih področjih, na katerih so ženske lahko diskriminirane, tudi v Republiki Sloveniji temeljno izhodišče za ocenjevanje položaja žensk, pregled zakonodaje in preučevanje ravnanja v vsakdanjem življenju na vseh področjih in na vseh ravneh ter pripravo ustreznih predlogov za doseg cilja dejanske enakosti žensk in moških v družbi.

2. IN 3. ČLEN: UKREPI ZA ZAGOTOVITEV NAČELA ENAKOSTI ŽENSK IN MOŠKIH

1. Ustavna in zakonska določila

Temeljna določila o zagotavljanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, uresničevanju teh pravic, varstvu osebne svobode in človekove osebnosti in dostojanstva ter drugih pravic in svoboščin s področja človekovih pravic so vsebovana v Ustavi Republike Slovenije in temeljijo na načelu enakosti ne glede na spol. V poglavju Ustave o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah (člen 14 do 65) v času od sprejema Ustave do tokratnega poročanja po konvenciji ni prišlo do sprememb.

Ustavno načelo enakosti žensk in moških, splošno veljavna načela mednarodnega prava in določbe mednarodnih pogodb, ki veljajo v Republiki Sloveniji, zagotavljajo tudi zakonodaja in drugi veljavni podzakonski akti.

2. Kršitev načela enakosti

Kazenski zakonik Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 71/93) med kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine uvršča tudi kršitev načela enakosti. To kaznivo dejanje stori "kdor zaradi razlike v narodnosti, rasi, barvi, veroizpovedi, etnični pripadnosti, spolu, jeziku, političnemu ali drugačnemu prepričanju, spolni usmerjenosti, gmotnemu stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenemu položaju ali kakšni drugi okoliščini prikrajša koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo ali zakonom, ali mu takšno pravico ali svoboščino omeji, ali kdor na podlagi takšnega razlikovanja komu da kakšno posebno pravico ali ugodnost, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zapornom do enega leta. Enako se kaznuje, kdor preganja posameznika ali organizacijo zaradi njihovega zavzemanja za enakopravnost ljudi. Če stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic, se kaznuje z zapornom do treh let".

3. Usklajevanje zakonodaje z ustavo in s pravnimi akti Evropske zveze

Hkrati s pripravo novih zakonov in drugih predpisov poteka tudi usklajevanje slovenske zakonodaje s pravnimi akti Evropske skupnosti. Vlada Republike Slovenije je aprila 1997 določila program usklajevanja zakonov, ki se mora izvesti do leta 2001. Prav ta dinamični proces oblikovanja novega pravnega reda je priložnost za preučitev predlogov novih zakonov in drugih predpisov ter potrebnih izvršilnih predpisov (uredb, odlokov, pravilnikov, odredb in navodil) z

vidika ključnih posledic na položaj žensk in moških v slovenski družbi ter z vidika izvajanja določil v praksi in nadzora nad njim.

4. Zakon o enakih možnostih in enaki obravnavi žensk in moških

Priprava in sprejetje posebnega zakona za zagotavljanje in spodbujanje enakih možnosti žensk in moških in enake obravnave na vseh področjih življenja in na vseh ravneh sta sestavni del predloga vladnega programa za aktivno vzpostavljanje enakosti žensk in moških, ki ga bo Urad za žensko politiko posredoval v obravnavo in sprejetje Vladi Republike Slovenije.

5. Varstvo žensk pred vsakršnim dejanjem diskriminacije

Posebnih teles ali organov, pristojnih za varstvo žensk pred kakršnikoli dejanjem diskriminacije, Republika Slovenija ni vzpostavila. S pristojnostmi oziroma nalogami in pooblastili omejeno vlogo imata že omenjena urada, in sicer Urad Vlade Republike Slovenije za žensko politiko in Varuh človekovih pravic.

Urad za žensko politiko pri Vladi Republike Slovenije ima pomembno svetovalno vlogo v varstvu žensk pred kakršnikoli dejanjem diskriminacije. Mnoge ženske poiščejo nasvet na Uradu, zlasti v zadevah, povezanih s spolnim nadlegovanjem, ločitvenimi postopki, preživninah zase in/ali za otroka po ločitvi, stanovanjsko problematiko in delovnim razmerjem. Prav področje delovnih razmerij je tisto, na katerem se ženske pogosto srečujejo z oblikami prikrite diskriminacije, ki pa jo je zvečine težko dokazati. V takih primerih Urad za žensko politiko ženske pouči o njihovih pravicah in varstvu le-teh ter jih napoti na organe, pristojne za razrešitev njihovih problemov ali za varstvo pravic, ki so jim bile kršene.

Varuh človekovih pravic je dodatno sredstvo zunaj sodnega varstva človekovih pravic in zatorej tudi varstva žensk pred diskriminatorskim ravnanjem. To institucijo varovanja človekovih pravic smo opisali v prvem delu tega poročila.

6. Ukrepi za zagotovitev polnega razvoja in izboljšanja položaja žensk

Eden temeljnih ukrepov za izboljšanje položaja žensk in vzpostavitev razmer, v katerih bodo lahko ženske ob enakih pogojih kot moški uživale vse svoje pravice in s svojimi potenciali sodelovale v slovenskem nacionalnem, političnem, ekonomskem, družbenem in kulturnem razvoju in imele od svojega prispevka v razvoj enake koristi, je vključitev vidika (mainstreaming) enakosti žensk in moških v vse obstoječe politike, programe in zakonodajo. V ta namen je Urad za žensko politiko pripravil projekt z naslovom *Krepitev sodelovanja žensk v procesu odločanja in razvoja politik v Sloveniji*, ki ga sofinancira UNDP - Program Združenih narodov za razvoj (United Nations Development Programme). Projekt je namenjen krepitvi vloge in večanju pristojnosti Urada za žensko politiko, da bo kot osrednje vladno telo sposoben tako z vidika finančnih kot človeških virov in vpliva na odločitve učinkovito izvajati svoje naloge. Namen projekta je tudi povečati razumevanje načela enakosti in spodbuditi osveščenost tistih, ki na vseh vladnih ravneh sprejemajo odločitve, o neizogibnosti vključitve vidika spolov v procese razvoja politik, zakonodaje in odločanja, ter povečanje zastopanosti žensk v strukturah političnega odločanja. Za doseg s projektom zastavljenih ciljev Urad za žensko politiko v sodelovanju s posamičnimi domačimi in tujimi strokovnjakinjami in strokovnjaki, nevladnimi ženskimi organizacijami in v projekt vključenimi vladnimi resorji izvaja naslednje aktivnosti:

- Za vključitev vidika spolov in načela enakosti žensk in moških v razvoj vladnih politik je bila ustanovljena medresorska skupina, v kateri so državne uradnice, ki so jih imenovali ministri treh vladnih resorjev (ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ministrstva za šolstvo in šport in ministrstva za notranje zadeve). Članice skupine so v letu 1998 vključene v program izobraževanja in usposabljanja, da bodo vsaka v okviru svojega področja dela sposobne zagotoviti, da bodo imele politike, programi in zakoni ter predpisi enake posledice za ženske in moške. Naloga skupine je tudi priprava strategije za vključitev vidika spolov v vsakdanje delo vlade na vseh ravneh.
- Za povečanje števila žensk, vključenih v politično življenje in procese odločanja, potekata dve dejavnosti. Prva je namenjena vzpostavitvi mreže regionalnih koordinatoric, ki naj bi mobilizirala ženske v svojih okoljih za sodelovanje v politiki in jih spodbudila h kandidiranju za lokalne in nacionalne volitve. Druga aktivnost pa poteka na nacionalni ravni in vključuje pripravo analize

rezultatov zadnjih državnozborskih volitev in sedanje situacije in razvoj novih pristopov in strategij za povečanje deleža žensk v odločanju in njihove zastopanosti v političnih strukturah. Vanjo so vključeni posamične strokovnjakinje in strokovnjaki, predstavnice ženskih skupin in političnih strank.

S tem projektom se je vladni Urad za žensko politiko usmeril k spremembi položaja na dveh področjih, ki jih je Odbor za odpravo diskriminacije žensk v svojem poročilu uvrstil med kritična oziroma skrb zbujujoča.

4. ČLEN: SPODBUJANJE ENAKOSTI Z ZAČASNIMI UKREPI POZITIVNE DISKRIMINACIJE

Vlada Republike Slovenije se zaveda, da dejanske (*de facto*) enakosti žensk in moških ni mogoče doseči zgolj z ustrežno zakonodajo, temveč da so za odpravo posledic obstoječih stereotipnih vlog žensk in moških v slovenski družbi potrebne pozitivne akcije in posebni začasni ukrepi. Urad za žensko politiko kot osrednje vladno telo, pristojno za pripravo tovrstnih predlogov, preučuje različne ukrepe, predvsem na področju delovnih razmerij in zaposlovanja, spodbujanja aktivnejše vloge moških v družinah in neplačanem delu z namenom usklajevanja družinskih in poklicnih obveznosti in zastopanosti žensk v političnih strukturah in odločanju na vseh področjih. Pomembna naloga Urada za žensko politiko je sodelovanje pri nastajanju predlogov nove zakonodaje in različnih reform sistema preučevanje predlogov z vidika njihovih posledic na položaj žensk in posredovanje predlogov, ki bodo zagotavljali vključitev načela enakosti v nov pravni red.

5. ČLEN: ODPRAVA PREDSDOKOV IN STEREOTIPOV

1. Družinsko življenje

Osnovni dokument, na katerem temelji družinska politika v Republiki Sloveniji, je *Resolucija o temeljih družinske politike*, ki je bila sprejeta leta 1993. Za doseg večje delitve dela med spoloma je potrebno okrepiti javno promocijo bolj enakomerne delitve dela med partnerjema v družinah ter med starši in otroki in vključiti spodbujanje take delitve dela v izobraževalne programe. K temu bo pripomogel tudi Predlog zakona o starševstvu in družinskih prejemkih, ki ga je Vlada Republike Slovenije že dala v parlamentarno razpravo. Pomemben element mehanizmov za usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti je aktivno vzpodbujanje očetovstva. Predlog omenjenega zakona temelji na individualnosti pravic staršev in na neprenosljivem delu dopusta matere in očeta, to je porodniški dopust za mater in očetovski dopust za očeta, s čimer želi zakonodajalec spodbuditi aktivnejše očetovstvo.

S pravnega vidika uvrščamo v področje družinskega življenja tudi pravno ureditev skupnosti istospolnih partnerjev, saj sta tudi v Sloveniji zaznavna problem in težnja, da se z ustreznim zakonom prepreči diskriminacija na temelju spolne usmerjenosti. V ta namen je pristojno ministrstvo (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve) ustanovilo delovno skupino za pripravo *Predloga zakona o registraciji skupnosti istospolnih partnerjev*. Cilj predloga zakona je odpraviti prikrajšanje, ker pri uveljavljanju različnih posledic trajne življenjske skupnosti istospolna partnerja ali partnerici nimata o obstoju te skupnosti ustrezne registracije. Predlog zakona ureja formalne in materialne pogoje registracije skupnosti, posledic registracije pa ne ureja, temveč vsebuje napotilo na druge zakone. S predlogom zakona se Slovenija začinja približevati skupini držav, ki istospolnim življenjskim skupnostim priznavajo določene pravne posledice.

1.1. Delitev dela v družinah

Statistični podatki in rezultati raziskav so pokazali, da v Republiki Sloveniji še vedno obstaja tradicionalna spolna delitev vlog in dela. Dela, kijih v družini opravljajo moški, so bolj tehnične narave (popravila v stanovanju in zunaj njega), velikokrat pa skrbijo tudi za denarne zadeve v družini. Ženske pogosteje opravljajo dela, povezana s kuhanjem, pranjem, likanjem, torej dela, ki sodijo med rutinska opravila. Glede nege, skrbi in vzgoje otrok je delitev dela med partnerjema uravnotežena, čeprav večji del bremena še vedno pade na ženska ramena.

Kljub še vedno neenakomerni porazdelitvi družinskih obveznosti med partnerjema, pa zaznavamo nekatere spremembe. Raziskava *Kvaliteta življenja 1994* je v anketo vključila tudi vprašanje

»Kdo v vašem gospodinjstvu opravlja dela, kot so: pospravljanje, kuhanje, pranje perila, vsakdanji nakupi in podobno?« Po tej raziskavi si s partnerko delo deli 32,8 % moških, 39,3 % pa jih tovrstna opravila v celoti prepušča partnerkam.

Na deklarativni ravni so mladi bolj naklonjeni enakomerni delitvi družinskega dela. Mladi, ki so bili zajeti v raziskavo *Življenjske in vrednostne orientacije študentske populacije* zavračajo 'patriarhalno' pojmovanje družine, po katerem oče materialno preživlja družino, mati pa skrbi za gospodinjstvo in otroke (83,7 % odgovorov), ter se zavzemajo za enakopravno delitev dela v gospodinjstvu (73,6 % odgovorov).

1.2. Trendi spreminjanja družinskih struktur

Za Slovenijo je značilna intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih slogov. Poleg "klasične" družine poročenega para z otroki narašča število enostarševskih družin, dopolnjenih ali reorganiziranih družin, zunajzakonskih družinskih skupnosti in družin istospolnih partnerjev. Trendi, ki zrcalijo to spreminjanje družinskih struktur, so prav tako podobni tistim, ki so že nekaj časa značilni za zahodnoevropske države. Uradna statistika zaznava te spremembe v indikatorjih demografskih sprememb, kot so:

- zmanjševanje povprečnega števila članov in članic gospodinjstev
- naraščanje števila otrok, rojenih zunaj zakonske zveze
- zviševanje povprečne starosti matere ob otrokovem rojstvu in rojstvu prvega otroka
- zmanjševanje števila porok
- upadanje števila razvez ipd.

1.2.1. Zmanjševanje povprečnega števila članic in članov gospodinjstva

Povprečno število oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, že od tridesetih let tega stoletja počasi upada. Po popisu leta 1931, ko je v skupnem gospodinjstvu živelo povprečno 4,9 oseb, seje povprečje do popisa leta 1991 zmanjšalo na 3,1 osebe.

Eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na zmanjševanje števila oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, je - čeprav družin in gospodinjstev ne moremo enačiti - tudi zmanjševanje števila otrok v družinah. To število znaša po popisu iz leta 1991 1,3 otroka na družino. Podoben je tudi podatek o številu živorojenih otrok na eno žensko, kije leta 1996 znašal 1,28, medtem ko seje na primer leta 1980 rodilo 2,11 otrok na žensko.

1.2.2. Naraščanje števila otrok, rojenih zunaj zakonske zveze

V Sloveniji se vsako leto rodi več otrok, rojenih neporočenim staršem. V devetdesetih letih delež teh otrok narašča približno za odstotek. Če upoštevamo podatek o trendu upadanja števila porok, lahko rečemo, da zakonska zveza izgublja pomen. To seveda ne pomeni, da upada tudi pomen družine in družinskih vrednot. Več raziskav je pokazalo, da ljudje pripisujejo družini velik pomen. Že raziskava *Slovensko javno mnenje 92/mednarodna raziskava vrednot*, je pokazala, da ljudje med najpomembnejša področja svojega življenja uvrščajo družino, in sicer na drugo mesto, takoj za poklicno delo. Ti vzorci veljajo še zlasti za mlado slovensko populacijo. Raziskava med študenti in študentkami je na primer pokazala, da študentska populacija med prioritete na prvo mesto postavlja urejeno partnersko (družinsko) življenje.

Tabela 5: Otroci, rojeni zunaj zakonske zveze

Povprečje 1990-1994	1995	1996	1997
5571	5657	5984	5984

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

1.2.3. Zviševanje povprečne starosti ob otrokovem rojstvu

Tako kot v zahodnoevropskih državah se tudi v Sloveniji starost partnerjev ob rojstvu prvega otroka pomika nad 25. leto starosti. Naraščanje povprečne starosti matere ob otrokovem rojstvu, ki ga v Sloveniji že dalj časa beležimo, je poleg drugega tudi posledica ekonomskih

problemov, ki mladim predstavljajo oviro pri ustvarjanju lastne družine (stanovanjski problemi, brezposelnost ipd.).

Tabela 6: Povprečna starost matere ob otrokovem rojstvu

' Starost matere ob rojstvu prvega otroka	Povprečje 1990-1994	1995	1996	1997
	26.5	27.2	27.5	27.7

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije.

1.2.4. Zmanjševanje števila porok

Omenili smo že, da sklenitev zakonske zveze izgublja na pomenu, da pa to ne pomeni tudi zmanjševanja pomena, ki ga ljudje pripisujejo družinskemu življenju. Nedvomno pa kaže na pluralizacijo družinskih oblik, kar potrjujejo podatki o upadanju števila sklenjenih zakonskih zvez.

tabela 7: Sklenitev zakonskih zvez

1993	1994	1995	1996	1997
9	8314	8 245	7 555	7 500

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

Starostna meja nevest in ženinov ob sklenitvi zakonske zveze se pomika navzgor, tako, da se večina žensk poroči v starostni skupini 20 do 24 let, večina moških pa v starostni skupini 25 do 29 let. V primerjavi s povprečjem med letoma 1985 in 1989 pa se je po podatkih za leto 1996 povprečna starost neveste dvignila za skoraj 5 let, povprečna starost ženina pa za skoraj 4 leta.

1.2.5. Razveze

V obdobju 1992-1996 smo v Sloveniji beležili upad števila razvez zakonskih zvez, med možne vzroke za trend upadanja pa smo uvrščali neugodno ekonomsko situacijo na mikro ravni, ki je posledica socialnih sprememb, povezanih s prehodom v tržno gospodarstvo. Leta 1996 pa se je število razvez ponovno občutno povečalo in se približalo povprečjema v obdobju 1985-1989, oziroma 1990-1994.

Tabela 8: Razveze zakonskih zvez

Povprečje 1990-1994	1993	1994	1995	1996	1997
1 907	1 962	1 923	1 585	2 004	1 996

Vir: Statistični letopis 1997, Statistični urad Republike Slovenije

Podatki o razvezah zakonskih zvez po številu vzdrževanih otrok iz teh zakonskih zvez kažejo, da je največ razvez v družinah z enim otrokom (40 odstotkov), sledijo razveze v družinah brez otrok. Zakonski pari s tremi ali več otroci pa se le redko ločujejo. Primerjava podatkov o letih trajanja zakonske zveze ob razvezi pa pokaže, da se največ partnerjev razveže po 5 do 9 letih trajanja zakonske zveze, mnogi pa se za razvezo odločijo tudi po več kot 15 letih trajanja zakonske zveze.

2. Oglaševanje delovnih mest in postopki za sprejem v službo

V Sloveniji se v oglasih za prosta delovna mesta občasno še vedno pojavlja kot eden izmed pogojev spol ali pa se enemu od spolov daje prednost in žal na enak način vedno pogosteje tudi starost. *Predlog zakona o delovnih razmerjih* v okviru določil o objavi prostih delovnih mest

posebej izpostavlja obveznost enake obravnave glede na spol. V prvem odstavku 22. člena delodajalcu prepoveduje prosto delovno mesto "objaviti samo za moške ali samo za ženske, razen, če je določen spol nujen pogoj opravljanja dela". Predlagatelj zakona nadalje v drugem odstavku tega člena določa, da "objava prostega delovnega mesta tudi ne sme nakazovati, da daje delodajalec pri zaposlitvi prednost določenemu spolu, razen v primerih iz prejšnjega odstavka". V primeru kršitve prepovedi diskriminacije pri zaposlitvi je delodajalec neizbranemu kandidatu/kandidatki odškodninsko odgovoren. Druge- posledice se lahko izvajajo skladno z načeli civilnega prava. V skladu s predlaganim 23. členom pa je breme dokazovanja v primerih kršitve prepovedi spolne diskriminacije po 22. členu na strani delodajalca.

Nespremenjena je tudi praksa, da je večina prostih delovnih mest objavljenih v moški slovnični obliki. V ženski spolni oblike se objavljajo predvsem feminizirana delovna mesta. Eno od pomembnih sredstev, ki utegne vplivati na tako ravnanje, je nova klasifikacija poklicev - *Standardna klasifikacija poklicev*, ki v slovenski prostor uvaja mednarodno uveljavljeno definicijo poklica, in obenem uvaja poklice v obeh slovničnih spolnih oblikah. Vlada Republike Slovenije je Uredbo o uvedbi in uporabi *Standardne klasifikacije poklicev* sprejela 20. marca 1997 in v njej določila, da se *Standardna klasifikacija poklicev* prične uporabljati s 1. 1. 1999.

3. Vloga medijev

V preteklosti je bil slovenski medijski prostor z vidika podobe spolov v medijih, spolne strukture oblikovalcev medijskih vsebin, distribucije moči odločanja med spoloma v medijskih podjetjih in socializacijskih učinkov medijev na stališča do vlog žensk in moških razmeroma neraziskan. Leta 1991 pa je bila opravljena analiza 1. programa nacionalne televizije, leta 1995 pa mednarodna raziskava časopisov, radijskih in televizijskih poročil, v kateri je sodelovala tudi Slovenija. Rezultati omenjenih raziskav, raziskave o spolni strukturi zaposlenih v slovenskih medijih, ki jo je leta 1995 izvedel Urad za žensko politiko, in empirične raziskave, ki jo je opravila koordinatorica za Slovenijo pri projektu Mednarodno spremljanje svetovnih medijev (Global Media Monitoring Project), kažejo naslednje:

3.1. Ženske, zaposlene v slovenskih medijih

V Sloveniji je na področju množičnih medijev zaposlenih veliko žensk. Po podatkih iz leta 1995 jih je zaposlenih v tiskanih medijih 51 %, v avdiovizualnih pa 38 %. Vendar to še ne pomeni, da so v tako visokem številu tudi na vodilnih in vodstvenih položajih, kjer njihov delež ne dosega niti 10 odstotkov. Na ravni uredniških mest je položaj boljši, saj zasedajo ženske približno tretjino vseh uredniških mest.

Tabela 9: Zaposleni v slovenskih medijih po položaju in spolu (v odstotkih)

	Ženske	Moški
Novinarji in novinarki	47	53
Urednice in uredniki	33	67

Vir: Dorotea Verša: Medijska podoba spolov, Urad za žensko politiko, Ljubljana 1996

3.2. Informacijska enakost žensk in moških

Omenjena mednarodna raziskava je omogočila primerjavo treh slovenskih medijev glede na prisotnost intervjuvanih žensk in moških in glede na novice, ki obravnavajo specifične ženske teme. Rezultati so potrdili, daje prisotnost intervjuvanih žensk v novicah najmanjša na prvih straneh slovenskih časopisov, le nekoliko večji je delež intervjuvanih žensk v televizijskih poročilih, največji, a še vedno zelo majhen, pa je delež intervjuvanih žensk v radijskih poročilih.

Tabela 10; Primerjava deležev žensk in moških v treh slovenskih medijih po vlogah in spolu

Medij	Novinarski kader(%)		Intervjuvani / iintervjuvane (%)	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški
Časopisi	23	77	6	94
Radio	52	48	3	87
Televizija	23	77	8	92
SKUPAJ	40	60	11	89

Vir: Dorotea Verša: Medijska podoba spolov, Urad za žensko politiko 1996

Eden od razlogov za manjši delež intervjuvanih žensk, je izbor najpogosteje obravnavanih tem. Najpogosteje so v medijih namreč prikazana tista področja javnega življenja, v katerih so bolj dejavni moški (politika, ekonomija, terorizem, vojna, šport ipd.). Tako so se na primer med intervjuvanimi v informativnih oddajah I. programa TV Slovenije o političnih dogodkih ženske pojavile le v 7 %. V drugi skupini tem, kot so kultura, vzgoja, ekologija, religija, človekove pravice ipd., so se ženske med intervjuvanimi pojavljale pogosteje, toda še vedno manj kot moški. Največ žensk (33%) je bilo med intervjuvanimi o socialnih in zdravstvenih temah.

Tudi novice, ki obravnavajo specifične ženske teme ali ženske vidike nekega problema, so v Sloveniji zajele le 2% vseh novic. Čeprav je večina tem pomembna za celotno družbo, je prisotnost za ženske posebej pomembnih informacij, glede na njihov delež v slovenski populaciji, daleč pod dejanskimi potrebami po informiranosti.

3.3. Podoba spolov v slovenskih medijih

Podoba žensk in moških, ki jo prikazujejo mediji kot ustvarjalci javnega mnenja, je sicer raznovrstna, vendar je mogoče ugotoviti nekatere skupne značilnosti. Mediji v povezavi z vodilnimi mesti in specializiranimi znanji pogosteje prikazujejo moške - kar je deloma odraz »družbene realnosti«, deloma pa tudi »samoumevnega seksističnega pristopa in predvsem odsotnosti načrtno politike enakih možnosti na področju javnih medijev«. Ženske, ki jim mediji v okviru družbeno pomembnih tem namenjajo manj »prostora«, pa prevladujejo na področju prikazovanja zasebne sfere. Znotraj nje se pogosto pojavljajo v vlogah mater, gospodinj, potrošnic, pasivnih moževih spremljevalk ipd.

Tabela 11: Delež ženske in moških, prikazanih v različnih tematskih skupinah programov na I. programu Televizije Slovenija

	Ženske	Moški
Informativni program	25	75
Ostali informativni programi	36	64
Igrani programi	34	66
Video spoti	40	60
Zabavno-kontaktne programi	45	55
Otroške risanke	31	69
Otroški filmi	34	66
Oglaševanje	39	61

Vir: Dorotea Verša: Medijska podoba spolov, Urad za žensko politiko, Ljubljana 1996

3.4. Oglaševanje

Moški in ženske so v oglasih prikazani v izrazito različnih družbenih vlogah; stereotipni vzorec vlog odraža tradicionalno delitev vlog med spoloma.

Ena od strategij pritegovanja pozornosti je tudi v Sloveniji prikazovanje oseb, ki nimajo neposredne povezave z oglaševanim predmetom, temveč nastopajo kot okras ali estetski dodatek. Za doseganje takšnega učinka se oglaševalci pogosto poslužujejo odkritih spolnih namigov. Raziskava o oglasnih spotih na TV Slovenija je na primer pokazala, daje bilo 6 % oseb, nastopajočih v oglasih, oblečenih v kopalke, spodnje perilo ali v oprijeta oblačila. Med njimi je bilo kar 82 % žensk.

V času raziskave televizijskih oglasov slovensko oglaševanje še ni imelo svojih pravil delovanja. Slovenski oglaševalski kodeks kot mehanizem samoregulacije, ki obvezuje vse dejavnike v procesu oglaševanja, je bil sprejet leta 1994. Med pravili oglaševanja je tudi člen o dostojnosti, ki med drugim pravi, da "oglaševanje ne sme nasprotovati samoumevni enakopravnosti med spoloma, niti prikazovati moškega, ženske ali otroka na žaljiv oziroma podcenjujoč način" ... in v nadaljevanju priporoča, naj golota in spolni namigi, kadar se uporabljajo v povezavi s sporočilom, ne žalijo dobrega okusa (Slovenski oglaševalski kodeks, 1995). Določilo omenjenega člena je na žalost zelo ohlapno in zato dopušča različne razlage, saj na primer ne opredeljuje, kaj sta "samoumevna enakopravnost" ali "dober okus".

Kljub sprejetemu kodeksu se še vedno pojavljajo oglasi, v katerih so ženske neposredno upodobljene kot spolni objekti, zato se je Urad za žensko politiko zaradi oglasa, ki na podcenjujoč in žaljiv način prikazuje ženski spol, že pritožil Častnemu razsodišču Slovenskega oglaševalskega združenja. Častno razsodišče je sprejelo razsodbo, da je bila pritožba utemeljena in avtorje oglasov in oglaševalske agencije pozval, da se vzdržijo oglaševalske prakse, ki je v nasprotju s členom 3 iz poglavja o dostojnosti, ter razsodbo posredoval javnosti.

4. Nasilje nad ženskami in nasilje v družini

4.1. Nasilje nad ženskami: poznavanje dejanske pojavnosti

Pri iskanju prave razsežnosti nasilja nad ženskami naletimo tudi v Sloveniji najprej na precejšnjo neuskkljenost med uradnimi statističnimi podatki in neformalnimi podatki, zbranimi v nevladnih oziroma prostovoljnih organizacijah za boj proti nasilju (krizni telefoni, društva itd.). Podatki, kojih posedujejo nevladne organizacije, kažejo, daje nasilja mnogo več kot kažejo podatki o prijavljenih kaznivih dejanjih.

Tudi pri interpretaciji statističnih podatkov o kaznivih dejanjih oziroma o žrtvah teh dejanj moramo upoštevati nekatere omejitve:

- podatki se nanašajo na policijsko in ne na sodno statistiko (ovadeni in ne obsojeni),
- policijska statistika odraža le del kriminalitete (odkrito oziroma prijavljeno kriminaliteto, delež neodkritih in neraziskanih kaznivih dejanj pa je zelo različen in odvisen od vrste kaznivega dejanja),
- porast oziroma upad števila kaznivih dejanj ni nujno odraz dejanskega stanja, saj je lahko posledica različnih dejavnikov (sprememb kazenske zakonodaje, večje pripravljenosti za prijavljanje kaznivih dejanj, intenzivnejše dejavnosti policije itd.).

Za pomoč žrtvam nasilja v družini so organizirane civilnodružbene skupine (SOS telefoni, zatočišča za žrtve nasilja ipd.), ki z detektiranjem nasilja in mehanizmi za ukrepanje dopolnjujejo delovanje države oziroma njenih institucij in aparatov, ki se ukvarjajo s problematiko nasilja v družini (policija, sodstvo, centri za socialno delo itd.). V Sloveniji obstajajo tri varne hiše oz. zatočišča za ženske in otroke, žrtve nasilja. Prva je bila ustanovljena konec leta 1996 v okviru Centra za socialno delo Maribor, zadnjo pa je konec leta 1997 v Ljubljani odprlo Društvo SOS telefon in je zatorej prvo nevladno zatočišče za ženske in otroke v Sloveniji. Pri odpiranju slednjega so poleg številnih podjetij, organizacij, političnih strank in sindikatov sodelovali tudi slovenska vlada, vključno z Uradom za žensko politiko, in občine.

Za pomoč žrtvam spolnih zlorab že od leta 1994 deluje Združenje proti spolnemu zlorabljanju. V programu dela združenja so telefon za pomoč žrtvam spolnih zlorab, skupina za samopomoč, zagovorništvo, izobraževanje, osveščanje, vključevanje odraslih preživelih žrtev spolne zlorabe v načrtovanje in vodenje projektov in delovanje skupine za samopomoč žrtvam posilstva.

4.2. Nasilje v družini

4.2.1. Obravnava nasilja v družini v kazenski zakonodaji

Nasilje v družini je zajeto v 145. in 146. členu Kazenskega zakonika. 145. člen pod naslovom Ogrožanje varnosti določa, da se osebo, ki "ogrozi varnost kakšne osebe z resno grožnjo, da bo napadel njeno življenje ali telo", kaznuje z denarno kaznijo ali z zapornom do enega leta. 146. člen pa obravnava grdo ravnanje in določa, da se osebo, ki "z grdim ravnanjem prizadene telesno ali duševno celovitost drugega", kaznuje z denarno kaznijo ali z zapornom do šestih mesecev. Za obe kaznivi dejanji se pregon začne na predlog žrtve oziroma oškodovane osebe.

4.2.2. Delež žensk, žrtev kaznivih dejanj

Organizacija statističnih podatkov na ministrstvu za notranje zadeve ne omogoča podrobnejšega vpogleda v strukturo žrtev kaznivih dejanj, zato lahko prikažemo le osnovne podatke oziroma podamo osnovno informacijo o deležu žensk, žrtev kaznivih dejanj. Pri tem so nas zanimala zlasti kazniva dejanja, v okviru katerih se najpogosteje obravnava nasilje v družini, in kazniva dejanja, pri katerih je delež žensk, žrtev nasilja, bistveno višji od deleža moških. Problematiko tovrstnega nasilja predstavljamo v petih sklopih:

- kazniva dejanja zoper življenje in telo: umor, telesne poškodbe, ogrožanje z nevarnim orodjem;
- kazniva dejanja ogrožanja človekovih pravic in svoboščin: ogrožanje varnosti, grdo ravnanje;
- kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost: posilstvo, spolno nasilje, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja;
- kazniva dejanja zoper red in mir: nasilništvo.

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve so bile ženske v obdobju 1990-1996 (1996 le prvih 8 mesecev) žrtve nasilja v 6.121 primerih (29,84 %) od skupaj 20.516 primerov.

Kazniva dejanja zoper življenje in telo

V obdobju 1990-1996 so bile ženske žrtve kaznivih dejanj umora, telesnih poškodb in ogrožanja z nevarnim orodjem v 2.810 primerih ali v 22,2 odstotkih od skupaj 12.641 primerov.

Podatki o gibanju števila posameznih vrst kaznivih dejanj zoper življenje in telo nam pokažejo izrazit porast deleža žensk, žrtev umorov. Pri ostalih vrstah kaznivih dejanj ni izrazitega porasta: pri kaznivih dejanjih telesnih poškodb so opazna nihanja pri deležu žensk, pri kaznivem dejanju ogrožanja z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru pa so ti deleži konstantni.

Tabela 12: Kazniva dejanja zoper življenje in telo in delež žensk, žrtev teh dejanj, 1993-1996

		Umor	Posebno huda telesna poškodba	Huda telesna poškodba	Lahka telesna poškodba	Ogrožanje z nevarnim orodjem
1993	skupaj	68	18	448	531	1.012
	zoper ženske	25	4	86	131	239
	delež žensk	36.76	22.22	19.20	24.67	23.62
1994	skupaj	87	20	391	514	846
	zoper ženske	31	3	92	102	199
	delež žensk	35.63	15.00	23.53	19.84	23.52
1995	skupaj	90	20	454	1.023	470
	zoper ženske	25	1	87	232	107
	delež žensk	27.78	5.00	19.16	22.68	22.77
1996	skupaj	67	19	288	609	241
	zoper ženske	27	3	54	140	54
	delež žensk	40.30	15.79	18.75	22.99	22.41

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 1996

Kazniva dejanja ogrožanja človekovih pravic in svoboščin

Pri kaznivih dejanjih ogrožanja varnosti in grdega ravnanja so bile v obdobju 1990-1996 ženske žrtve v 505 primerih (42,2 %) od skupaj 1198 primerov:

Tabela 13: Kazniva dejanja ogrožanja človekovih pravic in svoboščin in delež žensk, žrtev teh dejanj, 1993-1996

		Ogrožanje varnosti	Grdo ravnanje
1993	Skupaj	110	1
	Zoper ženske	39	1
	Delež žensk	35,45	100
1994	Skupaj	101	-
	Zoper ženske	32	-
	Delež žensk	31,68	-
1995	Skupaj	460	71
	Zoper ženske	180	41
	Delež žensk	39,13	57,75
1996 (v prvih 8 mesecih)	Skupaj	360	95
	Zoper ženske	157	55
	Delež žensk	43,61	57,89

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 1996

Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost

Med kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost, o katerih poročamo v okviru 5. člena konvencije, ni zvodništva in posredovanja pri prostituciji, ker bomo o teh kaznivih dejanjih poročali v okviru 6. člena konvencije. Podatki kažejo, da je delež žensk, žrtev posilstva, spolnega nasilja in kršitve spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, izjemno visok, saj je bilo v obdobju 1990-1996 vseh kaznivih dejanj 891, od tega kar 850 (95, 4 %) storjenih zoper ženske:

Tabela 14: Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost in delež žensk, žrtev teh dejanj, 1993-1996

		Posilstvo	Spolno nasilje	Kršitev spolne zlorabo nedotakljivosti z položaja
1993	skupaj	100	22	13
	zoper ženske delež žensk	100	18	13
		100	81.82	100
1994	skupaj	79	32	18
	zoper ženske delež žensk	79	27	16
		100	84.38	88.89
1995	skupaj	83	28	24
	zoper ženske delež žensk	79	25	23
		95.18	89.29	95.83
1996 (v prvih 8 mesecih)	skupaj	38	19	3
	zoper ženske delež žensk	38	18	3
		100	94.74	100

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 1996

Kazniva dejanja zoper javni red in mir

V tem poglavju kazenska zakonodaja obravnava tudi kaznivo dejanje nasilništva, za katerega je predpisana zaporna kazen do 2 let oziroma do 3 let, če dejanje "stori dvoje ali več oseb ali če je prišlo do hudega ponižanja več oseb ali če storilec drugega lahko telesno poškoduje" (299. člen Kazenskega zakonika).

Tabela 15: Kaznivo dejanje nasilništva in delež žensk, žrtev teh dejanj, 1993 -1996

	Nasilniško obnašanje/Nasilništvo	
1993	skupaj zoper ženske delež žensk	418 203 48,56
1994	skupaj zoper ženske delež žensk	422 191 45,26
1995	skupaj zoper ženske delež žensk	192 72 37,50
1996 (v prvih 8 mesecih)	skupaj zoper ženske delež žensk	75 32 42,67

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 1996

Prekrški zoper javni red in mir

Delež prekrškov po členu 11/4 *Zakona o prekrških zoper javni red in mir* (ki določa, da se z denarno kaznijo ali z zaporom do 30 dni kaznuje, "kdor občutno moti okolico s hrupom, ropotom ali z razgrajanjem; kdor na nedovoljen način občutno moti mir ali ogroža varnost kakšne osebe v zasebnem prostoru ali kdor kakorkoli moti nočni mir in počitek"), v okviru katerega se večinoma obravnavajo intervencije v družini oziroma med partnerjema, v obdobju 1990-1994 nekoliko narašča.

Tabela 16: Prekrški zoper javni red in mir in delež žensk, žrtev teh prekrškov, 1988-1994

	Število prekrškov zoper javni red in mir	Člen 11/4	Delež žensk (%)
1988	17 908	6 026	33.6
1989	17 605	6 315	35.9
1990	18 222	6 795	37.3
1991	16 506	6 243	37.8
1992	20 531	7 728	37.6
1993	21 634	8 985	41.5
1994	22 732	9525	41.9

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 1996

Med kršitvami *Zakona o prekrških zoper javni red in mir* so v letu 1995 prevladovali prepiranje in vpitje (40,1 % vseh kršitev) in motnje miru ter ogrožanje varnosti v zasebnem prostoru (26,9 % vseh kršitev). Tako kot v preteklih letih gre v obeh primerih za pomemben odstotek kršitev, storjenih v družini (preko 45 %).

4.3. Spolno nadlegovanje

Nova kazenska zakonodaja prav tako ni zaščitila žensk pred spolnim nadlegovanjem. Pri vseh kaznivih dejanjih zoper spolno nedotakljivost je v primerih, ko gre za mladoletno ali polnoletno žrtev, potrebno dokazovati prisilo ali grožnjo.

Novost z vidika pravnega varstva pred spolnim nadlegovanjem na delovnem mestu pa je v že omenjenem Predlogu zakona o delovnih razmerjih, ki med obveznosti varovanja delavčeve osebnosti v 42. členu določa, da si mora delodajalec "prizadevati, da noben delavec ni žrtev spolnega nadlegovanja in da nihče ni žrtev nadlegovanja zaradi tega, ker se je pritožil proti razlikovanju med spoloma", v poglavju o izredni odpovedi delavca pa v 91. členu predlaga, da lahko delavec "po preteku osem dni po tem, ko predhodno pisno opomni delodajalca na izpolnitev obveznosti, izredno odpove pogodbo o zaposlitvi", med drugim "če mu delodajalec ne zagotavlja enake obravnave glede na spol" in "če delodajalec ni ničesar ukrenil, da delavec ne bi postal žrtev spolnega nadlegovanja ali žrtev nadlegovanja zaradi tega, ker se je pritožil proti razlikovanju med spoloma". V primeru odpovedi zaradi takih ravnanj predlog zakona določa, da je delavec upravičen do odpravnine, določene za primer redne odpovedi pogodbe o zaposlitvi, in do odškodnine v višini izgubljenega plačila odpovednega roka.

Spolno nadlegovanje postaja v Sloveniji tema, ki se v javnosti vse pogosteje obravnava. To prispeva tudi k opogumljanju posameznic, da spregovorijo o sebi kot žrtvi spolnega nadlegovanja. Kot prispevek k večjemu osveščanju je Urad za žensko politiko leta 1997 izdal zloženko in plakat o spolnem nadlegovanju na delovnem mestu. Akcijo smo predstavili v I. delu tega poročila.

4.4. Pornografija

Vplivu pornografije na stereotipno podobo žensk v slovenski družbi težko govorimo, saj je razsežnost pojava, zlasti ob vse večji dostopnosti do pornografije, ki jo omogočajo nove tehnologije in nove komunikacijske in informacijske poti, še nepoznana.

Prkazovanje pornografskega gradiva osebi, mlajši od štirinajst let in zloraba mladoletne osebe za izdelavo pornografskih izdelkov ali uporaba mladoletne osebe za pornografsko predstavo se sankcionirajo po 187. členu Kazenskega zakonika Republike Slovenije.

5. Vzgoja za enakost

Na področju družinske vzgoje, ki je v Republiki Sloveniji sestavni del osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, v obdobju od prvega poročanja po konvenciji še ni prišlo do pomembnih sprememb. Ker pa v Sloveniji poteka prenova kurikularnih vsebin, učnih predmetov in nenazadnje kurikularnih oblik tako na ravni osnovnih šol kot srednješolskega izobraževanja bo v okviru vzgoje za participacijo v demokratičnih procesih posebna pozornost namenjena vzgoji za enakost, vključno s pravico do izbire in drugačnosti.

Aktivnejše pa so bile dejavnosti v okviru programov, namenjenih vzgoji za družino, in izdajanju publikacij z družinsko tematiko, ki jih sofinancira Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Vlada Republike Slovenije je na predlog Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve v Mednarodnem letu družine prvič namenila posebna proračunska sredstva za uresničevanje *Resolucije o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji*. Proračunska sredstva za programe v okviru te resolucije so bila zagotovljena tudi v letih 1995, 1996 in 1997 in 1998.

Na podlagi javnih razpisov je bilo v letu 1995 izbranih 20 programov za vzgojo za družino in 6 programov za pomoč družini, leta 1998 pa 58 programov. Med sofinanciranimi programi so bili programi, namenjeni osnovnošolcem, dijakom in študentom, partnerjem neposredno po razvezi, partnerjem, ki se pripravljajo na skupno zakonsko in družinsko življenje, staršem otrok s posebnimi potrebami, mladim materam, mladim staršem in drugim posebnim ciljnim skupinam.

Z vidika vsebin so prevladovali programi, namenjeni osveščanju za odgovorno partnerstvo, humanizacijo odnosov med spoloma, o problemih zasvojenosti in prestopništvu, invalidnosti in drugačnosti, vzgoji in negi otrok, vzpostavljanju kvalitete življenja v družinah s telesno ali duševno prizadetimi otroki, reševanju stisk v procesu odraščanja, spolnosti in sprejemanju

odgovornega vedenja, omejevanju pojavnosti vseh oblik nasilja, preseganju samoumevnosti, stereotipov in predsodkov o ženskih in moških vlogah, podpori različnim družinskim oblikam, npr. rejniškim družinam in istospolnim družinskim skupnostim, idr.

Izdane so bile tudi številne publikacije, med njimi publikacija o prevenciji in pomoči ob zlorabi otrok in sofinancirane izdaje priročnikov (Vzgoja za družino, Osebnostna vzgoja in Vzgoja za življenje), ki predstavljajo programe, uvrščene v katalog obveznih izbirnih vsebin za srednješolce.

V letu 1998 so bila proračunska sredstva prvič posebej namenjena tudi sofinanciranju nevladnih organizacij na področju otroka in družine.

6. ČLEN: TRGOVINA Z ŽENSKAMI IN PROSTITUCIJA

Trgovina z ženskami z namenom spolne zlorabe je inkriminirana v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije (1994). V poglavju Kazniva dejanja zoper človečnost in mednarodno pravo 387. člen opredeljuje kaznivo dejanje spravljajanja v suženjsko razmerje, in določa, da to kaznivo dejanje stori "kdor s kršitvijo pravil mednarodnega prava spravi drugega v suženjsko ali njemu podobno razmerje ali ga ima v takem razmerju, kupi, proda, izroči drugi osebi ali posreduje pri nakupu, prodaji ali izročitvi take osebe, ali ščuva drugega, naj proda svojo svobodo ali svobodo osebe, ki jo preživlja ali zanjo skrbi". Tako kaznivo dejanje se kaznuje z zapornom od 1 do 10 let. Z zaporno kaznijo se kaznuje tudi "kdor prevaža osebe v suženjskem ali njemu podobnem razmerju iz ene države v drugo", in, "kdor stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena proti mladoletniku".

Od leta 1993 do leta 1996 (8 mesecev) je bilo prijavljeno eno kaznivo dejanje spravljajanja v suženjsko razmerje, storjeno proti ženski. O razsežnosti tega kaznivega dejanja ni bilo zunaj uradnih statistik narejenih nobenih raziskav, predvidevamo pa lahko - tako kot npr. pri posredovanju pri prostituciji - da uradne številke vsaj v določeni meri odstopajo od dejanskega stanja.

Prostitucija je v zakonodaji obravnavana kot prekršek (Zakon o prekrških zoper javni red in mir, Ul. SRS št. 16/74) in dejavnost kot taka ne predstavlja kaznivega dejanja. V peti točki 10. člena Zakona o prekrških zoper javni red in mir je predpisana kazen do dveh mesecev zapora za tistega, ki se vdaja prostituciji, pri njej sodeluje, jo dovoljuje ali podpira.

Kazniva dejanja predstavljajo določena dejanja povezana s prostitucijo. Kazenski zakonik Republike Slovenije navaja kaznivi dejanji zvodništva in posredovanja pri prostituciji (185. in 186. člen). Za ti kaznivi dejanji je zagrožena zaporna kazen do tri oziroma do pet let, če pa je dejanje storjeno proti mladoletni osebi (ali s silo, grožnjo ali preslepitvijo) pa do pet oziroma deset let.

Čeprav so vsa dejanja, povezana z organizacijo prostitucije prepovedana, pa v slovenski zakonodaji ni določb o strankah oz. klientih prostitutk.

Od leta 1993 do leta 1996 (v prvih 8 mesecih) je bilo prijavljenih dvanajst kaznivih dejanj posredovanja pri prostituciji.

Od leta 1988 do leta 1992 je bilo skupaj le 10 žrtev kaznivega dejanja zvodništva, od leta 1993 do leta 1996 (osem mesecev) pa je bilo prijavljenih sedem kaznivih dejanj zvodništva in eno kaznivo dejanje spravljajanja v suženjsko razmerje, storjeno zoper žensko.

Glede na aktualen problem prostitucije, ki ne zadeva zgolj žensk iz bivših socialističnih držav je zagotovo nerealno tako nizko število kaznivih dejanj zvodništva kot posredovanja pri prostituciji.

Mnenja o razširjenosti prostitucije v Sloveniji so zelo različna. Na Upravi kriminalistične službe pri Ministrstvu za notranje zadeve je bilo leta 1996 evidentiranih približno 100 prostitutk, vendar je "temno polje" po nekaterih podatkih v Sloveniji zelo veliko (po nekaterih ocenah 1.800 prostitutk).

Na podlagi informacij, s katerimi razpolagajo mediji, tožilci in kriminalisti, so značilnosti prostitucije v Sloveniji naslednje:

- Večina prostitutk so ženske in dekleta med 18 in 45 letom starosti. Kot ugotavljajo kriminalisti, prevladujejo ženske iz Ukrajine, Rusije, Bolgarije, Romunije in iz republik nekdanje Jugoslavije. Zanje je Slovenija še posebej zanimiva, saj jih zaradi razmeroma visoke ravni prostitucije zvodniki ne silijo »na ulice«.
- Prostitucija se je posebej zaznavno razmahnila po letu 1991. V tem obdobju je izrazito naraslo število masažnih salonov, nočnih lokalov in povpraševanje po nekaterih poklicnih profilih (estradne plesalke, maserke, hostese, striptizete ipd.).
- Za Slovenijo je značilno, da poulične prostitucije skorajda ni. Najbolj razširjena oblika prostitucije sta hotelska in barska prostitucija, medtem ko prostitutke iz Slovenije zvečine delujejo na zelo visoki ravni (oglaševanje in mobilni telefon), pri čemer so zelo samostojne (nimajo zvodnikov).
- Zvodniki so večinoma lastniki zasebnih podjetij, najemniki nočnih lokalov ter posamezniki.
- Klienti izhajajo iz različnih socialnih slojev, veliko je obrtnikov in poslovnežev.

Organi pregona le redko intervenirajo v primerih prostitucije (seveda, če se le-ta odvija med polnoletnima osebama in v aktivnosti ni zaznati elementov kaznivega dejanja). Zdravstvene službe niso dolžne obveščati policije o pojavu in prenašalcih spolnih bolezni, zato policija ne more sprožiti postopka zoper prenašalce nalezljivih bolezni, klienti pa okužbo le redko prijavijo.

Med oblike prostitucije, ki so za organe pregona najbolj zanimive, sodi prostitucija bordelskega tipa. Tožilci menijo, da gre za izjemno dobro organizirano obliko prostitucije. Ob tem kriminalisti v Sloveniji tudi zaznavajo porast mednarodne trgovine z ženskami, za katero sodijo, da z njo prihaja v našo državo organizirani kriminal.

Prostitutke v Sloveniji nimajo nobene zaščite, saj ne obstaja niti ena služba, urad ali posebej zato ustanovljena nevladna organizacija, kamor bi se lahko zatekle po pomoč. Edina rešitev zanje je prijava na policijo, nanjo pa se obrnejo le, ko so res hudo ogrožene.

V Sloveniji je bila že leta 1996 dana pobuda za pripravo zakona o legalizaciji prostitucije. Pobudniki legalizacije prostitucije nadaljujejo s pripravo zakonske ureditve na tem področju. Njihov cilj je zagotoviti ženskam in moškim, ki se ukvarjajo s prostitucijo, ustrezno pravno in socialno varnost.

7. ČLEN: ŽENSKÉ V POLITIČNEM IN JAVNEM ŽIVLJENJU

1. Ustavna in zakonska pravica voliti in biti voljen

Določila Ustave Republike Slovenije in posamičnih zakonov, ki s svojimi določili zagotavljajo moškim in ženskam enako pravico do glasovanja na vseh volitvah in enako pravico biti izvoljen v vsa telesa, ki se volijo z javnimi volitvami, se od prvega poročanja po konvenciji niso spreminjala. Pestrejša je bila po intenzivnosti in razsežnosti obravnava možnih ukrepov, ki bi prispevali k večji zastopanosti žensk v političnih strukturah, predvsem o kvotah.

Leta 1994, ko je bil v parlamentarni obravnavi *Zakon o političnih strankah*, so se pojavili predlogi, da bi morale stranke na kandidatnih listah zagotoviti enako zastopanost obeh spolov. Predlog, naj predlagatelj zakona preuči možnost vključitve za politične stranke zavezujočega določila o najnižjem deležu zastopanosti spolov na kandidatnih listah, ni dobil potrebne podpore. *Zakon o političnih strankah*, ki je bil sprejet oktobra 1994, zato vsebuje zgolj določilo (19. člen), da mora stranka v statutu navesti "način zagotavljanja enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidat in kandidatov za volitve".

Določilo so si politične stranke razlagale zelo različno. Večinoma so stranke v svoje statute zapisale le splošno opredelitev do načela enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidat in kandidatov za volitve. To je bil eden izmed razlogov, da so se leta 1995 v javnosti pojavila razmišljanja o sprejetju zakonskih določil, ki bi stranke "prisilila" k aktivni politiki zagotavljanja bolj uravnovešene zastopanosti spolov.

Državni zbor je pred parlamentarnimi volitvami 1996 dvakrat obravnaval predloge, s katerimi bi posegli v podprezentiranost žensk v voljenih organih oblasti. Konec leta 1995 je bil obravnavan predlog za spremembo 1. člena *Zakona o političnih strankah*, po katerem bi stranke morale na svojih kandidatnih listah za državnozbornske volitve v letu 1996 in za prve naslednje lokalne volitve zagotoviti najmanj tretjinsko zastopanost enega spola in delež ob vsakih naslednjih

volitvah povečati za 5 odstotkov, dokler ne bo dosežena enaka zastopanost obeh spolov. Predlog zakona ni bil sprejet. Drugi poskus vzpostaviti/e enake zastopanosti spolov je bil predlog za obvezno razlago že omenjenega 19. člena *Zakona o političnih strankah*. Namen predloga, ki je bil za obravnavo vložen maja 1996, je bil konkretizirati obstoječe zakonsko določilo o "načinu zagotavljanja" enakih možnosti obeh spolov pri določanju kandidat in kandidatov za volitve. Predlog je zahteval, da morajo biti v statutih strank izrecno določeni postopki in ukrepi. Tudi tega predloga državni zbor takrat ni sprejel, vendar gaje Komisija za politiko enakih možnosti žensk in moških junija 1998 ponovno vložila v obravnavo.

2. Ženske v političnih strankah

2.1. Programi političnih strank za večjo zastopanost žensk v političnem odločanju

V političnih strankah so se razprave o kvotah pojavile že leta 1989. Leta 1992 je prva politična stranka sprejela opredelitev za ciljne kvote. Statut Liberalno demokratske stranke je namreč za spodnjo mejo določal 30-odstotno udeležbo vsakega od spolov v organih stranke vsaj na ravni republike in na svojih listah za parlamentarne volitve. Na volitvah leta 1992 pa žal stranka programskih ciljev ni upoštevala. Na zadnjem strankinem kongresu (februar 1998) so se določila o deležu spolov na kandidatnih listah za volitve spremenile v prid bolj opredeljenemu načinu zagotavljanja enakih možnosti. Stranka je sprejela dve določili. Prvo določa najmanj tretjinsko zastopanost enega od obeh spolov na kandidatnih listah za državnozborske volitve, torej na kandidatnih listah, ki jih stranka predloži Republiški volilni komisiji. Drugo določa zastopanost spolov na kandidatnih listah za lokalne volitve, pri katerih je delež enega od spolov prav tako tretjinski; vendar je zahteva ohlapnejša, saj besedilo pravi, da stranka praviloma zagotavlja tak delež.

Kvote za določitev kandidat in kandidatov na kandidatne liste za volitve je sprejela še ena stranka, in sicer Združena lista socialnih demokratov. Leta 1995 se je na kongresu opredelila tako za znotrajstrankarske kvote kot tudi za kvote za parlamentarne in lokalne volitve. V statutu je imela določilo, da morajo kandidatne liste za kolegijske organe stranke na vseh ravneh "zagotavljati najmanj 40-odstotno zastopanost enega spola, razen če to onemogoča struktura članstva". Za volitve na lokalni in državni ravni pa je statut določal, da morajo kandidatne liste praviloma zagotavljati najmanj 40-odstotno zastopanost enega od spolov, v vsakem primeru pa morajo zagotoviti najmanj tretjinsko zastopanost enega spola. Določal je tudi, da se morajo vsako mandatno obdobje ti deleži povečati za 5%, dokler ne dosežejo enake zastopanosti žensk in moških.

Določilo o kvotah je bilo za to stranko zavezujoče. Na kandidatnih listah za volitve 1996 je imela 40,9% žensk, vendar v državni zbor ni bila izvoljena nobena izmed njih. Za njihov neuspeh obstaja več razlogov, med njimi postavitev kandidat in okraje, za katere je bilo jasno, da so neizvoljive, izguba podpore volilnega telesa, ki se je potrdila s strankinim nižjim volilnim rezultatom, in nenazadnje konkurenčnost strankinih moških kandidatov (župani in poslanci v veljavnem mandatu) in ministrov in znanih politikov najmočnejše stranke. Po strankinem kongresu po volitvah 1996 je stranka določilo o kvotah omejila samo na sestavo organov stranke.

Druge politične stranke v svojih statutih in programih nimajo posebnih določil o načinu za zagotavljanje enake zastopanosti žensk in moških, nekatere pa se do tega vprašanja niso niti načelno opredelile.

2.2. Sodelovanje žensk v političnih strankah in njihova zastopanost v organih strank

Ženske v Republiki Sloveniji jasno kažejo svoje zanimanje za vključevanje v strankarsko politiko, kar zrcalijo tudi podatki o deležu žensk v članstvu političnih strank:

Tabela 17: Delež žensk v strukturi članstva parlamentarnih političnih strank

	DeSUS	LDS	SDSS	SKD	SLS	SNS	ZLS
1993	*	28.2	20.3	61.7	33.3	18.0	37,3
1997	31.0	30.1	28.0	60.0	35.0	**	35.6

* V prejšnjem mandatu DeSUS ni bila parlamentarna stranka.

** Podatek ni dosegljiv.

Tabela 18: Deleži žensk v organih in vodstvih parlamentarnih strank

Stranka	Leto	Organi stranke	Vodstvo stranke
DeSUS	1997	13.3 (predsedstvo)	
LDS	1997	27.2 (izvršni odbor) 27.0 (svet stranke)	1 podpredsedniško mesto od 3
SDSS	1997	(ni podatka)	
SKD	1997	23.0 (izvršni odbor)	1 generalna tajnica
SLS	1997	18.4 (izvršni odbor)	1 podpredsedniško mesto od 5
SNS	1997	12.0 (predsedstvo)	**
ZLSD	1997	18.3 (predsedstvo) 16.7 (svet stranke)	1 podpredsedniško mesto od 3

Vir: Gradivo za Analizo volitev 1996, Urad za žensko politiko, Ljubljana 1997

3. Ženske v državnih organih, organih lokalnih oblasti in v pravosodju

3.1. Ženske v organih oblasti

Tabela 19: Ženske in moški v Državnem zboru Republike Slovenije, po funkcijah

	1991		1996	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški
Poslanke in poslanci	13	77	7	83
Predsednik/predsednica	0	1	0	1
Podpredsedniki/podpredsednice	0	3	1	2
Generalni sekretar/sekretarka	1	1	1	0
Vodje poslanskih skupin	0	10	1	8
Predsedniki/predsednice odborov	0	11	2	10
Predsedniki/predsednice komisij	5	9	4	9

Vir: Gradivo za Analizo volitev 1996, Urad za žensko politiko, Ljubljana 1997

Tabela 20: Ženske in moški v Državnem svetu Republike Slovenije, po funkcijah

	1992		1997	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški
Državne svetnice in svetniki	13	39	5	35
Predsednica/predsednik	0	1	0	1
Podpredsednica/podpredsednik	0	1	0	1
Predsednice/predsedniki komisij	0	6	1	7

Vir: Gradivo za Analizo volitev 1996, Urad za žensko politiko, Ljubljana 1997

Tabela 21: Moški in ženske v Vladi Republike Slovenije, po funkcijah

	1992		1996	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske

Predsednik/predsednica	1	0	1	0
Podpredsednik/podpredsednica	-	-	1	0
Generalni sekretar/sekretarka	1	0	1	0
Člani in članice	14	1	19	0

Tabela 22: Funkcionarji in funkcionarke v ministrstvih, november 1997

	Ministri/Ministrice		Državni sekretarji/sekretarke		Vodje organov v sestavi	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve	1	0	3	3	2	0
Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj	1	0	2	1	4	1
Ministrstvo za finance	1	0	3	2	6	0
Ministrstvo za gospodarsko dejavnost	1	0	3	2	6	0
Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano	1	0	3	0	3	0
Ministrstvo za kulturo	1	0	1	1	3	0
Ministrstvo za okolje in prostor	1	0	3	0	7	0
Ministrstvo za pravosodje	1	0	1	0	0	1
Ministrstvo za promet in zveze	1	0	6	0	4	0
Ministrstvo za šolstvo in šport	1	0	4	1	2	1
Ministrstvo za zdravstvo	1	0	1	1	1	2
Ministrstvo za znanost in tehnologijo	1	0	1	1	2	1
Ministrstvo za zunanje zadeve	1	0	1	1	1	0
Ministrstvo za notranje zadeve	1	0	3	0	1	0
Ministrstvo za obrambo	1	0	3	1	4	0
Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem	1	0	-	-	-	-
Ministri brez resorja	4	0	-	-	-	-
SKUPAJ	19	0	38	14	46	6

Podatki o vodjih organov v sestavi Vlade Republike Slovenije konec leta 1997 kažejo občutno neskladje zaposlenih po spolu, saj od 16 uradov in služb le 3 vodijo ženske, in sicer Urad za žensko politiko, Urad za informiranje in Urad za verske skupnosti.

Tabela 23: Delež žensk med višjimi upravnimi delavci in delavkami v državni upravi, po nazivih

	Skupaj ženske		Ženske		Delež žensk (%)	
	1996	1997	1996	1997	1996	1997
Generalni sekretar/sekretarka	11	14	6	6	55	43
Državni podsekretar/podsekretarka	68	142	28	50	41	35
Svetovalec/svetovalka vlade	310	416	129	192	42	46
Podsekretar/podsekretarka	66	95	41	51	62	54
Pomočnik/pomočnica predstojnika	246	411	89	205	36	50
Svetovalec/svetovalka predstojnika	670	857	346	413	52	48

Višji svetovalec/svetovalka	587	1024	277	435	47	43
SKUPAJ	1958	2959	916	1352	47	46

Delež žensk, ki so bile imenovane na pozicije državnih sekretark, je bil konec leta 1997 36,8 in se je v primerjavi z njihovim deležem pred volitvami 1996, ko je znašal 41 odstotkov, nekoliko znižal. Boljše je razmerje žensk in moških, ki so konec leta 1997 zasedali delovna mesta na ravni višjih upravnih delavk in delavcev, čeprav se je tudi delež višjih upravnih delavk po volitvah 1996 zmanjšal.

Tabela 24: Ženske in moški v Uradu varuha človekovih pravic, po funkcijah, januar 1998

	Moški	Ženske
Varuh/varuhinja človekovih pravic	1	0
Namestniki in namestnice	3	0
Generalni sekretar/generalna sekretarka	0	1

3.2. Ženske v občinskih in mestnih svetih

Po volitvah v občinske in mestne svete, ki so bile decembra 1994, je bilo v 147 slovenskih občinah izvoljenih 2786 članov in članic svetov, od tega 2484 svetnikov in 302 svetnici (10,84 % svetnic). V povprečju je to pomenilo približno dve članici na občino oziroma ena članica na 8,22 svetnikov.

Iz raziskave, ki jo je leta 1996 opravil Urad za žensko politiko, je razvidno, da kar v 23 občinah med izvoljenimi člani občinskih in mestnih svetov ni bilo nobene ženske, v 42 pa le po ena. Med predsedniki in predsednicami občinskih svetov je bilo 138 moških in le 8 žensk med podpredsedniki in podpredsednicami pa 128 moških in 11 žensk. Starostna struktura izvoljenih svetnic je bila v primerjavi s svetniki nižja: 74,8 % žensk in le 66 % moških v občinskih in mestnih svetih je bilo starih do 50 let. V prid svetnicam je govorila tudi izobrazbena struktura članic in članov občinskih in mestnih svetov, saj je imelo kar 66,4 % svetnic dokončano vsaj višjo šolo, medtem ko je bilo med svetniki takih le 47,1 %.

Še večjo zapostavljenost žensk je odražalo število županov oziroma županij. Do zadnjih volitev leta 1998 so županje vodile le pet od 147 slovenskih (med župani in županjami je torej bilo le 3.4 odstotka žensk).

Tako stanje je Uradu za žensko politiko narekovalo, da je v projekt *Krepitev sodelovanja žensk v procesu odločanja in razvoja politik v Sloveniji*, ki smo ga v tem poročilu že omenili v okviru poročanja po 2. in 3. členu konvencije, vključil vzpostavitev mreže regionalnih koordinatorje, ki naj bi v svojih okoljih mobilizirale ženske za sodelovanje v politiki in jih spodbudile h kandidiranju že za zadnje lokalne volitve, ki so bile konec leta 1998, predvsem pa za kontinuirano delo na lokalnem nivoju v prihodnje.

Žal tudi rezultati zadnjih volitev, ki so bile decembra 1998, ne spreminjajo občutne podprezentiranosti žensk v lokalnih oblasteh. Od izvoljenih članic in članov občinskih in mestnih svetov je le 370 svetnic (1 1,9 %), od 192 slovenskih občin pa le 9 izmed njih vodijo županje (4.7 %).

3.3. Ženske v pravosodju

3.3.1. Ustavno sodišče

Do januarja 1998 je bilo na Ustavnem sodišču Republike Slovenije 9 ustavnih sodnikov, ob zamenjavi zaradi poteka mandata, pa sta bili januarja 1998 izvoljeni dve sodnici, kasneje pa še dve, tako da imamo sedaj (januar 1999) med 9 ustavnimi sodniki 4 sodnice.

3.3.2. Sodišča v Republiki Sloveniji

Med sodnicami in sodniki na sodiščih Republike Slovenije je kar 63 % žensk, največ - 72 %, jih je na okrajnih sodiščih, najmanj pa na vrhovnem sodišču Republike Slovenije, kjer je sodnic le 31 odstotkov.

Tabela 25: Sodniki in sodnice na sodiščih v Republiki Sloveniji

	Skupaj		Sodnice		Delež sodnic (%)	
	1995	1997	1995	1997	1995	1997
Vrhovno sodišče RS	31	32	9	10	29	31
Višja sodišča	82	81	38	39	46	32
Okrožna sodišča	181	207	110	131	61	63
Okrajna sodišča	192	251	130	181	68	72
Delovna in socialna sodišča	56	60	36	37	64	62
SKUPAJ	542	631	323	398	60	63

Vir: Ministrstvo za pravosodje RS, 1998

3.3.3. Tožilstva v Republiki Sloveniji

Na tožilstvih Republike Slovenije je delež tožilc skoraj enak deležu tožilcev, nesorazmerje pa je tako kot na sodiščih največje na prvih dveh po hierarhiji.

Tabela 26: Tožilke in tožilci na državnih tožilstvih v Republiki Sloveniji, december 1997

	Skupaj		Tožilke		Delež tožilc (%)	
	1995	1997	1995	1997	1995	1997
Državno tožilstvo RS	11	10	3	3	27	30
Višja državna tožilstva	15	16	4	4	27	25
Okrožna državna tožilstva	124	127	64	67	52	53
SKUPAJ	150	153	71	74	47	48

Vir: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije, 1998

4. Ženske v gospodarstvu in na področju kulture

Tudi v gospodarstvu je zastopanost žensk na vodilnih mestih skromna. Po podatkih delež direktoric podjetij upada skladno z velikostjo podjetja.

Tabela 27: Direktorice malih, srednjih in velikih podjetij, 1996

Delujoča podjetja iz Registra podjetij	Število žensk	Delež žensk (%)
Mala podjetja	70	14
Srednja podjetja	1.31	9
Velika podjetja	59	7
Vsa delujoča podjetja iz Registra	260	9
V letu 1996 ustanovljena podjetja od vseh delujočih	354	18

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 1996

Na področju kulture je povprečen delež žensk med vodilnimi in vodstvenimi delavci višji od deleža žensk, ki vodijo gospodarska podjetja. Seveda pa je njihov delež tako kot povsod odvisen od hierarhične ravni ustanove - na najvišjih ravneh je žensk vselej najmanj.

Tabela 28: *Ženske na vodilnih položajih v kulturi, 1996**

Vodilni in strokovni delavci in delavke v kulturi	Skupaj	Ženske	Delež žensk
Direktorji in direktorice javnih zavodov in republiških društev	85	21	25
Člani in članice Sveta za kulturo pri Vladi Republike Slovenije	19	2	11
Predsedniki in predsednice ekspertnih skupin pri Ministrstvu za kulturo	8	4	50
Ravnateljji in ravnateljice občinskih matičnih splošnih knjižnic	60	47	78
SKUPAJ	172	74	43

Vir: Ministrstvo za kulturo, 1997

*Upoštevane so ustanove in društva, ki jih Ministrstvo za kulturo v celoti ali delno financira.

8. ČLEN: ŽENSKE KOT PREDSTAVNICE VLADE V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH IN ŽENSKE V DIPLOMACIJI

Po podatkih Ministrstva za zunanje zadeve je bilo v letu 1998 v diplomatsko konzularnih predstavništvih Republike Slovenije v tujini zaposlenih 129 diplomatk in diplomatov, od tega 40 žensk.

Tabela 29: *Diplomati in diplomatke, 1998*

Nazivi	Skupaj	Ženske
Veleposlanica/veleposlanik	25	5
Generalna konzulka/konzul	5	1
Pooblaščenica ministrica/minister	22	3
Svetovalka/svetovalec	32	8
I., II. in III. sekretarka/sekretar	38	20
konzulka/konzul-vicekonzulka/vicekonzul	7	3
Vsi	129	40

Vir: Ministrstvo za zunanje zadeve, Kadrovska organizacijska služba, 1998

Podatki o predstavnikih in predstavnicah Republike Slovenije v mednarodnih organizacijah niso na voljo. Sklep Vlade Republike Slovenije pa določa, "da se za stalnega predstavnika Republike Slovenije pri mednarodni organizaciji imenuje v vsakem konkretnem primeru poklicni vodja predstavništva Republike Slovenije, pod katerega jurisdikcijo spada območje, na katerem ima sedež mednarodna organizacija, razen če za posamezno mednarodno organizacijo Vlada Republike Slovenije ne odloči drugače".

9. ČLEN: DRŽAVLJANSTVO

Za pridobitev, spremembo in ohranitev državljanstva zakonska določila ne ločujejo po spolu, kar velja tudi za pridobitev državljanstva po rodu.

10. ČLEN: IZOBRAŽEVANJE

1. Osnovne značilnosti novega sistema vzgoje in izobraževanja

Globalne spremembe v Sloveniji so v javnih službah zahtevale tudi spremembo sistema vzgoje in izobraževanja. Državni zbor je februarja 1996 sprejel šest zakonov, ki urejajo organizacijska in finančna vprašanja edukacije (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Ur. 1. RS, št. 12/96), področje predšolske vzgoje (Zakon o vrtcih, Ur. 1. RS, št. 12/96), osnovne šole (Zakon o osnovni šoli, Ur. L RS, št. 12/96), gimnazij (Zakon o gimnazijah, Ur. 1. RS, št. 12/96), poklicnega izobraževanja in usposabljanja (Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Ur. 1. RS, št. 12/96) ter izobraževanja odraslih (Zakon o izobraževanju odraslih, Ur. 1. RS, št. 12/96).

Kar zadeva razlike med spoloma se v procesu spreminjanja sistema premešča poudarek s formalnih pravic nediskriminiranosti k substancialnim pravicam in zagotavljanju enakih možnosti na vseh ravneh sistema vzgoje in izobraževanja. V ta namen se v okviru pravic otroka v procesu prenove sistema govori tudi o pravicah deklic in o protislovnosti ideje o enakih možnostih v neenakem sistemu edukacije, ki na tak ali drugačen način še vedno privilegira pripadnike enega spola.

Programi predšolske vzgoje se delijo v dve skupini, in sicer za otroke od enega do treh let (prvo starostno obdobje) in za otroke od treh let do vstopa v šolo (drugo starostno obdobje).

Osnovna šola traja 9 let, kolikor traja tudi šolska obveznost, ki se začne pri šestem letu starosti. Deli se v tri obdobja in se zaključijo s kombinacijo zunanega in notranjega preverjanja in ocenjevanja znanja. Učenci in učenke, ki osnovne šole ne končajo uspešno ali ki bi radi izboljšali svoje zaključno spričevalo, se lahko vključijo v opcijsko, vendar vsem dostopno deseto leto splošnega izobraževanja. Za otroke s posebnimi potrebami, ki ne morejo biti vključeni v osnovno šolo, so predvidene osnovne šole s prilagojenim programom.

Gimnazija ima v Sloveniji dolgo tradicijo, obstajata pa dva osnovna tipa gimnazij. Splošna gimnazija daje široko splošno izobrazbo, dijaki in dijakinje pa lahko delno izbirajo med programi. Drugi je strokovna gimnazija, ki je v delu programa usmerjena na določeno strokovno področje. Gimnazija se konča z maturo in omogoča univerzalno prehodnost v visoko šolstvo, predvsem na univerze.

Po končani splošni ali strokovni gimnaziji si je tudi brez mature mogoče pridobiti poklicno izobrazbo z enoletnimi poklicnimi tečaji, ki tistim, ki so končali gimnazijsko izobraževanje, omogočajo nadgraditi svoje znanje z bolj specializiranim in praktičnim poklicnim izobraževanjem in usposabljanjem. Ta vrsta izobraževanja je dostopna tudi že zaposlenim, ki si niso mogli pridobiti ustrezne poklicne izobrazbe. Tisti, ki se izobražujejo na srednjih strokovnih in tehničnih šolah, a želijo prestopiti na gimnazijo, morajo pridobiti dovoljenje za prestop od ravnatelja gimnazije, ki določi tudi pogoje in roke za prestop. Dijaki in dijakinje, ki so se izobraževali na strokovnih in tehničnih šolah, lahko opravijo še maturo in nadaljujejo študij na ravni visokega šolstva. V ta namen se vključijo v enoletni maturitetni tečaj. Podobni programi so pripravljene tudi za odrasle, ki bi želeli opravljati celotno maturo ali njene posamezne dele.

Sistem poklicnega izobraževanja in usposabljanja ureja poseben zakon. Najnižja stopnja v njem je nižja poklicna šola. Vanjo se lahko vključijo vsi, ki so končali osnovno šolo. Zanje traja dve leti. Vključijo pa se lahko tudi tisti, ki osnovne šole niso končali. V tem primeru šolanje traja tri leta. Nižjo poklicno izobrazbo je mogoče pridobiti tudi prek certifikatnega sistema. V njem je izobraževanje mogoče nadaljevati na ustrezno skrajšanem programu triletno poklicne šole, ki upošteva že predhodno dosežena znanja. Najpomembnejša oblika poklicnega izobraževanja je triletna srednja poklicna šola, ki izobražuje za delo v gospodarstvu in servisnih dejavnostih. Za razliko od dosedanjega šolsko utemeljenega modela je bil z nedavno reformo uveden tudi model klasičnega dualnega sistema, ki se postopno razvija iz poskusnih programov poklicnega izobraževanja, prilagojenega za potrebe obrti in drobnega gospodarstva.

Po končani srednji poklicni šoli je mogoče pridobiti mojstrski naziv po opravljenem mojstrskem izpitu. Ta izpit daje izobrazbo, ki je enakovredna srednji strokovni izobrazbi. Naslednja možnost nadaljevanja izobraževanja po triletni srednji poklicni šoli je dvoletna poklicno-tehniška šola. Ta

se konča z zaključnim izpitom, daje srednjo strokovno izobrazbo ter omogoča nadaljevanje izobraževanja po poklicni vertikali v višjih in v visokih strokovnih šolah.

Srednja strokovna (tehniška) šola omogoča pridobiti poklic tehnice ali tehnika in traja štiri leta. Konča se z zaključnim izpitom. Izobraževanje je mogoče nadaljevati na višjih ali visokih strokovnih šolah.

Na višje strokovne šole se lahko vpišejo tisti, ki so končali srednjo strokovno šolo ali poklicno-tehniško šolo. Z opravljenim diferencialnim izpitom se lahko vpišejo tudi tisti, ki so opravili mojstrski izpit. Te šole so del sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja in so kot posebna oblika terciarnega izobraževanja ločene od visokega šolstva. Z uvedbo teh šol se zapolnjuje vrzel med srednjim in visokim izobraževanjem, ki je obstajala doslej.

Visoko šolstvo obsega dve univerzi in samostojne visokošolske zavode (trenutno 2 podiplomski šoli in 5 visokih strokovnih šol). Nekatere visoke strokovne šole delujejo tudi v okviru univerze. Obstajata dve vrsti dodiplomskih programov: univerzitetni, ki traja 4 do 6 let, kandidati in kandidatke za vpis pa morajo imeti opravljeno maturo, in strokovni programi, ki praviloma trajajo 3 leta, kandidati za vpis pa morajo imeti opravljeno maturo ali zaključni izpit v srednji strokovni šoli. Podiplomski programi so specializacija, magisterij in doktorat.

Izobraževanje odraslih se po eni strani razvija znotraj certifikatnega sistema, ki pokriva potrebe na trgu dela, po drugi strani pa omogoča odraslim pridobiti formalno izobrazbo. Izobraževanje odraslih poteka znotraj šolskih in drugih izobraževalnih institucij. Mreža institucij za izobraževanje odraslih načelno omogoča dostop do izobraževanja vsem, ne glede na starost in doseženo stopnjo izobrazbe. Izobraževanje odraslih je namenjeno zapolnjevanju vrzeli v znanju in soočanju s potrebami po vedno novih znanjih, ki jih zahtevata delo in življenje v sodobnih pogojih.

2. Vzgojno izobraževalna dejavnost

2.1. Predšolska vzgoja

V Republiki Sloveniji imamo dobro razvit sistem organizirane predšolske vzgoje, kar se kaže tako v obsegu kot v kakovosti te dejavnosti. V enoten sistem javnih vrtcev so vključeni predšolski otroci od enega do sedmih let starosti. Predšolska vzgoja ni obvezna, z izjemo priprave na šolo, ki poteka eno leto pred otrokovim vstopom v šolo. Vrtci so zavodi, ki od leta 1993 sodijo v resor Ministrstva za šolstvo in šport. Ustanavljajo in financirajo jih občine. Vrtci so v namensko grajenih stavbah, redkeje v preurejenih stanovanjskih ali šolskih prostorih.

Glede na čas in trajanje so v vrtcih najbolj razširjeni celodnevni programi (nad 6 ur), večina otrok pa je v vrtcu več kot osem ur na dan. Otroci do dveh let so vključeni v jaslične oddelke, do sedmih let pa v predšolske oddelke. Oddelki so praviloma starostno homogeni, organiziranje starostno heterogenih oddelkov otrok med tretjim in šestim letom pa zakon dopušča le kot izjeme.

Krajši programi potekajo vse šolsko leto ali strnjeno v določenem časovnem obdobju. Trajajo manj kot šest ur na dan in ne nujno vsak dan. Otroci od tretjega do šestega leta starosti, ki niso vključeni v celodnevni program, lahko obiskujejo krajši program "cicibanovih uric". Otroci med šestim in sedmim letom, ki niso v celodnevnem programu, obiskujejo krajši program priprave na šolo.

Statistični podatki iz osemdesetih let kažejo, da je odstotek vključenosti otrok v vrtce glede na celotno populacijo naraščal do leta 1987. Leta 1980 je bilo npr. v vrtcih 38 % otrok, leta 1987 pa že 52 %. Odtlej se delež vključenosti giblje okrog 50 %, na začetku šolskega leta 1996/97 je bilo na primer v dnevnem varstvu 57,7 % vseh otrok ustrezne starosti, kar je več kot prejšnja leta (leta 1993/94 52,3 %, 1994/95 54,4 % in 1995/96 56,9 %).

Tabela 30: Vrtci in število vanje vključenih otrok

	Zavodi	Oddelki	Število otrok	Število deklic	Delež deklic
1992/93	774	3 356	66 029	31 586	47.8

1993/94	773	3 404	67 178	32 156	47.9
1994/95	776	3 446	66 703	31 694	47.5
1995/96	793	3 500	66 553	31 559	47.4
1996/97	800	3 509	65 332	31 161	47.7
1997/98	793	3 468	62 662	29 912	47.7

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

Tabela 31: Število zaposlenih oseb za nego in vzgojo otrok, delež žensk in število otrok na zaposlenega

	Zaposlene osebe za nego in vzgojo	Zaposlene ženske za nego in vzgojo	Delež zaposlenih žensk (%)	Število otrok na zaposlenega
1992/93	6 396	6 298	98.5	10.3
1993/94	6 343	6 308	99.4	10.6
1994/95	6 526	6 450	98.8	10.2
1995/96	6 672	6 555	98.2	10.2
1996/97	6 709	6 609	98.5	9.9
1997/98	6911	6 821	98.7	9.1

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

Vrtce obiskujejo tudi otroci, ki se pripravljajo na šolo in niso vključeni v redno dnevno varstvo. Delež teh otrok v celotni populaciji otrok, ki obiskujejo vrtce, je 5.9 %.

V kombiniranih oddelkih so otroci več starostnih stopenj - starih od 3 leta do priprave na osnovno šolo. Teh je bilo v šolskem letu 1997/98 15,5 %, kar je 3% več kot leto poprej.

Razvojni oddelki so namenjeni otrokom z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. V letu 1996/97 je bilo 40 od 64 oddelkov namenjenih duševno prizadetim otrokom, 14 telesno prizadetim otrokom in 10 drugim prizadetim otrokom. V njih je bilo 0,55 % otrok, vključenih v vrtce.

2.2. Osnovnošolsko izobraževanje

Ustava Republike Slovenije v 57. členu določa, da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in se financira z javnimi sredstvi. Izvajajo ga javne in zasebne osnovne šole, osnovne šole s prilagojenim programom (za otroke z lažjimi motnjami v razvoju) ter zavodi za izobraževanje in usposabljanje otrok s težjimi motnjami v razvoju ali se izvaja kot izobraževanje na domu. Program osnovnošolskega izobraževanja obsega obvezni program in razširjeni program. Slednji obsega podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni pouk, dopolnilni pouk in interesne dejavnosti ter šolo v naravi.

Statistični podatki zgovorno zrcalijo upadanje števila otrok:

Tabela 32: Osnovne šole, oddelki, učence in učenci ter učiteljice in učitelji

	Osnovne šole	Oddelki	Učenci in učence	Deklice	Delež deklic	Učitelji in učiteljice	Ženske	Delež žensk
1992/93	822	9 481	217 431	106 034	48.8	14 971	12 660	84.6
1993/94	820	9 435	213 137	104 050	48.8	15 053	12 766	84.8
1994/95	825	9 451	209 334	102 578	49.0	15 199	12911	84.9
1995/96	826	9 456	207 032	101 239	48.9	15 372	12 985	84.5
1996/97	824	9 366	200 938	98 163	48.9	15 469	13 100	84.7

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

Število učenk in učencev je v posameznem oddelku med šolskima letoma 1984/85 in 1994/95 v povprečju ostalo enako, z rahlo tendenco upadanja v zadnjih letih. To pomeni, daje bilo v enem oddelku povprečno 23 učenk in učencev, na enega učitelja oziroma učiteljico pa je prišlo povprečno 15 učenk in učencev.

Tabela 33: Osnovne šole za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami

	Šole	Oddelki	Učenci in učenke	Deklice	Delež Učenk	Učitelji in učiteljice	Učiteljice	Delež učiteljic
1992/93	78	539	4 611	1 826	39.6	993	835	84.1
1993/94	75	521	4 261	1 593	37.4	931	807	86.7
1994/95	76	506	4 135	1 566	37.9	936	798	85.3
1995/96	77	486	3 963	1 481	37.4	933	806	86.4
1996/97	78	493	3 961	1 512	38.2	949	814	85.8

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

V desetletnem obdobju od 1985/86 do 1995/96 je bilo skoraj enako tudi število osnovnih šol s prilagojenim predmetnikom in učnim načrtom, v katere so se vpisovali otroci z lažjimi duševnimi motnjami, slepi in slabovidni otroci, slušno in govorno prizadeti in otroci z drugimi telesnimi motnjami. Povprečno število učenk in učencev v oddelku je v osnovnih šolah za otroke s posebnimi potrebami zaradi specifičnosti dela nižje od povprečja. Enako velja tudi za število učenk in učencev na enega učitelja oziroma učiteljico.

V Sloveniji je tudi 10 dvojezičnih osnovnih šol, v katerih je učni jezik slovenski in madžarski ali slovenski in italijanski. Tudi v teh osnovnih šolah je v oddelkih v povprečju manj otrok, manjše pa je tudi število učenk in učencev na eno učiteljico oziroma učitelja.

Celodnevni osnovni šoli od šolskega leta 1993/94 v Sloveniji ni več, povečuje pa se število osnovnih šol, ki imajo organizirano podaljšano bivanje otrok in druge oblike razširjenega programa. V šolskem letu 1995/96 je bilo v Sloveniji 463 šol, ki so učenkam in učencem nudile podaljšano bivanje. Vanj je bilo v 1.109 oddelkih vključenih 11,9 % vseh učenk in učencev.

2.3. Srednješolsko izobraževanje

Večina učenk in učencev po zaključeni osnovni šoli nadaljuje izobraževanje. Odstotek učenk in učencev, ki šolanja ne nadaljujejo, se giblje med 10 in 15 in se v zadnjih letih zmanjšuje.

Tabela 34: Srednje šole, oddelki, dijaki in dijakinje ter učitelji in učiteljice

	Šole	Oddelki	Dijaki in dijakinje	Dijakinje	Delež dijakinj	Učiteljice in učitelji	Delež učiteljic
1992/93	145	3 458	95 621	48 391	50.6	6 977	55.9
1993/94	151	3 615	97 072	49 117	50.6	7 360	57.6
1994/95	152	3 797	99 657	50 231	50.4	7 796	59.1
1995/96	154	3 895	102 079	51 266	50.2	8 143	60.1
1996/97	154	4 012	107 041	53 651	50.1	8 476	60.9
1997/98	153	4 071	107 362	53 697	50.0	8 798	61.8

Vir: Statistični letopis 1997, Statistični urad Republike Slovenije

Spolna struktura vpisanih po usmeritvah se v devetdesetih letih bistveno ne spreminja, zato si lahko pogledamo sliko šolskega leta 1995/96:

Tabela 35: Srednje šole - oddelki in dijakinje, dijaki po usmeritvah, konec šolskega leta 1995/96

	Oddelki	Dijaki in dijakinje	Dijakinje	Delež dijakinj
Agroživilstvo	252	5 971	2 969	49.7
Gozdarstvo	7	92	4	4.3
Usnjarstvo	22	381	308	80.8
Tekstil	211	5 051	4914	97.3
Kemija, farmacija, gumarstvo, Nekovine	67	1 552	1 105	71.2
Lesarstvo	150	3 521	117	3.3
Gradbeništvo	119	2715	463	17.1
Gostinstvo in turizem	217	5 692	2618	46.0
Ekonomija	696	19 892	13 969	70.2
Tisk in papir	32	690	315	45.7
Elektrotehnika in računalništvo	329	8 163	105	1.3
Metalurgija in strojništvo	504	11 557	321	2.8
Promet in zveze	48	1 133	455	40.2
Rudarstvo	8	175	-	0.0
Zdravstvo	150	4 388	3 524	80.3
Pedagoška skupina	26	751	735	97.9
Družboslovje	54	1 394	1250	89.7
Kultura	46	1 371	867	63.2
Splošno izobraževanje	865	24 904	15 233	61.0
Osebne storitve	74	2 135	1 994	93.4
Notranje zadeve	18	551	-	0.0
SKUPAJ	3 895	102 079	51 266	50.2

Vir: Statistični letopis 1997, Statistični urad Republike Slovenije

2.4. Prehodnost v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju

Podatek o prehodnosti osnovnih šol se giblje med 95,9 % leta 1971/72 in 98,1 % leta 1990/91.

Po internih podatkih sektorja za poklicno svetovanje Republiškega zavoda za zaposlovanje je v šolskem letu 1994/95 92,5% učencev in učenk takoj po končani osnovni šoli nadaljevalo šolanje na srednješolski stopnji.

Tako kot podatki o prehodnosti osnovnih šol so tudi podatki o prehodnosti srednjih zgolj orientacijski, saj zajemajo dijakinje in dijake vseh razredov srednjih šol in ne temeljijo na individualnem spremljanju dijakov in dijakinj. Deleži tistih, ki letnika ne zaključijo, se izračunavajo od števila vpisanih v tistem letu in torej ne upoštevajo dijakov in dijakinj, ki so pred tem že izstopili iz šole, ne da bi jo uspešno zaključili. Zato je približno 90-odstotna prehodnost nekoliko previsoko ocenjena, vendar še vedno dovolj natančna.

Delež mladih, ki končajo srednje šole v devetdesetih narašča. Njihovo število vsako leto presega 57 % vseh, ki zaključijo izobraževanje na srednješolski stopnji (za primerjavo - leta 1981 je znašal ta delež 47,6 %). Kljub naraščanju števila mladih v srednješolskem izobraževanju pa v devetdesetih sama prehodnost rahlo upada, dekleta pa so na ravni povprečij uspešnejša kot fantje.

Tabela 36.: Napredovanje dijakinj in dijakov v srednjih šolah po usmeritvah, šolsko leto 1993/94

Usmeritev	Skupaj %	Ženske%	Moški%
Agroživilstvo	86.7	88.8	84.8
Gozdarstvo			81.9
Usnjarsko-predelovalna	83.2	83.2	83.3
Tekstilna	91.7	92.0	83.0
Kemija, farmacija, gumarstvo, nekovine	81.3	82.1	79.5
Lesarstvo	87.3	83.1	87.5
Gradbeništvo	86.2	84.2	86.7
Gostinstvo/turizem	88.9	88.1	89.8
Ekonomija	90.1	90.5	89.2
Tisk/papir	82.1	72.3	91.2
Elektrotehnika/računalništvo	86.3	72.4	86.6
Metalurgija/strojništvo	89.2	87.7	97.5
Promet/zveze	88.8	91.3	86.4
Rudarstvo/geologija	90.4		90.3
Zdravstvo	85.4	84.4	90.5
Pedagoška	91.6	90.6	
Družboslovje	89.2	89.6	81.4
Kultura	89.5	93.7	82.2
Gimnazija	93,7	94.2	92.9
Osebnе storitve	92.8	93.8	
Notranje zadeve	98.9		98.9
Skupaj	89.8	90.7	88.9

Vir: Mencin. 1996 po Rezultati raziskovanj, št. 657

2.5. Višješolski in visokošolski študij

Decembra 1993 je državni zbor sprejel *Zakon o visokem šolstvu* (Ur. 1. RS, št. 67/93), s katerim se je zaključilo več kot desetletno obdobje, v katerem visoko šolstvo zakonsko ni bilo posebej urejeno.

Tabela 37: Diplomanti in diplomantke višje in visoke stopnje, 1990 - 1996

	Skupaj	Ženske	Delež žensk
1992	5 711	3 448	60.4
1993	5 943	3 677	61.9
1994	5 812	3 465	59.6
1995	6 419	3 809	59.3
1996	7 724	4 658	60.3

Vir: Rezultati raziskovanj št. 695/1997, Statistični urad Republike Slovenije

Tudi podatki o vpisanih študentih in študentkah na visokošolske zavode v študijskem letu 1996/97 kažejo, da narašča število mladih, ki želijo po končani srednji šoli nadaljevati z izobraževanjem. Vseh vpisanih je bilo 50.667, kar je za 10,3% več kot v preteklem študijskem letu. Med njimi je bilo 28.660 študentk (56,6%). V študijskem letu 1997/98 je bilo vseh vpisanih 64.678. od tega 55,9% študentk (število je občutno večje, ker se je s tem študijskim letom začelo skupnemu številu študentov prištevati tudi absolvente, ki imajo status študentov).

Tako kot podatki za osemdeseta leta tudi podatki o diplomantih in diplomantkah ter študentih in študentkah v devetdesetih kažejo, da ženske še naprej izrazito prevladujejo na višjih in visokih šolah ter fakultetah, ki izobražujejo za področje zdravstva in socialnega dela ter za pedagoško delo. Delež študentk občutno presega delež študentov tudi na ekonomski fakulteti, fakulteti za družbene vede, fakulteti za farmacijo in medicinski fakulteti ter na nekaterih oddelkih naravoslovnotehniške in biotehniške fakultete. Njihov delež je razmeroma izenačen na filozofski, veterinarski in teološki fakulteti, na fakulteti za arhitekturo in umetniških akademijah ter na nekaterih samostojnih visokošolskih zavodih. Manj kot 10 odstotkov je študentk na fakulteti za strojništvo, fakulteti za elektrotehniko ter računalništvo in informatiko, njihov delež pa ni niti tretjinski na fakultetah, ki izobražujejo za področje gradbeništva in geodezije, pomorstvo in promet. Manj kot tretjina žensk je tudi na dveh samostojnih visokošolskih zavodih, in sicer na visoki policijski šoli in visoki strokovni šoli za podjetništvo.

Tabela 38: Študenti in študentke po univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih in spolu, Slovenija, študijsko leto 1996/97

Samostojni visokošolski zavod	Vsi študenti in študentke	Ženske	Delež žensk
SKUPAJ	50 667	20420	56,6
UNIVERZA V LJUBLJANI	34 715	20095	57,9
Visoke šole	4650	3432	73,8
- Visoka šola za socialno delo	603	540	89,5
- Visoka upravna šola	3139	2138	68,1
- Visoka šola za zdravstvo	908	754	83,0
Fakultete	29455	16322	55,4
- Filozofska fakulteta	4241	3320	78,3
- Ekonomska fakulteta	5541	3378	61,0
- Pravna fakulteta	1510	981	65,0
- Fakulteta za družbene vede	2277	1552	68,1
- Fakulteta za šport	585	190	32,5
- Pedagoška fakulteta Ljubljana	1961	1763	89,9
- Teološka fakulteta	481	226	47,0
- Fakulteta za strojništvo	1178	28	2,4
- Fakulteta za elektrotehniko	1197	34	2,8
- Fakulteta za arhitekturo	739	391	52,9
- Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	849	231	27,2
Oddelek za gradbeništvo	568	136	23,9
Oddelek za geodezijo	281	95	33,8
- Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo	1065	475	44,6
- Fakulteta za matematiko in fiziko	515	177	34,4
Oddelek za matematiko in mehaniko	291	145	49,8
Oddelek za fiziko	224	32	14,3
- Naravoslovnotehniška fakulteta	955	615	64,4
Oddelek za tekstilstvo	551	450	81,7
Oddelek za materiale in metalurgijo	173	76	43,9
Oddelek za geotehniko in rudarstvo	98	25	25,5
Oddelek za geologijo	133	64	48,1
- Fakulteta za računalništvo in informatiko	700	53	7,6
- Fakulteta za pomorstvo in promet	1369	406	29,6
- Biotehniška fakulteta	2132	1034	48,5
Oddelek za agronomijo	428	248	57,9
Oddelek za živilstvo	237	160	67,5
Oddelek za gozdarstvo	302	32	10,6
Oddelek za biologijo	277	202	72,9
Oddelek za lesarstvo	394	58	14,7
Oddelek za zootehniko	251	155	61,7
Mikrobiologija	168	127	75,6
Krajinska arhitektura	75	52	69,3

- Veterinarska fakulteta	309	185	59,9
- Medicinska fakulteta	1234	786	63,7
- Fakulteta za farmacijo	617	497	80,5
Umetniške akademije	610	341	55,9
- Akademija za glasbo	303	172	56,8
- Akademija za likovno umetnost	226	1130	57,5
- AGRFT	81	39	48,1

UNIVERZA V MARIBORU	15 026	8 186	54.5
Visoke šole	292	271	92.8
- Visoka zdravstvena šola	292	271	92.8
Fakultete	14 734	7915	53.7
- Pedagoška fakulteta Maribor	2 702	2 207	81.7
- Ekonomsko-poslovna fakulteta	4 720	3 021	64.0
- Fakulteta za organizacijske vede Kranj	2 107	927	44.0
- Pravna fakulteta Maribor	884	604	68.3
- Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in	1 253	75	6.0
- Fakulteta za gradbeništvo	838	223	26.6
-Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo	334	218	65.3
- Fakulteta za strojništvo	1 425	404	28.3
- Fakulteta za kmetijstvo	471	236	50.1
SAMOSTOJNI VISOKOŠOLSKI ZAVODI	926	379	40.9
Visoka policijsko varnostna šola	286	19	6.6
Visoka šola za hotelirstvo in turizem	332	229	69.0
Visoka šola za management	182	96	52.7
Visoka strokovna šola za podjetništvo	126	35	27.8

Vir: Rezultati raziskovanj št 687/1997, Statistični urad Republike Slovenije *Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

Tabela 39: *Diplomanti in diplomantke ter delež žensk po visokošolskih zavodih, študijskih programih, stopnjah in spolu, Slovenija 1996**

	Višja stopnja				Visoka stopnja		
	Skupaj	Vsi	Ženske	Delež žensk	Vsi	Ženske	Delež žensk
ŠOLE SKUPAJ	7 724	3217	1 883	58.5	4 507	2 775	61.6
VISOKE ŠOLE	941	795	563	70.8	146	119	81.5
<i>Družbenih ved</i>	705	579	375	64.8	126	105	83.3
<i>Medicinskih ved</i>	236	216	188	87.0	20	14	70.0
FAKULTETE	6 697	2419	1 319	54.5	4 278	2613	61.1
<i>Družbenih ved</i>	4 189	1 510	1 107	73.3	2 679	1 966	73.4
- Filozofska fakulteta	341	.	-	-	341	289	84.8
- Ekonomska fakulteta	1 006	421	307	72.9	585	417	71.3
- Pravna fakulteta	243	-	-	-	243	144	59.3
- Fakulteta za družbene	188	-	-	-	188	137	59.3
- Fakulteta za šport	117	-	-	-	117	60	51.3

- Pedagoška fakulteta MB	319	86	81	94.2	233	208	89.3
- Ekonomsko-poslovna fakulteta MB	876	517	392	75.8	359	259	72.1
- Fakulteta za organizacijske vede	347	180	81	45.0	167	83	49.7
- Pedagoška fakulteta LJ	425	105	105	100.0	320	295	92.2
- Teološka fakulteta	25	-	-	-	25	-	0.0
- Pravna fakulteta MB	302	201	141	70.1	101	74	73.3
<i>Tehniških ved</i>	1 838	776	165	21.3	1 062	311	29.3
- Fakulteta za strojništvo	294	151	2	1.3	143	5	3.5
- Fakulteta za elektrotehniko	286	85	3	3.5	201	17	8.5
- Fakulteta za arhitekturo	78	-	-	-	78	45	57.7.
- Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	84	41	11	26.8	43	17	39.5
- Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo LJ	238	93	34	36.5	145	91	62.7
- Fakulteta za matematiko in fiziko	89	15	6	40.0	74	30	40.5
- Naravoslovnotehniška fak.	107	43	31	72.1	64	38	59.4
-Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko	167	77	-	0.0	90	4	4.4
- Fakulteta za gradbeništvo	27	17	2	11.8	10	5	50.0
- Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo MB	54	30	15	50.0	24	18	75.0
- Fakulteta za strojništvo MB	168	86	25	29.1	82	14	17.1
- Fakulteta za računalništvo Informatiko	79	17	2	11.8	62	8	12.9
- Fakulteta za pomorstvo in promet	167	121	34	28.1	46	19	41.3
<i>Kmetijskih ved</i>	395	106	21	19.8	289	164	56.7
- Biotehniška fakulteta	320	75	11	14.6	245	144	58.8
- Veterinarska fakulteta	43	-	-	-	43	20	46.5
- Fakulteta za kmetijstvo	32	31	10	32.2	1	-	0.0
<i>Medicinskih ved</i>	275	27	26	96.3	248	172	69.3
- Medicinska fakulteta	174	-	-	-	174	112	64.4
- Fakulteta za farmacijo	101	27	26	96.3	74	60	81.1
UMETNIŠKE AKADEMIJE	86	3	1	33.3	83	43	51.8

Vir: Rezultati raziskovanj št. 695/1997, Statistični urad Republike Slovenije

*Prikazani so tudi diplomanti in diplomantke višje stopnje, ki so diplomirali še po stari zakonodaji

2.6. Podiplomski študij

V primerjavi z osemdesetimi leti se razlike med spoloma sicer zmanjšujejo, še vedno pa, z izjemo dokončanega specialističnega in magistrskega študija v letu 1993, prevladujejo moški. Delež žensk, ki dokončajo podiplomski študij, se postopno zvečuje, izboljšujejo pa se tudi rezultati podiplomskega študija nasploh, ki med drugim zrcalijo novo sistemsko ureditev podiplomskega izobraževanja (omogočanje neposrednega študija za doktorat ter sodelovanje raziskovalnih inštitutov pri izvajanju podiplomskih študijskih programov in uvedba statusa mladih raziskovalcev in raziskovalk, ki jim omogoča brezplačno nadaljevanje študija tudi po diplomi).

Tabela 40: Doktorice in doktorji znanosti, magistre in magistri ter specialistke in specialisti v obdobju 1945-92 do 1996

_____ Doktorji in doktorice znanosti

_____ Magistre in magistri, specialisti in specialistke

	1945 - 1992	1993	1994	1995	1996	1962- 1992	1993	1994	1995	1996
SKUPAJ	2 608	192	160	199	199	5 306	725	577	548	1996
Ženske	2 105	63	58	74	79	1 524	371	256	270	296
Delež žensk	19.3	36.2	36.2	37.2	33.2	28.7	51.2	44.4	49.3	49.7

Vir: Statistični letopis 1997, Statistični urad Republike Slovenije

Podatki o študentih in študentkah na obeh univerzah v Sloveniji, ki so bili v študijskem letu 1995/96 vključeni v prvi in drugi letnik podiplomskega izobraževanja kažejo podobno spolno strukturo kot podatki o študentih in študentkah na dodiplomskem izobraževanju.

2.7. Pedagoško osebje

Delež žensk med pedagoškim osebjem se niža skladno z višjimi ravni izobraževanja:

Tabela 41: Zaposleno pedagoško osebje po vrsti zavoda in spolu, 1996/97

Zavod	Skupaj	Ženske	Delež žensk
Skupaj	33 861	23 046	68.1
Osnovne šole	15 443	13 146	85.1
Osnovne šole s prilagojenim Predmetnikom in učnim programom		780	
Glasbene šole	1 561	841	53.9
Srednje šole	8 580	5 229	60.9
Visokošolski zavodi	3 846	1 080	28.1
Ljudske univerze	3 548	1 970	55.5

Vir: Statistični letopis 1998, Statistični urad Republike Slovenije

Primerjava deleža ženska med nekaterimi pedagoškimi delavci in delavkami na obeh slovenskih univerzah za zadnje petletno obdobje (1991/92 - 1995/96) z njihovim deležem v osemdesetih letih kaže razmeroma pozitiven napredek.

Tabela 42: Nekateri pedagoški delavci in delavke na Univerzi v Ljubljani in Univerzi v Mariboru

UNIVERZA V LJUBLJANI	1985/86	1991/92	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96
Škupaj	945	1 341	1363	1 412	1 480	1 509
Ženske	162	291	297	322	336	370
Delež žensk	17.1	21.7	21.8	22.8	22.7	24.5
Redne profesorice in profesorji	286	415	402	407	406	406
Ženske	23	4	43	44	46	42
Delež žensk	8.0	10.6	10.7	10.8	11.3	10.3
Izredne profesorice in	205	242	249	258	295	296

profesorji Ženske Delež žensk	32 15.6	45 18.6	45 18.1	39 15.1	48 16.3	52 17.6
Docentke in docenti Ženske Delež žensk	123 19 15.4	247 54 21.9	260 53 20.4	271 69 25.5	286 74 25.9	312 81 26.0
Asistentke in asistenti Ženske Delež žensk	331 8.8 26.6	437 148 33.9	452 156 34.5	476 170 35.7	493 168 34.1	495 195 39.4
UNIVERZA V MARIBORU						
Skupaj Ženske Delež žensk	174 27 15.5	355 89 25.1	323 101 31.3	501 124 24.7	556 118 21.2	652 140 21.5
Redne profesorice in profesorji Ženske Delež žensk	53 4 7.5	80 5 6.3	76 5 6.5	90 6 6.6	99 4 4.0	106 6 5.6
Izredne profesorice in profesorji Ženske Delež žensk	45 5 11.1	44 6 15.6	49 6 12.2	58 4 6.9	67 5 7.5	83 3 3.6
Docentke in docenti Ženske Delež žensk	39 3 7.7	74 13 17.6	77 12 15.6	100 16 16.0	132 23 17.4	147 26 17.7
Asistentke in asistenti Ženske Delež žensk	37 15 40.5	157 65 41.4	191 78 40.8	253 98 38.7	258 86 33.3	316 105 33.2

Vir: Seznam predavanj za študijska leta 1985/86, 1991/92, 1992/93, 1993/94, 1994/95, 1995/96 univerze v Ljubljani in Mariboru

Tabela 43: Visokošolske učiteljice in učitelji po nazivu in spolu, Slovenija, 1996

	Vsi	Ženske	Delež žensk
SKUPAJ	2 572	537	20.9
Doktorat	2 036	336	16.5
Magisterij	235	73	31.1
Specializacija	84	15	17.8
Visoka	215	111	51.6
Višja	2	2	100.0
Redna profesorica/profesor	843	80	9.5
Izredna profesorica/profesor	488	62	12.7
Docentka/docent	766	203	26.5

Višja predavateljica/predavatelj	250	64	25.6
Predavateljica/predavatelj praktičnega pouka in veščin	88	35	39.8
Predavateljica/predavatelj predmetov	64	32	50.0
Predavateljica/predavatelj tujega jezika na nejezikovnih smereh	73	61	83.6

Vir: Rezultati raziskovanj št. 695/1997, Statistični urad Republike Slovenije

3. Odprava spolnih stereotipov v izobraževanju

Ustava in zakoni določajo enakopravnost v izobraževanju, vendar podrobnejše analize kažejo, da v sistemu vzgoje in izobraževanja obstaja razlikovanje na podlagi spola, ki pogosto (večkrat implicitno) postavlja dečke v superiorni, deklice pa v inferiorni položaj. Raziskava, opravljena v vrtcih je opozorila na spolno diferencirano vzgojo skozi igre in uporabo igrač. Analize slovenskih osnovnošolskih učbenikov pa so pokazale, da le-ti prispevajo k ohranjanju spolne delitve dela in vlog v družbi. Tudi publikacija Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, ki predstavlja srednješolske programe in poklice v šolskem letu 1996/97, ohranja tradicionalno delitev vlog v družbi. O tem poročamo v okviru poglavja Vplivi ratifikacije konvencije.

Vsebinska prenova vzgojnih in učnih programov ter izobraževanje učiteljic in učiteljev, vzgojiteljic in vzgojiteljev kot sestavni del spreminjanja sistema vzgoje in izobraževanja potekata že dalj časa in med drugim temeljita na načelu enotnosti znanosti in pluralnosti kultur in vednosti. Spričo tega je mogoče pričakovati, da utegne prenova vzgoje in izobraževanja postopno vplivati na odpravljanje spolnih stereotipov.

4. Štipendiranje

V Republiki Sloveniji štipendiranje ureja Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (55. člen - 59. člen). Ta zakon opredeljuje dve vrsti štipendij: kadrovske in republiške. Zaradi upadanja števila kadrovskih štipendij poskušajo v zadnjem času zapolniti nastalo vrzel tudi razne fundacije, ki štipendirajo bolj nadarjene dijake/dijakinje ter študente/študentke: na primer sklad dr. Franca Munde, štipendije Slovenske znanstvene fundacije ipd. Glavni kriterij za pridobitev republiške štipendije pa ostaja materialni položaj družine.

4.1. Republiške štipendije

Glavni namen republiških štipendij je, da bi bilo vsem učencem/učenkam ter študentom/študentkam, zlasti tistim iz revnejših družin, omogočeno izobraževanje. Zato so za pridobitev republiške štipendije določeni pogoji, ki so vezani na materialno stanje družine, iz katere prosilec oziroma prosilka izhaja. Ne glede na določene cenzuse za pridobitev republiške štipendije, pa se te dodeljujejo tudi izrazito nadarjenim učencem/učenkam ter študentom/študentkam.

Podatki za študijsko leto 1995/96 nam povedo, da med tistimi, ki prejemajo republiške štipendije prevladujejo dekleta, in sicer tako na srednješolskem kot tudi na višje- in visokošolski ravni. Štipendistov - študentov, ki prejemajo republiško štipendijo, je bilo v letu 1995 3.563 (35,7 %), študentk pa 6.418 (64,3 %). Razlika med spoloma na srednješolski ravni je manj izrazita, toda še vedno so dekleta v prednosti, saj je bilo štipendiranih 20.206 (54,3 %) dijakinj ter 17.018 (45,7%) dijakov.

4.2. Kadrovske štipendije

Temeljna oblika štipendiranja učencev in učenk ter študentov in študentk so kadrovske štipendije, ki jih podeljujejo organizacije in delodajalci in delodajalke v skladu s kadrovskimi potrebami. Odločanje o dodelitvi kadrovske štipendije je prepuščeno organizaciji in delodajalcu oz. delodajalki, razen minimalne višine štipendije, kije zakonsko določena.

Število kadrovskih štipendij se v zadnjih letih stalno znižuje. Leta 1995 je bilo tako podeljenih 8.210 kadrovskih štipendij, kar je v primerjavi z letom 1992, ko je bilo podeljenih 14.672

štipendij, skoraj za polovico manj. Med tistimi, ki prejemajo kadrovske štipendije, prevladujejo fantje.

Tabela 44: Prejemniki in prejemnice kadrovskih štipendij

	Skupaj	Moški	Ženske	Delež žensk
1992	14 672	8 990	5 682	38.73
1993	11 107	6 722	4 385	39.48
1994	9 016	5 734	3 282	36.40
1995	8 231	5 224	3 007	36.53

Vir: Statistični urad RS. 1996

5. Pismenost in vseživljenjsko izobraževanje

5.1. Pismenost

V Sloveniji nepismenost ni poseben problem, kar kažejo tudi podatki iz zadnjega popisa prebivalstva leta 1991. Takrat je bilo med prebivalstvom, starejšim od 10 let, le 0,4 % nepismenih, in sicer 0,5 % med ženskami in 0,4 % med moškimi.

5.2. Vseživljenjsko izobraževanje

Analiza razvoja izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji kaže na zaostanek v izobraževanju odraslih v primerjavi z. razvitejšimi državami v Evropi. Na to med drugim kažejo podatka, da je prebivalec oziroma prebivalka Slovenije hodil v šolo povprečno le 9,8 leta, državljan oziroma državljanica razvitih držav pa vsaj približno leto dlje, in da se zaposleni v Sloveniji izobražujejo v povprečju kar desetkrat manj ur na leto, ko se na primer v najrazvitejših državah Evrope. Med razlogi za tako stanje so med drugim neustrezna sistemska urejenost izobraževanja odraslih, ki je bilo praktično izključeno iz sistema javnega financiranja, pomanjkanje razvitega in raznovrstnega omrežja ter infrastrukturnih dejavnosti za izvajanje javne službe v izobraževanju odraslih ipd.

V Sloveniji je v šolskem letu 1995/96 delovalo 44 ljudskih univerz. Podatki o udeležencih in udeleženkah, ki so se v šolskih letih 1994/95 in 1995/96 izobraževali na ljudskih univerzah za pridobitev izobrazbe, kažejo, da so med njimi ženske v večini in da njihov delež raste skladno z ravno izobraževanja.

Tabela 45: Ljudske univerze - izobraževanje za pridobitev izobrazbe, 1994/95 in 1995/96

Udeleženke in udeleženci, ki so končali letnik, razred			
Šolsko leto Šola	Udeleženke in udeleženci, ki so končali letnik, razred		
	Skupaj	Ženske	Delež žensk
1994/95			
Skupaj	6 449	3 726	57.8
Osnovna šola	1 261	527	41.8
Srednja šola	3 864	2 493	64.5
Višje šole	1 251	641	51.2
Visoke šole	73	65	89.0
1995/96			
Skupaj	8 294	4 874	58.8
Osnovna šola	1 200	429	35.7
Srednja šola	5 192	3 240	62.4
Višje šole	1 716	1 084	63.2

Vir: Statistične informacije št. 71/1996 in š. 163/1997, Statistični urad Republike Slovenije

V šolskih letih 1994/95 in 1995/96 je bilo na ljudeških univerzah največ vpisanih na seminarjih in tečajih, med njimi pa so prav tako bile ženske v večini. Ženske so prevladovale v strokovnih tečajih in seminarjih, kjer so se izobraževale za področje računovodstva, vodenja poslovnih knjig in strojepisja, predstavljale pa so tudi 87% vseh, ki so se izobraževali v okviru andragoškega izobraževanja predavateljev in predavateljic ter prosvetnih in pedagoških delavk in delavcev. Tudi med tistimi, ki so se usposabljali za prekvalifikacijo (68,1 %) in dokvalifikacijo (56,2) je bilo največ žensk.

Tabela 46: Ljudske univerze - udeleženske in udeleženci, ki so seminarje in tečaje končali, 1994/95, 1995/96

Šolsko leto	Izobraževanje	Skupaj	Ženske	Delež žensk
1994/95				
	Skupaj	50 324	28 573	56.8
	Strokovno izobraževanje	27 311	14 309	52.4
	Splošno izobraževanje	22 650	14 106	62.3
	Drugo izobraževanje	363	158	43.5
1995/96				
	Skupaj	41470	24 040	58.0
	Strokovno izobraževanje	24 518	12 878	52.5
	Splošno izobraževanje	16 647	10 982	66.0
	Drugo izobraževanje	305	180	59.0

Vir: Statistične informacije št. 71/1996 in št. 163/1997, Statistični urad Republike Slovenije

Na ljudeških univerzah so organizirani tudi tečaji za otroke, in sicer jezikovni tečaji, telovadba, aerobika, ritmika, avto šola in drugo. Tudi med udeleženci in udeleženkami teh tečajev prevladujejo deklice in dekleta (1994/95 jih je tečaje končalo 60,1 %, 1995/96 pa 64,0 %).

Naslednja oblika izobraževanja odraslih je potekala na nekaterih srednjih ter višjih šolah in visokih šolah. Število srednjih šol, ki izvajajo programe za izobraževanje odraslih, se zmanjšuje, povečuje pa se število oddelkov in število odraslih, ki so vključeni v njihove šolske programe, predvsem delež žensk.

Večji obseg izobraževanja odraslih ob delu je na visokošolskih izobraževalnih zavodih. Tudi med odraslimi, ki se izobražujejo na visokih šolah, fakultetah, umetniških akademijah in samostojnih visokošolskih zavodih, v povprečju prevladujejo ženske.

6. Telesna vzgoja in šport

V zadnjih letih v okviru osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja deluje vedno več športnih oddelkov. V šolskem letu 1995/96 so delovali športni oddelki na 23 slovenskih osnovnih šolah. Prav tako je bilo na sedmih slovenskih gimnazijah organiziranih 27 športnih oddelkov, vanje pa je bilo vključenih 526 dijakov in dijakinj, od tega 210 dijakinj (39,9 %). Delež študentk na fakulteti za šport je tretjinski, njihov delež med diplomiranimi pa približno polovičen.

Tabela 47: Redno vpisana študentke in diplomantke na Fakulteti za šport

Leto	Skupaj	Število študentk	Delež študentk	Leto	Skupaj	Število diplomant	Delež diplomantk
1993/94	453	168	37.1	1993	47	25	53.2
1994/95	493	167	33.9	1994	61	26	42.6
1995/96	565	182	32.2	1995	48	25	52.1
1996/97	585	190	32.5	1996	117	60	51.3

Vir: Statistični dopisi 1997, 1996, 1995, 1994, 1993, 1992, Statistični urad Republike Slovenije

V Sloveniji poteka že skoraj petindvajsetletno raziskovanje temeljnih podatkov o športnorekreativni dejavnosti, dobljenih na osnovi reprezentativnega vzorca odrasle populacije v državi Sloveniji. Raziskava o športno rekreativni dejavnosti v Sloveniji leta 1996 je po eni strani pokazala, da se nekoliko manjša število športno aktivnih državljanov in državljanek, po drugi strani pa je pokazala izjemen porast redne in strokovno vodene rekreacije, kar gledano s strokovnega vidika pomeni nov in pomemben kvalitativni premik. Podobno velja ugotovitev, daje bilo povečanje športne vadbe bolj izrazito pri ženskah kot pri moških in da ženske »dohitevajo« zamujeno.

Leta 1996 je bilo v Sloveniji 2264 kategoriziranih športnikov in športnic, od tega 631 športnic (27,9 %). Tako organizirana kot tudi neorganizirana redna vadba se je od leta 1992 pri ženskah povečala za 100 %. Za to imajo zaslugo predvsem fitness centri in različni ponudniki ženskih športnih programov.

Za nekatere ima šport pomembno mesto v njihovem vsakdanjem življenju, za druge pa ne igra nobene vloge ali pa si ga ne morejo privoščiti. Nikoli se s športom ne ukvarja kar 57,6 % žensk in 40,9 % moških.

Tabela 48: Oblike in načini športnega udejstvovanja po spolu

		Skupaj (%)	Moški (%)	Ženske(%)
Organizirana rekreacija (redno)	1986	12.8	19.4	6.9
	1989	9.1	14.0	4.9
	1992	10.1	14.9	4.9
	1996	15.1	19.6	11.3
Neorganizirana rekreacija (redno)	1986	8.4	10.1	6.8
	1989	9.2	11.5	7.2
	1992	10.8	13.3	8.6
	1996	17.5	18.6	16.5
Organizirana rekreacija (neredno)	1986	8.2	9.3	7.2
	1989	3.1	3.6	2.7
	1992	4.5	5.4	3.6
	1996	4.3	5.5	3.3
Neorganizirana rekreacija (neredno)	1986	27.0	24.5	29.4
	1989	34.9	36.1	34.0
	1992	32.4	31.4	33.2
	1996	13.2	15.3	11.4
Ne, sploh se ne ukvarjajo	1986	43.6	36.7	49.7
	1989	43.7	34.8	51.2

1992	42,3	34,9	48,6
1996	49,8	40,9	57,6

Vir: Petrovič, K., Ambrožič, F., Sila, B., Doupona, M. (1996), Športnorekreativna dejavnost v Sloveniji 1996, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za Šport, Inštitut za kineziologijo, Ljubljana, '96

Kljub temu se v Sloveniji kažejo določeni premiki v smeri številčnejše redne športne vadbe žensk. Vključevanje žensk v športne programe se je izjemno povečalo. K temu so veliko pripomogle tudi zanimivejše športne vsebine (npr. različne oblike aerobike in plesa), več časa, ki ga ženske namenjajo redni vadbi, pa tudi drugačen pristop pri redni športni vzgoji, kjer športne pedagoginje namenjajo posebno pozornost vsebinam, namenjenim dekletom. Povečale so se tudi razlike glede najpopularnejših športov pri ženskah in moških. V letu 1996 med desetimi najpopularnejšimi športi opazimo nogomet, košarko, tenis in odbojko samo pri moških, samo pri ženskah pa jutranjo gimnastiko, ples, aerobiko in badminton. Ženski šport vse bolj spreminja svojo vsebino in se nagiba k lepoti in doživljanju gibanja ter zanemarja merljivosti rezultata, hkrati pa postaja sestavni del bolj kakovostnega življenja. Pri ženskah so najpopularnejši tisti športi, ki ne zahtevajo drage opreme in s katerimi se ženske lahko ukvarjajo skupaj z ostalimi družinskimi člani in članicami (predvsem otroci).

7. Vzgoja za zdravo življenje in vzgoja za družinsko življenje

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v republiki Sloveniji, med katerimi so med drugim vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih pravic in človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter razvijanje enakih možnosti obeh spolov so temelj za vzgojo za zdravo življenje in družinsko življenje. Vsebinska prenova še ni dokončana, zato predmetnikov in vsebin, ki bodo med drugim namenjeni tej vzgoji, še ne moremo predstaviti.

Na ravni osnovnošolskega izobraževanja je doslej potekala vzgoja za zdravo in družinsko življenje v okviru rednih šolskih predmetnikov in številnih občasnih oblik posredovanja informacij, povezanih z zdravim življenjem in družinskim življenjem.

Na gimnazijah lahko dijaki in dijakinje poleg vsebin, ki jim jih ni mogoče ponuditi v okviru rednega gimnazijskega programa, izbirajo obvezne izbirne vsebine, ki jih na osnovi razpisa ponudijo zunanji izvajalci. Katalog programov obveznih izbirnih vsebin, ki ga je za šolsko leto 1997/98 izdal Zavod Republike Slovenije za šolstvo, je dijakom in dijakinjam med drugim ponujal tudi programe z vzgojnimi vsebinami s področja družine, nenasilja in zdravja.

11. ČLEN: ZAPOSLOVANJE

1. Ženske na trgu delovne sile

1.1. Zaposlenost

Zaradi uvajanja sistema tržnega gospodarstva ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let ter z njim povezanega delovanja tržnih zakonitosti je zaposlovanje dobilo drugačne značilnosti. Ker so delodajalci pričeli z delovno silo ekonomizirati, je to pri zaposlovanju pomenilo navajanje dodatnih meril za izbor ustreznih kandidatov in kandidatk ter v pretežni meri pripravljenost zaposlovati le za določen čas. S tem so se za slabše izobražene in manj fleksibilne kategorije iskalcev in iskalk zaposlitve močno poslabšale možnosti zaposlitve, še zlasti trajne.

Delovno aktivno prebivalstvo se tako kot v predhodnih letih še vedno zmanjšuje zaradi nadaljnjega upadanja zaposlenosti v gospodarstvu, na področju katerega je bilo na primer leta 1996 v povprečju 3,3 manj zaposlenih kot leta 1995. V podjetjih in organizacijah s področja negospodarstva je bilo leta 1996 v povprečju zaposlenih 1,8 % več oseb kot leto poprej.

Tabela 49: Nekatere osnovne značilnosti prebivalstva glede na aktivnost^{1,2}

	Skupaj				Moški				Ženske			
	Delež (%)											
	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997
Stopnja brezposelnosti	9.0	7,4	7,3	7,1	9.5	7.7	7.5	7.0	8.4	7.0	7.0	7.2
Stopnja aktivnosti	57.6	58,7	57.6	59,1	64.3	66.1	64,4	65,7	51,4	52.0	51,3	52,9
Stopnja delovne aktivnosti	52.4	54.4	53.4	54,9	58.1	61.0	59.6	65,1	47.1	48.4	47.7	49,1
Delež starih pod 15 let v skupnem prebivalstvu	18.3	18.5	17.4	17.3	19.1	19.6	18.6	18.1	17.5	17,5	16,3	16,4

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 1997, Statistični urad Republike Slovenije

¹Vir: Anketa o delovni sili

²Seštevski se zaradi zaokroževanja ne ujemajo

Podatki o strukturi delovno aktivnega prebivalstva kažejo, daje v letu 1996 v primerjavi z letom 1994 naraslo število delodajalcev / delodajalk in samozaposlenih ter zaposlenih oseb, zmanjšalo pa se je število pomagajočih družinskih članov in članic. Znotraj posamezne strukture je največ žensk med pomagajočimi družinskimi članicami in člani, njihov delež pa je najmanjši med delodajalci in, delodajalkami ter samozaposlenimi.

Tabela 50: Delovno aktivno prebivalstvo po zaposlitvenem statusu, 1994 - 1996 (v tisočih)

	Skupaj				Delež žensk			
	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997
Delovno aktivno prebivalstvo	851	882	878	898	46.7	46.4	46.7	46,3
Delodajalci in samozaposlene osebe	104	108	110	107	26.9	28.7	28.2	28,9
Zaposlene osebe	701	733	730	730	48.4	47.9	48.8	47,7
Pomagajoči družinski člani in članice	46	41	37	61	65.2	65.9	62.2	60,7

Vir: Statistični letopis 1997, Statistični urad Republike Slovenije

Zanimivi so tudi podatki o zaposlenosti po dejavnostih:

Tabela 51: Letno povprečje zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah po Enotni klasifikaciji dejavnosti po spolu, 1996

	Skupaj	Ženske	Delež zaposlenih žensk (%)
SKUPAJ	581106	283584	48.4
Industrija in rudarstvo	227940	96403	42.3
Kmetijstvo in ribištvo	8348	3617	43.3
Gozdarstvo	2285	332	14.5
Vodno gospodarstvo	1091	133	12.2
Gradbeništvo	28613	3508	12.3

Promet in trgovina	29402	6564	22.3
Trgovina	55223	33834	61.3
Gostinstvo in turizem	15478	10352	66.9
Obrt in osebne storitve	14785	6119	41.4
Stanovanjsko-komunalne dejavnosti	11504	2317	20.1
Finančne, tehnične in poslovne storitve	38182	20741	54.3
Izobraževanje in kultura	52022	34993	67.3
Zdravstvo in socialno varstvo	54575	44702	81.9
Javna uprava, skladi, združenja in organizacije	41661	20286	48.7

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 1997, Statistični urad Republike Slovenije

1.2. Brezposelnost

Brezposelnost ostaja v Republiki Sloveniji še naprej velika. V letu 1997 je bilo povprečno 125.189 registriranih brezposelnih oseb. Delež žensk je bil 48.8 %.

Stopnja registrirane brezposelnosti je decembra 1997 znašala 14,8 %. V primerjavi z decembrom 1996 je bila višja za 0,4 %. Stopnja registrirane brezposelnosti moških je decembra 1997 znašala 13,9 %, žensk pa 15,7 %. Zaradi nadaljevanja procesa prestrukturiranja slovenskega gospodarstva se še vedno najbolj povečuje priliv trajnih presežkov, delavcev in delavk, ki so izgubili delo zaradi stečaja, in tistih, ki jim je prenehalo delovno razmerje za določen čas.

Tabela 52: Delež žensk v značilnih kategorijah registrirano brezposelnih oseb, 1997

Kategorije brezposelnih oseb	Delež žensk - %
Povprečno število	48.8
Iskalci in iskalke prve zaposlitve	51.8
Trajni presežki	51.7
Brezposelni zaradi stečaja podjetja	46.1
Osebe, stare do 26 let	50.7
Osebe, stare nad 40 let	44.5

Vir: Poročilo za leto 1997, Republiški zavod za zaposlovanje

Z večanjem števila registrirano brezposelnih oseb, ki so postale brezposelne zaradi procesov gospodarskega prestrukturiranja in kadrovske sanacije podjetij pa tudi zaradi zmanjšanja zaposlitvenih možnosti in spremembe strukture povpraševanja po delovni sili, se spreminja tudi struktura registrirane brezposelnosti. Ker so potrebe in zahteve delodajalcev po kadrih pogosto drugačne od aktualne ponudbe delovne sile, se povečujejo neskladja na trgu dela, problem dolgotrajne brezposelnosti pa se zaostreje. Povečujejo pa se tako regionalna kot tudi poklicna neskladja na trgu dela. Pozitiven učinek večje gospodarske rasti na zaposlenost zmanjšuje tudi previdnost delodajalcev pri zaposlovanju. Veliki stroški, povezani z odpuščanjem, jih silijo k uporabi fleksibilnih oblik zaposlovanja, med katerimi se najpogosteje odločajo za zaposlovanje za določen čas.

Tabela 53: Vključeni v zaposlitev za določen čas v letih 1996 in 1997 in delež žensk

	1996			1997		
	Skupaj	Ženske	Delež žensk %	Skupaj %	Ženske	Delež žensk %
Vsi zaposleni	54.650	24 483	44.8	56 070	25 498	45.5
Zaposleni za določen čas	39 104	18 522	47.4	44 008	20 717	47.1

Vir: Republiški zavod za zaposlovanje, 1998

1.2.1. Izobrazbena struktura brezposelnih

Ena od pomembnejših ovir za uspešen nastop brezposelnih na trgu dela je nizka in neprimerna izobrazba. Med vsemi brezposelnimi, ki so bili leta 1997 prijavljeni na Republiškem zavodu za zaposlovanje, predstavljajo prav brezposelni s L-II. stopnjo izobrazbe skoraj polovico vseh registrirano brezposelnih (46,9 %), druga večja skupina so bili brezposelni s III.-IV. stopnjo izobrazbe (28,0 %), manjši delež pa so predstavljali brezposelni s VI. in VII stopnjo izobrazbe; le-teh je bilo decembra 1997 4,4 %.

Podatki o deležu žensk med skupinami povprečno brezposelnih oseb po stopnjah izobrazbe pa kažejo naslednjo sliko:

Tabela 54: Povprečno število brezposelnih oseb po stopnjah izobrazbe in delež žensk, 1997

Brezposelnost- mesečno povprečje 1997			
	Vsi	Ženske	Delež žensk - %
Skupaj	125 189	61 091	48.8
I stopnja izobrazbe	50 123	25 663	51.2
II stopnja izobrazbe	8 886	3 271	36.8
III stopnja izobrazbe	2 248	1 357	60.4
IV stopnja izobrazbe	32 876	13 555	41.2
V stopnja izobrazbe	25 537	14391	56.4
VI stopnja izobrazbe	3 326	1 758	52.9
VII stopnja izobrazbe	2 194	1 096	49.9

Vir: Poročilo za leto 1997, Republiški zavod za zaposlovanje

1.2.2. Starostna struktura registrirano brezposelnih

Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb v letu 1997 kaže, da je bilo največ brezposelnih na koncu leta v starostnem razredu nad 18 do 25 let (24,7 %) in v razredu nad 40 do 50 let; le-teh je bilo ob koncu leta skoraj toliko kot mladih (24,6 %). Položaju oseb, starih nad 40 let, smo v Republiki Sloveniji posvečali največjo pozornost, saj se je njihovo število stalno povečevalo. Tako so decembra 1997 stari nad 40 let predstavljali že 43,0 %, kar je posledica sorazmerno velikega priliva trajnih presežkov v letu 1997. Starostna struktura brezposelnih žensk je naslednja:

Tabela 55: Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb po spolu, 31. 12. 1997

Starostni razred	Vsi	Ženske	Delež žensk %
do 18 let	1 196	466	39.0
nad 18 do 15 let	31 703	16 093	50.8
nad 25 do 30 let	14 967	8 346	55.8
nad 30 do 40 let	25 373	13 404	52.8
nad 40 do 50 let	31 653	16 444	51.9
nad 50 do 60 let	22 968	8 199	35.7
nad 60 let	712	40	5.6

Vir: Poročilo za leto 1997. Republiški zavod za zaposlovanje

1.2.3. Struktura registrirano brezposelnih oseb po trajanju brezposelnosti in delovni dobi

Povprečna čakalna doba na zaposlitev se v zadnjih letih podaljšuje. Delež brezposelnih nad eno leto, dolgotrajnih brezposelnih oseb, je leta 1997 spet narasel in je znašal 59,6 %. V primerjavi z letom 1996 je bil višji za 5,8 %. Povprečno je brezposelnost za vse registrirano brezposelne konec leta 1997 trajala 2, leti, 1 mesec in 24 dni. Čakalna doba na zaposlitev je bila glede na leto 1996 daljša za skoraj dva meseca. Najdlje so na zaposlitev čakale osebe z nižjo stopnjo izobrazbe. Delež žensk med brezposelnimi, ki na zaposlitev čakajo več kot eno leto, se je leta 1997 v primerjavi z letom 1996 povečal, v skupini tistih, ki so brezposelni nad 2 do 3 let, pa jih je bilo že več kot polovica (51,0 %).

1.2.4. Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja

Brezposelnost kot socialni in ekonomski, s tem pa tudi politični problem, je v Republiki Sloveniji aktualna tema vse od osamosvojitve dalje. Zato je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve na podlagi določil *Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti* v aprilu 1996 pripravilo Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja.

Zavod prijavljenim brezposelnim osebam posreduje informacije o prostih delovnih mestih, nudi pomoč v obliki posredovanja zaposlitev z vključitvami v programe aktivne politike zaposlovanja ter prek klubov za iskanje zaposlitve. Vse na zavodu prijavljene osebe so dolžne aktivno iskati zaposlitev, se prijavljati na prosta delovna mesta, se ob pozivu zavoda redno zglašati in sodelovati v programih aktivne politike zaposlovanja, na katere jih: zavod napoti.

V letu 1997 so bili izvedeni naslednji programi zaposlovanja:

- izobraževanje in usposabljanje (med drugim programi namenjeni psihosocialni rehabilitaciji, funkcionalnemu izobraževanju, pridobitvi strokovne izobrazbe, usposabljanju brez delovnega razmerja in usposabljanju z delovnim razmerjem);
- sofinanciranje reševanja problema presežnih delavk in delavcev (sofinanciranje dela stroškov za prekvalifikacijo ali dokvalifikacijo, usposabljanje in izobraževanje delavcev in delavk, ki se jim zaposlitev ohranja);
- povračilo prispevkov delodajalcem (namenjeno spodbujanju delodajalcev k novemu zaposlovanju oziroma zaposlovanju teže zaposljivi oseb, iskalcev in iskalk prve zaposlitve in nad dve leti brezposelnih ter prejemnikov in prejemnic sredstev socialne varnosti, ki so udeleženi v pasivni obliki programov zaposlovanja);
- spodbujanje samozaposlovanja (posebno pozornost posveča pridobivanju znanj in spodbujanju ustvarjalnosti, vključuje pa tudi finančno pomoč ob začetku poslovanja v obliki nepovratnih sredstev ali kot izplačilo denarnega nadomestila v enkratnem znesku zaradi samozaposlitve);
- usposabljanje in zaposlovanje invalidnih oseb ter subvencioniranje invalidskih podjetij;
- javna dela (instrument za preprečevanje posledic dolgotrajne brezposelnosti pa tudi socialni korektiv, ki marsikateri brezposelni osebi zagotavljajo minimalno socialno varnost);
- eksperimentalni in drugi programi (lokalni, razvojni in eksperimentalni zaposlitveni programi s področja alternativnih oblik zaposlovanja brezposelnih oseb in trajnih presežkov, skladi dela, uvajanje kooperativ ipd.).

Trenutno ne razpolagamo s spolno strukturo vključenih v različne programe zaposlovanja, razen za program javnih del. Ta program v Sloveniji izvajamo že od leta 1991. V osmih letih so se javna dela razširila skoraj na vsa področja dela. Za marsikaterega brezposelnega predstavljajo edino možnost za pridobitev minimalnih sredstev za preživetje - socialno varnost, velik pomen pa imajo zaradi ohranjanja delovnih navad, spodbud za samozaposlitev, pridobivanja novih znanj in izkušenj, potrebnih za stalno zaposlitev. Trend razvoja in pozitivnega vrednotenja javnih del se kaže v strukturi in vsebini programov javnih del. V prvih letih uvajanja javnih del je bila v Sloveniji večina programov namenjena enostavnejšim delom v komunalni infrastrukturi. Zadnja leta pa je čedalje več kvalitetnejših programov, v katere se vključujejo predvsem brezposelne osebe s srednjo, višjo in visoko izobrazbo. Strokovno zahtevnejša javna dela so predvsem na področjih socialnega varstva, zdravstva, specialnega varstva in izobraževanja otrok, javne uprave, kulture, turizma, ekologije in drugih. Spremenjena struktura programov je vplivala tudi na spolno strukturo udeleženih v programih javnih del. Leta 1996 je bilo v programe vključenih 44,8 % moških in 55,2 % žensk, medtem ko je bilo v letu 1997

vanje vključenih že 55,9 % žensk. (Leta 1993 je bilo v javna dela vključenih le 44,8 % žensk.). Ženske so zlasti vključene v programe javnih del v socialnem varstvu, pa tudi javni upravi, kulturi in izobraževanju.

Zavod med drugim pospešuje zaposlitev prek klubov za iskalce in iskalke zaposlitve. Cilj klubov je usposobiti vključene brezposelne za različne učinkovite načine iskanja zaposlitve. Spolna struktura vključenih v klube kaže, daje zanimanje za pridobitev veščin, potrebnih pri iskanju zaposlitve, med ženskami občutno večje kot med moškimi, saj je bilo v letih 1996 in 1997 vanje vključenih kar dve tretjini žensk.

Tabela 56: Vključeni v klube za iskanje zaposlitve v letih 1996 in 1997, po spolu

	Vsi	Moški	Ženske	Delež žensk - %
1996	1154	363	791	68.5
1997	1464	464	1000	68.3

Vir: Poročili za leti 1996 in 1997, Republiški zavod za zaposlovanje

1.3. Uresničevanje načela enakega plačila za enakovredno delo

Veljavna zakonodaja, kolektivne pogodbe in splošni akti organizacij obravnavajo plačila enako ne glede na spol. Posebno določbo o enakem plačilu za enakovredno delo vsebuje *Predlog zakona o delovnih razmerjih*, ki je pripravljen za prvo obravnavo v državnem zboru. Le-ta poudarja načelo enakega plačila ne glede na spol za enako delo in za delo enake vrednosti (106. člen) in tako sledi številnim pobudam mednarodnih organizacij in uresničuje nekatere konvencije Mednarodne organizacije za delo.

Podatki zadnje raziskave o plačah po stopnji strokovne usposobljenosti in šolske izobrazbe v letu 1996. ki jih je objavil Statistični urad Republike Slovenije, so pokazali, da so bile povprečne mesečne bruto plače moških, zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah v Sloveniji, v večini primerov v povprečju za vse stopnje strokovne usposobljenosti ali šolske izobrazbe višje kot plače žensk, zaposlenih prav tam. Po stopnjah strokovne usposobljenosti so bile plače moških v povprečju višje za 17,7 %, po stopnjah šolske izobrazbe pa za 16,6 %. Leta 1996 so imele glede na stopnjo šolske izobrazbe ženske višjo povprečno mesečno bruto plačo kot moški le v kmetijskih dejavnostih, in sicer za 8,2 %. V veliki večini primerov so plače moških po stopnjah strokovne usposobljenosti prav tako višje od plač žensk, v povprečju do okrog 23 %. Razlike med plačami so bile najmanjše v srednjih stopnjah strokovne usposobljenosti (nižje šole - 8,6 %). Pri kvalificiranih zaposlenih osebah pa je bila razlika med plačami skoraj tako velika kot pri nekvalificiranih, kjer je dosegla 22,7 %.

Tabela 57: Povprečne mesečne bruto plače na zaposleno osebo * po stopnjah strokovne usposobljenosti in indeks povprečne bruto plače žensk v primerjavi s povprečno bruto plačo moških, Slovenija, 1996

	Slovenija	Moški	Ženske	Indeks ženske/ moški
Skupaj	134 889	144 701	123 558	85.4
Visoka strokovna usposobljenost	271 402	292 900	241 852	82.6
doktorji in doktorice	319 795	331 078	273 646	82.7
magistri in magistre	308 027	329 182	274 423	83.4
Višja strokovna usposobljenost	174 360	189 141	163 402	86.4
Srednja strokovna usposobljenost	135899	145017	128 409	88.5
Nižja strokovna usposobljenost	99 824	102 760	94 589	92.0
Visoko kvalificirani	113 599	116 632	102 699	88.1
Kvalificirani	100 007	106 458	86 934	81.7
Polkvalificirani	80 131	87 062	74 776	85.9

Nekvalificirani	76 739	86 261	70 386	81.6
-----------------	--------	--------	--------	------

Vir: Statistične informacije, št. 37/1998. Statistični urad Republike Slovenije

* Enote opazovanja so bile družbe, podjetja in organizacije oziroma njihove poslovne in druge enote v sestavi na območju Republike Slovenije, ki so bile izbrane s pomočjo vzorca.

Podobno je tudi pri razmerjih povprečnih mesečnih bruto plač moških v primerjavi s plačami žensk po stopnjah šolske izobrazbe. Razlike med plačami moških in plačami žensk so največje pri najnižjih stopnjah šolske izobrazbe (brez šol in z od 1 do 3 razredi osnovne šole), in sicer kar 50,0 %. Še najbolj so povprečne mesečne bruto plače moških in žensk izenačene pri zaposlenih osebah s tretjo stopnjo nekdanjega usmerjenega izobraževanja, kjer znaša razlika le 7,3 %.

Tabela 58: Povprečne mesečne bruto plače na zaposleno osebo po stopnjah šolske izobrazbe, Slovenija, 1996

Sektorji dejavnosti	Skupaj	Brez šole in z 1 do 3 razredi osnovne šole	Od 4 do 7 razredov osnovne šole	Osnovna šola	Šola za KV delavce/delavke	Druge srednje šole	Šola za VKV delavce/delavke
Slovenija	132 911	88 140	84 727	83 790	108 481	145 527	128 715
Moški	142 252	100 176	93 294	92 538	114 058	155 483	133 224
Ženske	122 169	66 794	74 011	76 843	96 297	136 398	113 789
Indeks ženske/moški	85.9	66.7	79.3	83.0	84.4	87.7	85.4

Tabela 58: Povprečne mesečne bruto plače na zaposleno osebo po stopnjah šolske izobrazbe, Slovenija, 1996 (nadaljevanje)

Sektorji delavnosti	UI		UI	UI	UI	Višja šola	Visoka šola
	I stopnje	II stopnje	III. stopnje	IV stopnje	V stopnje		
Slovenija	92510	97 320	93 612	104 991	136 745	186 599	274 860
Moški	104 764	103 407	96 580	113 709	147 717	214 842	300 483
Ženske	74 604	91 535	90018	91 284	127 168	168 488	242 899
Indeks ženske/moški	71.2	88.5	93.2	80.3	86.1	78.4	80.8

Vir: Statistične informacije, št. 37 /1998, Statistični urad Republike Slovenije

Vzroki za razlike v plačah med spoloma pri sicer enaki stopnji strokovne usposobljenosti ali stopnji šolske izobrazbe so lahko v vsebini dela po posameznih dejavnostih, kjer lahko v neki dejavnosti med zaposlenimi osebami prevladujejo bodisi moški ali pa ženske, lahko gre za dela v težkih pogojih (fizični napor, zdravju škodljivi vplivi), ki so večidel strokovno manj zahtevna, med zaposlenimi pa prevladujejo moški, nadalje gre lahko za terensko, izmensko, nočno ali nadurno delo, dežurstva, po drugi strani pa zahtevna dela z veliko odgovornostjo, dolžino delovne dobe in podobno. Zagotovo vplivajo na višino plače tudi individualne pogodbe, ki pa v raziskavi niso bile posebej prikazane.

1.4. Porodniški in starševski dopust

Pravice do porodniškega in starševskega dopusta ureja *Zakon o delovnih razmerij*. V 86. členu zakon pravi, da ima pravico do dopusta za nego in varstvo otroka poleg matere delavke tudi delavec- oče. če se tako sporazumeta z materjo - delavko.

Kljub temu, da imata po obstoječi zakonodaji pravico do dopusta za nego in varstvo otroka oba, mati in oče, očetje to pravico le redko izkoristijo. Podatki o povprečnem mesečnem številu očetov in mater, ki so koristili dopust za nego in varstvo otroka v zadnjih štirih letih, nazorno kažejo, da ostaja v Sloveniji skrb za majhnega otroka predvsem materina dolžnost.

Tabela 59: Letno število živorojenih otrok in povprečno mesečno število očetov in mater, ki so koristili dopust za nego in varstvo otroka v obdobju 1994-1997

	Živorojeni otroci	Matere	Očetje	Delež očetov %
1994	19 463	19 250	64	0.33
1995	18 980	17 261	131	0.75
1996	18 788	17 054	127	0.74
1997	18 500	16 916	112	0.66

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Z namenom spodbuditi k spremembam na področju družinskega in poklicnega življenja in prispevati k ustvarjanju pogojev za usklajevanje teh dveh področij ter nenazadnje uresničevati resnično enakost žensk in moških je Urad za žensko politiko izpostavil nekatera izhodišča in predloge za pripravo *Predloga zakona o starševskem dopustu in družinskih prejemkih*. Po zgledu nekaterih evropskih držav in ob upoštevanju zakonodaje Evropske unije je urad med drugim predlagal:

- pravica do dopusta (porodniškega, očetovskega in starševskega) ostaja pravica iz dela, vendar jo pod določenimi pogoji kot ugodnost uvajamo kot ukrep družinske politike (iz tega izhaja, daje do denarnega nadomestila upravičena tudi mati, ki nima statusa delavke, npr. študentka, kmetica, nezaposlena);
- uveljavi naj se shema dopusta, ki poudarja individualnost pravice matere in pravice očeta, in sicer porodniški dopust, namenjen samo materam, očetovski dopust namenjen samo očetom, in starševski dopust, ki ga lahko koristita oba starša v dogovoru;
- uvedbo ukrepov, ki bodo učinkoviteje omogočali usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti žensk in moških, med drugim fleksibilne oblike koriščenja dopusta.

S temi predlogi, ki jih je pristojno ministrstvo (delno) upoštevalo pri pripravi predloga zakona o starševstvu in družinskih prejemkih, želi Urad za žensko politiko poleg navedenega poseči tudi na področje zaposljivosti in varnosti delovnega mesta žensk, saj se njihove možnosti zaposlitve, še zlasti trajne, zmanjšujejo tudi zaradi veljavne ureditve porodniškega dopusta in dopusta za varstvo in nego otrok ter odsotnosti zaradi nege bolnega otroka ali drugih bolnih družinskih članov in članic. Očetovski dopust kot realna situacija za moškega, ki išče zaposlitev, bo vsaj s tega vidika odpravil neenake možnosti žensk in moških na trgu dela. O predlogih je Urad za žensko politiko seznanil najširšo javnost, v javno razpravo o starševstvu pa je kot posebno skupino vključil tudi mlado populacijo, predvsem srednješolsko mladino.

1.5. Družbeno organizirano varstvo otrok

O sistemu družbenega varstva otrok, ki je v Sloveniji dobro razvit, poročamo v poglavju o izobraževanju (10. člen konvencije). Naj tukaj opozorimo samo na ceno programov predšolske vzgoje, ki jo krijejo starši in občina. Plačilo staršev določi občina na podlagi lestvice, ki starše razvršča v razrede, upošteva bruto mesečni dohodek na družinskega člana/članico v primerjavi s povprečno bruto plačo na zaposlenega v Republiki Sloveniji in upošteva premoženje družine (Pravilnik o spremembah in polnitvah pravilnika o plačilih staršev za programe v vrtcih, Ur.l., št. 1, 9. 1. 1998). Starši plačajo največ 80% cene programa, v katerega je vključen otrok. Plačilo 80% cene je polno plačilo. Starši nižajo plačilo uveljavljajo glede na lestvico, ki določa 8 plačilnih razredov. Najmanj, to je 15% od cene programa, plačajo starši v primeru, ko bruto mesečni dohodek na družinskega člana/članico ne presega 20% od bruto povprečne plače na zaposlenega v Republiki Sloveniji v preteklem koledarskem letu. Največ, to je 80%, pa plačajo starši v primeru,

ko bruto mesečni dohodek na družinskega člana/članico presega 100 % bruto povprečne plače na zaposlenega. V izjemnih primerih lahko občina pri določitvi plačila upošteva tudi druga dejstva in okoliščine, ki odražajo dejanski socialni položaj družine. Starši, ki prejemajo denarni dodatek po predpisih o socialnem varstvu, so oproščeni plačila cene programa v vrtcu.

1.6. Prizadevanja za oceno neplačanega dela žensk

Tako kot drugod po svetu tudi v Republiki Sloveniji kot kazalec ekonomske aktivnosti uporabljamo bruto domači proizvod, ki ne vključuje vrednosti gospodinjskega in drugega neplačanega dela, ki ga najpogosteje opravljajo ženske.

Leta 1996 je Statistični urad Republike Slovenije izvedel poskusno Anketo o porabi časa. Metodologija slovenske ankete je v celoti sledila priporočilom Eurostata. Anketna vprašanja so se nanašala na porabo časa, življenjske pogoje, delo, zaposlenost, delovne ure, zdravje, izobraževanje, pomoč ipd. Izvedbo glavne ankete v Sloveniji načrtujemo v letu 1999. Rezultate ankete bo mogoče med drugim uporabiti pri oblikovanju družinske politike in politike spolov, oblikovanju politike delovnega časa, oblikovanju politike za mladino in izboljšanju nacionalnih računov (neplačano delo, siva ekonomija). Urad za žensko politiko bo sodeloval pri sofinanciranju ankete in pri dokončnem oblikovanju šifranta aktivnosti z namenom uporabiti dobljene rezultate kot kazalce doslej nevidnega prispevka žensk k slovenskemu gospodarstvu.

Rezultati iz Poskusne ankete kažejo, da so največje razlike v porabi časa delovnih aktivnih oseb na dan pri aktivnostih kot so ostalo, hobiji in gospodinjstvo. Za gospodinjstvo, ki je v primeru omenjene ankete vključevalo pripravo hrane, vzdrževanje gospodinjstva, izdelavo in vzdrževanje obleke, vrtnarjenje in skrb za hišne živali, gradnjo in popravilo, nakupovanje in storitve, vodenje gospodinjstva, skrb za otroke in skrb za odrasle, so ženske porabile kar 3 ure in 44 minut na dan, medtem ko so moški za te aktivnosti porabili le 1 uro in 49 minut.

Tabela 60: Povprečna poraba časa delovno aktivnih oseb na dan glede na glavne skupine aktivnosti

Aktivnost	Povprečno trajanje v min.		% udeleženi		Povprečno trajanje za udeležene v min.	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Osebno	591	580	100	100	591	580
Zaposlitev	426	355	87	78	489	456
Gospodinjstvo	100	224	77	100	142	224
Študij	11	17	5	10	206	172
Religija	3	3	3	4	102	72
Druženje	55	46	59	57	93	81
Šport	15	10	18	14	83	74
Hobiji	6	2	12	5	54	37
Mediji	130	107	93	91	140	118
Potovanje	89	75	95	93	93	80
Ostalo	6	20	9	11	69	177
Skupaj	1440	1449				

2. Zagotavljanje enakih pravic žensk in moških na področju zaposlovanja

Ustava, zakonodaja in drugi slovenski pravni akti ter mednarodne konvencije, katerih pogodbenica je Republika Slovenija, zagotavljajo ženskam in moškim enake pravice na področju zaposlovanja. V primerjavi z zakonodajo, kije veljala v obdobju priprave začetnega poročila o

uresničevanju določil konvencije v Republiki Sloveniji, še ni prišlo do večjih sprememb, saj je večina novih zakonov in drugih predpisov, ki urejajo področje zaposlovanja in socialne varnosti, šele v obliki predloga.

Urad za žensko politiko ugotavlja, da se večja pojavnost diskriminacije žensk pri iskanju zaposlitve, ob sprejemu v službo in na delovnem mestu. Da bi lažje ocenil razsežnost tega problema, je Urad za žensko politiko uvedel brezplačno telefonsko klicno številko, namenjeno ljudem, ki menijo, da so bili diskriminirani zaradi spola ali da so jim bile kršene človekove pravice in pravica do enakosti. Ženske, ki so bile, predvsem zaradi materinstva ali nosečnosti, diskriminirane pri iskanju zaposlitve ali v delovnem razmerju pa je z objavo javnega poziva v dveh osrednjih slovenskih medijih povabil, da ga o diskriminatornem ravnanju delodajalcev obvestijo.

Izkazalo se je, da je teh pojavov veliko, zato je Urad za žensko politiko že organiziral strokovni posvet, namenjen preučitvi možnih ukrepov, ki bodo poleg nove delovne zakonodaje prispevali k zmanjšanju in odpravi tovrstnih oblik diskriminacije žensk, in začel v sodelovanju z mediji z obsežnim projektom seznanja javnosti in zadevnih državnih institucij o tovrstnih problemih žensk na trgu dela in možnostih za njihovo odpravo. Urad pripravlja tudi obsežno akcijo obveščanja žensk o njihovih pravicah in o varstvu teh pravic.

Predvsem pa se je Urad za žensko politiko vključil v pripravo novega *Predloga zakona o delovnih razmerjih* in pristojnemu ministrstvu in Odboru Vlade Republike Slovenije za državno ureditev in javne zadeve posredoval pripombe in dopolnila s področij enakosti in enakih možnosti žensk in moških, usklajevanja družinskih in poklicnih obveznosti in varovanja nosečnosti in starševstva. Predlagatelj zakona je večino dopolnil in predlogov, katerih namen je odpraviti neposredno in posredno diskriminacijo žensk na področju zaposlovanja, upošteval in v predlogu, ki čaka na razpravo v Državnem zboru je dan poseben poudarek enakosti žensk in moških pri zaposlovanju in v delovnem razmerju.

3. Pravica do socialne varnosti v primeru upokojitve, brezposelnosti, bolezni, invalidnosti, starosti in druge vrste nesposobnosti za delo in tudi pravica do plačane odsotnosti

Moški in ženske imajo v Republiki Sloveniji, razen v primeru upokojitve, za katerega določbe *Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju* določajo za 5 let nižje starostne kriterije za pridobitev ali odmero pravic za ženske iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, enake pravice do socialne varnosti.

3.1. Pravice iz pokojninskega sistema

Število prejemnic in prejemnikov pokojnin v Sloveniji v zadnjih letih narašča. V letu 1996 je bilo med vsemi, ki so prejeli vse vrste pokojnin, razen družinskih, 51 % žensk. Največ žensk je bilo med tistimi, ki so prejeli starostne kmečke pokojnine, in sicer 67 %, najmanj pa je bilo žensk med prejemniki in prejemnicami invalidskih pokojnin, in sicer 39 %.

Tabela 61: Prejemnice in prejemniki pokojnin po vrstah pokojnin, povprečni starosti in višini pokojnin, 1996

	Moški	Ženske	Indeks ženske/moški
Starostna pokojnina			
Število prejemnic in prejemnikov	118 871	145 446	122.4
Povprečna starost ob upokojitvi	57 let in 6 mesecev	54 let in 0 mesecev	-
Povprečna starost prejemnic in prejemnikov	66 let 5 mesecev	64 let 2 meseca	-
Povprečna višina pokojnine v SIT	74 874	57 821	77.2
Starostna kmečka			
Število prejemnic in prejemnikov	55 49	11 604	209.1
Povprečna višina pokojnine v SIT	24 060	25 678	106.7

Predčasna pokojnina			
Številno prejemnic in prejemnikov	9 604	7 265	75.6
Povprečna starost ob upokojitvi	57 let 5 mesecev	52 let 4 mesece	-
Povprečna starost prejemnic in prejemnikov	59 let 4 mesece	54 let 3 mesece	-
Povprečna višina pokojnine v SIT	65 632	56 169	85.6
Invalidska pokojnina			
Številno prejemnic in prejemnikov	59 017	37 889	64.2
Povprečna starost ob upokojitvi	50 let 9 mesecev	46 let 10 mesecev	-
Povprečna starost prejemnic in prejemnikov	60 let 7 mesecev	59 let 8 mesecev	-
Povprečna višina pokojnine v SIT	55 227	47 866	86.7
Invalidska kmečka			
Številno prejemnic in prejemnikov	1976	1258	63.7
Povprečna višina pokojnine v SIT	27591	26657	96.6

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

V Republiki Sloveniji ureja pravico iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju* (Uradni list št. 12/92, 5/94 in 7/96). Za pridobitev pravice do starostne pokojnine mora zavezanec oziroma zavezanka izpolniti dva pogoja, in sicer dopolnjeno starost in dopolnjeno pokojninsko dobo. Tako prvi kot drugi pogoj pa sta za moške in ženske različno določena.

Tabela 62: Pogoji za upokojevanje

	Dopolnjena pokojninska doba	Dopolnjena starost
Ženske	35 let	53 let
	20 let	58 let
	15 let	60 let
Moški	40 let	58 let
	20 let	63 let
	15 let	65 let

Odmera starostne pokojnine je določena v 43. do 54. členu *Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju* in se odmeri od pokojninske osnove v odstotkih, določenih glede na pokojninsko dobo. Tudi pri odstotkih za odmero pokojnine veljavni zakon določa različne odstotke za moške in ženske, saj je v izhodišču za ženske višji. Ob dopolnjeni pokojninski dobi pa je za ženske in moške enak, in sicer 85 %. Različna obravnava žensk in moških v okviru veljavnega pokojninskega sistema je kompenzacija za neenak družbeni položaj žensk in moških, še posebej poplačilo za večjo obremenjenost žensk z družinskimi in gospodinjstskimi obveznostmi.

V letu 1998 je Vlada Republike Slovenije začela s pripravo reforme sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja in julija 1998 predložila Državnemu zboru *Predlog zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju*.

Urad za žensko politiko je preučil posledice predlagane reforme sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja za obstoječe pravice žensk in se aktivno vključil v številne razprave o pokojninski reformi, ki potekajo po Sloveniji. Predlagane spremembe bodo namreč bolj prizadele

ženske kot moške, saj se bo zanje med drugim zvišala starostna meja za upokojitev za 12 let, za moške pa za 7 let.

Na začetku leta 1998 je Urad za žensko politiko organiziral javno razpravo, na kateri je sodelovala laična in strokovna javnost. Stališča do predlaganega novega sistema in predloge sprememb v predlagani ureditvi pokojninske reforme, predstavljeni v *Beli knjigi*, ter dodatne ukrepe, s katerimi bi država ustvarjala enake pogoje tudi na drugih področjih in z njimi zagotovila, da uvajanje enake obravnave spolov žensk ne bo postavilo v položaj, v katerem bi nosile pretežno breme reforme pokojninskega sistema, je Urad za žensko politiko posredoval Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve. Zapis z javne razprave in stališča ter predloge za reformo pokojninskega sistema je urad izdal tudi v publikaciji, ki jo je posredoval vsem zadevnim državnim institucijam, socialnim partnerjem in nevladnim organizacijam.

Med predlogi, ki jih je oblikoval Urad za žensko politiko, so:

- istočasna uvedba ukrepov na drugih področjih, ki bodo prispevali k bolj uravnoteženi delitvi dela v družini, enaki obravnavi žensk in moških na trgu delovne sile in večji dostopnosti žensk do položajev odločanja;
- uskladitev dinamike sprememb v pokojninskem sistemu z uresničevanjem ukrepov, ki prispevajo k spodbujanju enakosti žensk in moških;
- počasnejša dinamika povečevanja polne starosti in zmanjševanja odmernega odstotka od pokojninske osnove;
- nižja polna starost za upokojitev (63 let namesto predlagane starosti 65 let)
- nižji odbitki ob izpolnitvi določene pokojninske dobe (na primer 35 ali 40 let)

V omenjenem *Predlogu zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju* je bilo veliko predlogov Urada za žensko politiko upoštevanih, seveda pa gre še le za predlog zakona.

3.2. Pravice v primeru brezposelnosti

Pravico do socialnega varstva v primeru brezposelnosti ureja *Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti*, ki smo ga predstavili v prvem poročilu.

Število upravičenk in upravičencev do denarnih nadomestil se zadnji dve leti povečuje, medtem ko število upravičenk in upravičencev do denarne pomoči upada (kar je tudi posledica novele zakona iz leta 1994, ki je čas prejemanja pomoči skrajšal z 12 na 6 mesecev). Leta 1997 je delež upravičenk in upravičencev do prejemkov za brezposelnost v povprečju znašal 32,6 % brezposelnih oseb (ob začetku leta 1994 pa na primer kar 46,7 %).

12. ČLEN: ZDRAVJE ŽENSK

1. Zdravstveno varstvo v Republiki Sloveniji

Ob splošnih spremembah v družbi in osamosvojitvi države leta 1991 je Slovenija pred šestimi leti stopila po poti sprememb tudi na področju zdravstvenega varstva. Marca 1992 je bila sprejeta nova zdravstvena zakonodaja, ki je predstavljala podlago za reformo zdravstvenega sistema. Od treh zdravstvenih zakonov je najpomembnejši v prvem poročilu že omenjeni *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju*. Le-ta je ponovno uvedel zdravstveno zavarovanje, s katerim je prišlo do spremembe sistema in odprave nacionalnega ali državnog vodene sistema zdravstvenega varstva.

Osnovne značilnosti reforme sistema zdravstvenega varstva so bile:

- uvedba novih ključnih subjektov oziroma nove opredelitve vlog posameznih nosilcev v sistemu;
- uvajanje zasebnosti na področju mreže izvajalcev zdravstvenih storitev;
- uvajanje partnerskih in pogodbenih odnosov;
- uvedba obveznega in prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja.

Pri določitvi vlog subjektov v zdravstvenem varstvu je zakonodajalec natančno opredelil odgovornosti posameznikov in posameznic, skupnosti in države. Pri tem je posebej izpostavil posameznikovo oziroma posameznično odgovornost za svoje zdravje in odgovornost delodajalcev za vzdrževanje zdravega delovnega okolja in zagotavljanje primerne zdravstvenega varstva delavcev in delavk.

Kar zadeva spmembe na področju izvajanja zdravstvenih storitev, je pomembno ponovno poudariti, da je Slovenija v dolgoletnem uravnoteženem razvoju razvila razvejano mrežo javnih izvajalcev zdravstvenih storitev (javnih zavodov) na primerni, sekundarni in terciarni ravni. Na tej osnovi naj bi bile lažje dosegljive tudi nekatere strateške usmeritve, kot na primer zmanjševanje razlik na področju zdravstvenih zmogljivosti med območji.

Preoblikovanje mreže javne zdravstvene službe se izvaja z uvajanjem zasebnega dela v zdravstvu. Možnosti zanj so zelo široke, saj je dovoljeno na vseh področjih zdravstvene dejavnosti, razen pri preskrbi s krvjo, krvnimi pripravki in organi za presajanje ter za dejavnost, ki jo opravljajo Inštitut za varovanje zdravja in zavodi za zdravstveno varstvo. Delno je omejeno za lekarniško dejavnost in dejavnost klinik ter inštitutov, kjer je obvezna koncesija, kar pomeni, da teh dejavnosti ni mogoče opravljati zunaj mreže javne zdravstvene službe.

Za oblikovanje obsega, vsebine in vrednotenja programa zdravstvenih storitev se uvaja partnerski pristop, ki se zaključi s posebnim dogovorom na državni ravni, ki omogoča sklepanje pogodb s posameznimi izvajalci. S pogajanjem se poglavitni nosilci sistema vsako leto dogovorijo za program zdravstvenih storitev in hkrati opredelijo globalno delitev sredstev za zdravstvo. V Sloveniji smo mejo razpoložljivih javnih finančnih virov za zdravstvo vezali na višino okoli 7% BDP.

Obvezno zdravstveno zavarovanje vključuje po zakonu vse državljane in državljanke oziroma prebivalce in prebivalke z bivališčem v Sloveniji kot zavarovance, ali pa kot zavarovane osebe, družinske članice in člane zavarovancev/zavarovank. To pomeni 100% vključenost prebivalstva v zavarovanje. Zakon je okvirno določil obseg oziroma osnovne pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Ta je v primerjavi z razvitimi državami še vedno zelo velik, saj zajema poleg zelo široko opredeljenih pravic do zdravstvenih storitev še pravice do denarnih nadomestil (boleznine nad 30. delovnimi dnevi odsotnosti z dela, povračila za stroške prevoza, pogrebno in posmrtnino).

Na podlagi zakona je vrednost posameznih zdravstvenih storitev pokrita le do določenega odstotka od vrednosti storitev. Zakon omogoča 100% kritje vrednosti zdravstvenih storitev le zdravstveno, in pod določenimi pogoji socialno, ogroženim skupinam prebivalstva. Vse ostale zavarovane osebe pa so preostali delež dolžne plačati same, ali pa doplačila na osnovi njihovega prostovoljnega zavarovanja pokrivajo Zavod za zdravstveno zavarovanje in druge zavarovalnice.

1.1. Zdravstveno zavarovanje

1.1.1. Pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja

Pravice posameznice oziroma posameznika iz obveznega zdravstvenega zavarovanja so načeloma povezane s plačilom prispevka, s katerim si zavarovanke oziroma zavarovanci zagotovijo storitve zase in za svoje družinske članice in člane.

V Sloveniji so pravice do zdravstvenih storitev zagotovljene iz treh naslovov. Najprej so te ljudem omogočene v obliki družbene skrbi za boljše zdravje, za kar mora skrbeti država, nato so zagotovljene pravice do zdravstvenega varstva v zvezi z delovnim okoljem in delom, za katero so zadolženi delodajalci, ter pravice iz obveznega zavarovanja, ki zavarovanim osebam zagotavljajo pravice do zdravstvenih storitev in denarnih nadomestil.

Na področju zdravstvenih storitev so zavarovanim osebam v celoti (brez doplačil) zagotovljeni preventivni ukrepi, zdravljenje zaradi poklicnih bolezni in poškodb pri delu, nujna medicinska pomoč in prevozi, zdravljenje nalezljivih bolezni, raka in še nekaterih drugih bolezni. Zdravstveno zavarovanje je v celoti zagotovljeno tudi otrokom in mladini do 18. leta starosti ter študentom in študentkam, prav tako pa tudi ženskam v zvezi z načrtovanjem družine, nosečnostjo in porodom.

Zavarovanim osebam so zdravstvene storitve v obveznem zavarovanju zagotovljene v različnem obsegu, glede na status zavarovane osebe ali naravo bolezni oziroma poškodbe. 23. člen Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju določa delež cene zdravljenja in rehabilitacije, ki ga krije obvezno zavarovanje in delež, ki ga mora doplačati zavarovana oseba sama oziroma se za doplačilo prostovoljno zavaruje. V zakonu je vgrajeno tudi socialno varovalo, kadar gre za nujno zdravljenje določenih oseb (invalidne in druge osebe, ki jim je priznana

pravica do pomoči druge osebe, invalidne osebe z najmanj 70-odstotno telesno okvaro, duševno in telesno prizadete osebe, ki prejemajo invalidnino po posebnem zakonu, in zavarovane osebe na 75 let starosti), ki niso prostovoljno zavarovane.

Zanje daje zakon možnost, da jih Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije oprosti nadaljnjih doplačil potem, ko so v posameznem koledarskem letu z doplačili že dosegle določen mejni znesek.

Med pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja štejejo tudi nadomestila plače, ki jih zavarovane osebe prejmejo v času zadržanosti od dela zaradi bolezni, poškodbe ali izolacije, spremstva oziroma nega bolnega družinskega člana ali članice.

Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju ter *Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja*, ki so bila uveljavljena v začetku leta 1995, so uvedla izbiro osebnega zdravnika in zelo pomembno pravico zavarovanih oseb, s katero naj bi bistveno vplivali na kakovost odnosov med zavarovanimi osebami in izvajalci. Pravila poleg izbire splošnega zdravnika določajo tudi izbiro osebnega zdravnika za otroke in šolske otroke, osebnega ginekologa in osebnega zobozdravnika. Pravni akti uveljavljajo tudi institut izbire zdravstvenih zavodov in specialistov, ki pa je omejena z zavodi oziroma zasebniki, ki so del javne zdravstvene mreže v Sloveniji.

1.1.2. Prostovoljno zdravstveno zavarovanje

Sedanja ureditev prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja v Sloveniji temelji na *Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju* in *Zakonu o zavarovalnicah*. Pri tem je pomembna zakonska določba, daje vsakdo, ki uvede prostovoljno zavarovanje za doplačila, dolžan sprejeti v zavarovanje vsakogar, ki se želi zavarovati, in to ne glede na njegovo zdravstveno stanje ali druge pogoje. S prostovoljnim zavarovanjem se je mogoče zavarovati za doplačila k vrednosti zdravstvenih storitev za del, ki ga ne zagotavlja obvezno zavarovanje, in za večji obseg pravic ali višjo kakovost storitev kot ju zagotavlja obvezno zavarovanje.

V letu 1993, ko je v Sloveniji zaživelo prostovoljno zavarovanje, je z vidika števila prebivalcev in prebivalk, ki so se prostovoljno zavarovali, ta novost naletela na velik odziv, ki je občutno presegel pričakovanja zakonodajalca. Ob koncu leta 1993 se je vanj vključilo približno 1.300.000 zavarovancev in zavarovank, njihovo število pa postopno vsa leta od uvedbe prostovoljnega zavarovanja narašča.

1.2. Zdravstvene zmogljivosti v Sloveniji

Po podatkih Inštituta za varovanje zdravja Republike Slovenije je imela Slovenija ob koncu leta 1995 11.854 bolniških postelj, kar predstavlja 5,96 postelj na 1000 prebivalcev. Poleg tega je bilo na voljo še približno 950 postelj, ki so zavarovanim osebam na razpolago med rehabilitacijo v naravnih zdraviliščih in več kot 12.000 postelj za izvajanje zdravstvene nege v splošnih in posebnih socialnih zavodih za zdravstveno nego ostarelih oziroma kronično bolnih.

V javnih zdravstvenih zavodih in pri zasebnih izvajalcih zdravstvenih storitev je bilo ob koncu leta 1995 zaposlenih 36.939 zdravstvenih delavcev in sodelavcev. Od tega je bilo 4.928 zdravnikov in zdravnic in 1.296 zobozdravnic in zobozdravnikov. Ti podatki kažejo, da smo imeli v Sloveniji enega zdravnika na 403 prebivalcev in enega zobozdravnika na 1.533 prebivalcev in enega zdravstvenega delavca/delavko na 54 prebivalcev.

Tabela 63: Kazalci zmogljivosti zdravstvene službe v Sloveniji, 1995

Kazalci zdravstvenih zmogljivosti	Slovenija 1995
število zdravnikov/zdravnic na 1000 prebivalcev/prebivalk	2,48
število zobozdravnikov/zobozdravnic na 1000 prebivalcev/prebivalk	0,65
število medicinskih sester na 1000 prebivalcev/prebivalk	6,39
število bolniških postelj na 1000 prebivalcev/prebivalk	5,96

Vir: Strateško poročilo - analiza stanja in razvojnih možnosti, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, 1997

* Brez negovalnih postelj

1.3. Financiranje zdravstva v Sloveniji

Gibanje deleža BDP za zdravstveno varstvo oziroma zavarovanje v devetdesetih letih ne kaže posebej značilnega trenda. Do povečanja deleža BDP je prišlo predvsem v letu 1992, in sicer iz več razlogov, med drugim tudi zaradi spremembe obveznosti pri zagotavljanju denarnih dajatev zavarovancev in zavestne odločitve slovenske družbe, da izboljša položaj izvajalcev zdravstvenih storitev in jim omogoči boljše pogoje poslovanja.

Tabela 64; Ocena izdatkov za zdravstvo v Sloveniji v obdobju 1992 - 1996 v odstotku od

Vir	%BDP 1992	%BDP 1993	%BDP 1994	%BDP 1995	%BDP 1996
1. Javni izdatki OBVEZNO ZDR. ZAVAROVANJE PRORAČUNSKA SREDSTVA DRŽAVE	6.64	7.13	6,95	6.71	6.76
PRORAČUNI OBČIN	0.51	0.11	0.14	0.16	0.19
2. Zasebni izdatki PROSTOVOLJNO ZDR. ZAVAROVANJE	0.07	0.07	0.07	0.06	0.07
3 Skupaj	0.00	0.53	0.70	0,79	0.85
	7.22	7.84	7.86	7.72	7.87

BDP*

Vir: Strateško poročilo - analiza stanja in razvojnih možnosti, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, 1997 *Tabela vsebuje podatke za obvezno in prostovoljno zdravstveno zavarovanje.

Najpomembnejši rezultat reforme pa je zanesljivo povečanje udeležbe zasebnih sredstev v celotnih sredstvih za zdravstvene storitve. Z uspešno izvedbo prostovoljnega zavarovanja se je delež zasebnih sredstev z 1,7% v letu pred izvajanjem prostovoljnega zavarovanja (1992) povzpел v letu 1996 na 11,4 % vseh izdatkov za zdravstvene storitve.

Tabela 65: Razmerje med javnimi in zasebnimi zdravstvenimi izdatki

	Javni izdatki v %	Zasebni izdatki %
1992	98.3	1.7
1.993	93.1	6.9
1994	90.9	9.1
1995	89.4	10.6
1996	88.6	11.4

Vir: Strateško poročilo - analiza stanja in razvojnih možnosti. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, 1997

1.4. Porazdelitev dostopa do zdravstvenih storitev

Da bi zagotovili enake možnosti dostopa do zdravstvenih storitev, so bili v preteklih petih letih storjeni veliki koraki za zmanjševanje razlike v dostopnosti preskrbljenosti prebivalstva z zdravstvenimi zmogljivostmi (kadri, ustanove) med posameznimi regijami. V okviru partnerskega dogovarjanja smo namreč v Sloveniji postopno izvajali letno izenačevanje preskrbljenosti s kadri v okviru javne zdravstvene mreže. Podatki o stopnji preskrbljenosti prebivalstva z zdravstvenim osebjem v dejavnosti splošne medicine za leto 1997 kažejo, da smo imeli v Sloveniji 1 zdravnika/zdravnico na 2.444 prebivalcev, 1 višjo medicinsko sestro na 22.247 prebivalcev in 1 srednjo medicinsko sestro na 2.084 prebivalcev.

1.5. Izvajalci zdravstvene dejavnosti

Tako kot v obdobju, za katerega smo poročali v prvem poročilo po konvenciji, tudi v zadnjih letih med izvajalci zdravstvenih dejavnosti prevladujejo ženske. Pri tem je verjetno posebnega pomena tudi sistem nagrajevanja zdravnikov in zdravstvenega osebja. Dejstvo je, da kljub temu, da Slovenija namenja relativno veliko javnih in zasebnih sredstev za zdravstvo, še vedno v absolutnem znesku zaostaja za razvitimi državami. Ob skoraj enakih materialnih stroških in večjem obsegu pravic se razlika odraža predvsem v plačah zdravnikov in zdravstvenega osebja. Pri prizadevanjih za izboljšanje nagrajevanja je predvsem pomembna strategija partnerstva z različnimi asociacijami zdravnikov in zdravstvenega osebja, ki je v zadnjem obdobju že obrodila boljše rešitve tega vprašanja.

Med zdravstvenim osebjem še vedno prevladujejo ženske, med zdravniki jih je nekoliko več kot polovica, med zobozdravniki okoli 60%, medtem ko so med farmacevti skoraj izključno ženske (90 %).

Tabela 66: Zdravniki po spolu v Sloveniji, 1995-1997

	Vsi	%	Moški	%	Ženske	%
1995	4 131	100.0	1 914	46.3	2 217	53.7
1996	4 233	100.0	1 948	46.0	2 285	54.0
1997	4 256	100.0	1 950	45.8	2 306	54.2

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

Tabela 67: Zobozdravniki po spolu v Sloveniji, 1995 -1997

	Vsi	%	Moški	%	Ženske	%
1995	1089	100.0	402	36.9	687	63.1
1996	1126	100.0	415	36.9	711	63.1
1997	1114	100.0	421	37.8	693	62.2

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

Tabela 68: Farmacevti po spolu v Sloveniji, 1996-1997

	Vsi	%	Moški	%	Ženske	%
1996	458	100.0	42	9.2	416	90.8
1997	737	100.0	78	10.6	659	89.4

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1996 in 1997.

2. Zdravstveno stanje prebivalstva

Splošni pokazatelji zdravstvenega stanja (umrljivost dojenčkov, pričakovana življenjska starost, vzroki umrljivosti) kažejo primerljivo stanje z razvitimi evropskimi državami. Umrljivost dojenčkov, kot eden izmed osnovnih kazalcev zdravstvenega stanja, se v Sloveniji pravzaprav še naprej znižuje in je v letu 1997 znašala 5,2 na 1000 živorojenih otrok.

Največji napredek je bil v Sloveniji dosežen pri izboljšanju zdravja in kakovosti preživetja dojenčkov. Z umrljivostjo dojenčkov in perinatalno umrljivostjo se je Slovenija približala najbolj razvitim evropskim državam. Leta 1995 je bila umrljivost dojenčkov dvakrat manjša kot pred desetimi leti.

Tabela 69: Število mrtvorojenih, umrlih dojenčkov in umrljivost dojenčkov v Sloveniji, 1995-1997

	Število Mrtvo rojenih	Mrtvoroj enost	Umrli 0-27 dni	Neona talna Umrljivost	Umrli 28-365 dni	Postneo natalna umrljivost	Umrli dojenčki	Umrljivost dojenčkov
1995	84	4.4	58	3.1	47	2.5	105	5.5
1996	105	5.6	61	3.2	28	1.5	89	4.7
1997	89	4.9	69	3.8	25	1.4	94	5.2

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1997.

Glavni vzroki umrljivosti prebivalstva v Sloveniji so že vrsto let bolezni obtočil, rak in poškodbe. Kot pomemben vzrok prezgodnje smrti (po pokazatelju potencialnih izgubljenih let življenja) so v Sloveniji zaskrbljujoči trendi pri poškodbah, ki so v zadnjem desetletju pomemben vzrok prezgodnje umrljivosti prebivalstva. Gre predvsem tudi za smrti, ki prizadenejo mlado prebivalstvo, kar pomeni veliko družbeno in ekonomsko izgubo.

Tabela 70: Umrli prebivalci po vzroku smrti* in spolu, Slovenija 1996

Skupine bolezni po MKB	Skupaj	%	Moški	%	Ženske	%	Na 10000 moških	Na 10000 žensk	Na 10000 preb.
VSI	18 620	100.0	9 498	100.0	9 122	100.0	98.01	89.25	93.51
I.	89	0,5	40	0.4	49	0.5	0.41	0.48	0.45
II.	4 617	24,8	2 561	27.0	2 056	22.5	26.43	20.12	23.19
III.	454	2.4	187	2.0	267	2.9	1.93	2.61	2.28
IV.	43	0.2	18	0.2	25	0.3	0.19	0.24	0.22
V.	204	1.1	104	1.1	100	1.1	1.07	0.98	1.02
VI.	150	0,8	82	0.9	68	0.7	0.85	0.67	0.75
VII.	7 903	42.4	3 379	35.6	4 524	49.6	34.87	44.26	39.69
VIII.	1358	7.3	790	8.3	568	6.2	8.15	5.56	6.82
IX.	1 138	6.1	667	7.0	471	5.2	6.88	4.61	5.72
X.	179	1.0	75	0.8	104	1.1	0.77	1.02	0.90
XI.	3	0.02	0	0.0	3	0.03	0.03	0.03	0.02
XII.	3	0.02	2	0.02	1	0.01	0.02	0.01	0.02
XIII.	20	0.1	3	0.0	17	0.2	0.03	0.17	0.10
XIV.	71	0.4	43	0.5	28	0.3	0.44	0.27	0.36
XV.	40	0.2	28	0.3	12	0.1	0.29	0.12	0.20
XVI.	536	2.9	293	3.1	243	2.7	3.02	2.38	2.69
XVII.	1 812	9.7	1 226	12.9	586	6.4	12.65	5.73	9.10

Vir: Zdravstveni statistični letopis, Slovenija 1996

*Vzroki smrti so kodirani po 9. reviziji Mednarodne klasifikacije bolezni in sorodnih zdravstvenih problemov za statistične namene (MKB-9):

- I. Nalezljive in parazitarne bolezni
- II. Neoplazme
- III. Bolezni presnove
- IV. Bolezni krvi in krvotvornih organov
- V. Duševne motnje
- VI. Bolezni osrednjega živčevja
- VII. Bolezni obtočil
- VIII. Bolezni dihal
- IX. Bolezni prebavil
- X. Bolezni mokril, spolovil
- XI. Nosečnost, porod, poporodna doba
- XII. Bolezni kože in podkožnega tkiva

- XIII. Bolezni kosti, gibal
- XIV. Prirojene nepravilnosti
- XV. Stanja v perinatalnem obdobju
- XVI. Neopredeljena stanja
- XVII. Poškodbe, zastrupitve

Tabela 71: Umrli zaradi poškodbe in zastrupitve po spolu v Sloveniji, 1995 - 1997

	Skupaj	Moški	Ženske
1995	1727	1169	558
1996	1812	1226	586
1997	1522	1064	458

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu pri moških je v obdobju 1994-1995 prvič preseгло 70 let (70,27), pri ženskah pa je bilo v tem letu 77,76 let. V obdobju 1996-1997 seje pri obojih še povečalo (moški 71,01 let in ženske 78,62 let).

Značilnosti zdravstvenega stanja prebivalstva v Sloveniji so v tesni povezavi s trendom v razvitih državah, kje: so v zadnjih dveh desetletjih začela prevladovati t.i. sodobna, kronična degenerativna obolenja.

3. Zdravstveno varstvo žensk

V Sloveniji je zdravstveno varstvo ženske sestavni del reproduktivnega zdravstvenega varstva prebivalcev obeh spolov in starosti. V devetdesetih letih so se poleg že uveljavljene dispanzerske metode dela pri varovanju zdravja žensk in otrok, programov za načrtovanje družine, programov spremljanja kvalitete perinatalnega zdravstvenega varstva začeli uvajati še preventivni programi za spremljanje otroškega in reproduktivnega zdravstvenega varstva. Zakonodaja, ki zagotavlja pravice do svobodne izbire partnerja, števila otrok in razmikov med njimi, svobodno izbiro poti do zadovoljujočega in varnega spolnega življenja ter do vseh drugih oblik osnovnih življenjskih izbir, se v obdobju, za katerega poročamo v tokratnem poročilu po konvenciji, ti spremenila.

3.1. Dispanzerji za ženske

V Sloveniji imamo dobro razvite zdravstvene zmogljivosti na primarni ravni, predvsem za nosečnice in otroke. Za razliko od drugih držav v Sloveniji v dispanzerjih za ženske in otroke ter mladino delujejo predvsem ginekologi, pediatri in šolski zdravniki (1 ginekolog na 8.500 žensk starih več kot 15 let, 1 pediater na 1.077 otrok starih 0 do 6 let in 1 šolski zdravnik na 3.300 otrok, starih 7 do 19 let).

Tabela 72: Stopnja preskrbljenosti žensk, starih 15 in več let, z zdravstvenim osebjem v Sloveniji, 1995-1997

	Število zdravnikov		Število žensk (15 in več let) na 1 zdravnika		% preskrbljenih žensk z zdravniki		Št. VMS	Št. SMS
	redno zaposleni	iz delov, ur/1590	1*	2**	1*	2**	1*	2**
1995	99	98.1	8 571.0	8 653.5	75.8	75.1	0.6	1.2
1996	112	102.5	7 559.6	8 258.2	86.0	78.7	0.6	1.1
1997	104	99.4	8 219.8	8 604.1	79.1	75.5	0.6	0.7

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995. 1996 in 1997.

OPOMBA: Pri preverjanju podatkov je ugotovljeno, da so v rubriki 'redno zaposleni zdravniki' prikazani tudi zdravniki, ki so redno zaposleni v drugi ustanovi, upokojenci in zasebniki.

1 * Stalno zaposlen zdravstveni delavec

2** Zdravstveni delavec iz delovnih

3.2. Načrtovanje družine

V Sloveniji smo že pred 35 leti začeli uveljavljati programe za načrtovanje družine in širiti uporabo sodobnih kontracepcijskih metod. To delo so prevzeli predvsem zdravstveni delavci in delavke, ki so skrbeli za zdravje žensk v dispanzerjih za ženske. Tudi socialno varstvo, izobraževanje in nevladne ženske organizacije so se občasno vključevali v programe ali pa sodelovali z lastnimi programi. Zelo smo izpopolnili optimizacijo izvajanja prekinitve nosečnosti in varnost ter učinkovitost hormonske in intrauterine kontracepcije, nismo pa izvedli niti ene evalvacijske raziskave kontracepcijskega vedenja.

Analiza kontracepcijskega vedenja je bila sicer sestavni del ankete o rodnostnem vedenju, ki je bila na osnovi mednarodnih standardov projekta *Family and Fertility Survey in Countries of ECE region* izvedena v letu 1995. S to analizo smo v Sloveniji ugotovili, da je mogoče kontracepcijsko vedenje oceniti kot odgovorno in da postaja vedno bolj podobno vedenju v drugih evropskih državah. Splošna ocena je, da kontracepcije ne uporablja le 8% spolno aktivnih prebivalcev, čeprav je bilo v času anketiranja brez kontracepcije 30% spolno aktivnih anketirank in anketirancev, med njimi tudi tisti, ki so zanositev načrtovali.

Uveljavljanje odgovornega kontracepcijskega vedenja se kaže tudi v zniževanju splavnosti. Najbolj ogroženi skupini sta najmlajša, ki je imela po anketi 6 splavov na 10 nosečnosti, in najstarejša skupina (starejša od 35 let) s 4 splavi na 10 nosečnosti.

S povečano osveščenostjo žensk in boljšim poznavanjem načel načrtovanja družine med strokovnjaki se je najprej začelo načrtovanje rojstev. V 70. letih je med 20. in 35. letom starosti rodilo 75% žensk, leta 1996 pa jih je rodilo kar 90%. Delež porodnic, starejših od 35 let, je vseh zadnjih 25 let na relativno nizki ravni (okoli 9%) in zaenkrat ne narašča. Bistveno pa se je zmanjšal delež mladostnic od 14% v 70. letih na samo 3% leta 1996.

Manj so bile ženske in moški v Sloveniji uspešni pri načrtovanju zanositev, saj je leta 1996 splavnost prvič padla pod 20 na 1000 žensk rodne dobe (v začetku 80. let je vsako leto splavilo 40 od 1000 žensk, starih od 15-49 let). Kljub še vedno velikemu številu dovoljenih splavov v Sloveniji nismo zabeležili niti ene smrti niti zapletov, ki bi ogrozili rodilno sposobnost žensk. Temu smo se lahko izognili predvsem zato, ker se je večina (90%) žensk lahko odločala za splav v zgodnji nosečnosti, kije bil opravljen strokovno v bolnišnici in ker so bili dispanzerji za ženske in bolnišnice, kjer so opravljali splave, zelo številni in dostopni. Po posegu so ženske dobile kakovostne informacije in nasvete o spolnem in kontracepcijskem vedenju, kar je zmanjšalo nevarnost vnetja in ponovne nenačrtovane zanositve.

Tabela 73: Obiski žensk v posvetovalnicah za kontracepcijo po starosti, Slovenija 1995-1997

	Vsi obiski zaradi kontracepcije	Prvi obiski zaradi kontracepcije								
		vsi	do 19 let	%	20-29 let	%	30-39 let	%	40 in več	%
1995	179421	66675	6790	10.2	28247	42.4	22132	33.2	9506	14.3
1996	173641	61596	7293	11.8	25765	41.8	20817	33.8	7721	12.5
1997	144950	53783	6168	11.5	20502	38.1	20244	37.6	6869	12.8

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije, 1995, 1996 in 1997

Podatki o izdanih oмотih hormonske kontracepcije kažejo, da je bilo v starostni skupini 30 do 34 let največ žensk, ki so uporabljale eno izmed vrst hormonske kontracepcije.

Tabela 74: Število izdanih omotov hormonske kontracepcije in število uporabnic po starosti, 1995-1997

	Omoti Uporab nice*	Skupaj	Starostne skupine							
			15- 19	20 - 24	25-29	30-34	35 - 39	40-44	45 - 49	50 in več
1995	Omoti	805 029	74 774	167 292	177 925	184 906	125 552	52 034	11 486	11 060
	uporab nice*	61 925	5 752	12 869	13 687	14 224	9 658	4 003	884	851
1996	Omoti	766 927	68 321	157 328	159 564	177910	125 480	53 863	11695	12 766
	upora bnice*	58 994	5 255	12 102	12 274	13 685	9 652	4 143	900	982
1997	Omoti	929 659	86 573	233 821	167 631	199 424	147 554	67 724	16 331	10 601
	uporab nice*	71 512	6 659	17 986	12 895	15 340	11 350	5 210	1 256	815

Vir podatkov: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

OPOMBA: *Uporabnice = hipotetični izračun s predpostavko, da vse uporabnice jemljejo tablete 13 ciklusov.

Podatki iz raziskave *Rodnostno vedenje Slovencev* kažejo, da je bilo med neuporabniki kontracepcije kar 40% oseb, mlajših od 25 let, od tega skoraj polovica moških in več kot ena tretjina žensk, kar je enkrat več kot je bilo te starosti obeh spolov med tistimi, ki so uporabljali kontracepcijo. Več kot dve tretjini (69%) neuporabnic in neuporabnikov je imelo stalnega partnerja oziroma partnerico, bodisi so živeli z njim v skupnem bodisi v ločenem gospodinjstvu. Poleg tega je imela polovica med njimi otroke v razmerju 40:60 v korist žensk. Glede na njihovo mladost so bili precej manj izobraženi kot uporabniki in uporabnice kontracepcije, saj je imelo osemletko kar 38% tistih, ki kontracepcije niso uporabljali, in sorazmerno temu jih je imelo le 5% visoko izobrazbo. Med uporabniki in uporabnicami pa jih je imelo osemletko le 21,5% in kar 14,5 %jih je imelo visoko izobrazbo.

Tabela 75: Značilnosti uporabnic in uporabnikov ter neuporabnic in neuporabnikov kontracepcije (No 3382, stolpčni %), Slovenija 1995

	Neuporabniki			Uporabniki		
	ženske	moški	skupaj_	ženske	moški	_skupaj
Starost						
15-19	18.8	22.2	20.5	6.5	5.0	5.9
20-24	16.4	24.2	20.3	15.8	13.2	14.8
25-29	14.6	12.2	13.4	18.8	19.0	18.9
30-34	11.7	14.0	12.9	20.1	19.8	20.0
35-39	19.3	13.5	16.4	19.3	21.3	20.1
40 in več	19.3	13.9	16.5	19.5	21.7	20.4
Partnerska zveza						
skupno gospodinjstvo	65.2	49.2	57.1	79.2	76.3	78.1
ločeno gospodinjstvo	10.2	13.6	11.9	14.3	16.5	15.2

Trenutno partnerja	brez	stalnega	24.5	37.2	30.9	6.5	7.1	6.7
Otroci								
z otroki			61.7	39.9	50.7	79.8	73.1	77.3
brez otrok			38.3	60.1	49.3	20.2	26.9	22.7
Izobrazba								
do 8 let			44.4	31.6	37.9	24.6	16.3	21.5
9- 12 let			49.6	64.4	57.0	60.1	70.5	64.0
13 in več let			6.0	4.1	5.1	15.3	13.2	14.5
Število			333	341	674	2 103	1 279	3 382

Vir: Rodnostno vedenje Slovencev, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1998

Ne glede na vse te podatke po uporabi kontracepcijskih metod počasi dohitevamo ostale evropske države. Od njih najbolj odstopamo po uporabi sterilizacije (3%). Ugotavljamo, da se število ženskih sterilizacij zelo počasi povečuje, medtem ko moška sterilizacija ostaja na zelo nizki ravni.

Tabela 76: Zahtevki za sterilizacijo na komisijah 1. stopnje po zakonskem stanju, številu otrok in spolu, 1995-1997

Otroci /Zakonski stan	1995.....		1996.....		1997	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški
Skupaj	2 535	119	2 480	143	2 548	147
- poročeni	2 291	117	2 144	136	2 302	135
- drugi	244	2	336	7	282	12
Brez otrok	17	1	16	-	15	3
- poročeni	7	1	5	-	7	2
- drugi	10	-	11	-	8	1
En otrok	406	8	396	19	411	14
- poročeni	328	8	302	18	324	13
- drugi	78	-	94	1	87	1
Dva otroka	1 617	75	1 626	90	1 612	92
- poročeni	1 499	74	1 434	87	1 486	85
- drugi	1 18	1	192	3	126	7
Tri in več otrok	495	35	442	34	546	38
- poročeni	457	34	403	31	485	35
- drugi	38	1	39	3	61	3

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije, 1995, 1996, 1997

3.3. Predporodno in poporodno varstvo

Dobra dostopnost zdravstvenega varstva na primarni ravni in brezplačne storitve na področju načrtovanja družine, kontracepcije, nosečnosti in poroda v Sloveniji omogočajo, da skoraj 98% nosečnic obiskuje redno posvetovalnico za nosečnice, in sicer povprečno 7-krat v nosečnosti.

Kar 68% nosečih žensk se za prvi obisk odloči v prvem trimesečju nosečnosti.

Tabela 77: Obiski nosečnic v posvetovalnicah dispanzerjev za ženske in ugotovljena bolezenska stanja po trajanju nosečnosti, 1995-1997

	Prvi in ponovni obiski nosečnic	Prvi obiski nosečnic po trajanju nosečnosti (v mesecih)						Ugotovljena bolezenska stanja v času nosečnosti (po mesecih)				Število ponovnih obiskov nosečnic	
		VSI	do 3	%	4-6	%	7 in več	%	VSI	do 3	4-6		7 in več
1995	120977	21946	15011	68.4	4756	21.7	2179	9.9	14 895	3 988	4 580	6327	99031
1996	120426	20432	14710	72.0	3826	18.7	1896	9.3	16712	4 558	5 536	6618	99994
1997	107436	20546	13145	64,0	3801	18.5	3600	17.5	6917	3 780	1618	1519	86890

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

V okviru posvetovalnic delujejo tudi šole za starše, v katerih starši dobijo potrebne informacije, znanja in veščine za normalni potek nosečnosti, poroda in nego novorojenca. V okviru šole je več vrst tečajev, eden med njimi je npr. »tečaj za bodoče očete«, ki je namenjen tistim očetom, ki ne obiskujejo tečaja predporodne priprave. Obisk tečaja omogoči tudi tem očetom prisotnost pri porodu. Podatki za zadnjih deset let kažejo, da seje število udeležencev tečajev za bodoče očete skoraj potrojilo. Šola za starše namenja veliko pozornost tudi individualnemu delu z gluhihimi, slepimi pa tudi s tujimi državljanke. Podatki o številu tečajnic in tečajnikov govore o tem, da se bodoči starši vse bolj odgovorno pripravljajo na porod in nego otroka.

Tabela 78: Število tečajnikov šol za starše po starosti in spolu, 1995-1997

		Skupaj	Starost v letih			
			do 19 let	20 - 29 let	30 - 39 let	40 in več let
1995	vsi	10 161	413	7 160	2 461	127
	moški	2 926	32	1 791	1 021	82
	ženske	7 133	381	5 367	1 340	45
1996	vsi	12 069	528	8 345	2 927	269
	moški	3 686	51	2 202	1283	150
	ženske	8 384	477	6 143	1 644	119
1997	vsi	16 386	438	11 505	4 250	193
	moški	4 746	24	2 810	1 782	130
	ženske	11640	414	8 695	2 468	63

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995. 1996 in 1997

Na podlagi 70. člena *Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju* so bila decembra 1994 sprejeta *Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja* (Ur.l. RS, št. 79/94), ki določajo, kaj sodi v obvezno predporodno varstvo žensk. Med te storitve sodijo do 10 sistematičnih pregledov v nosečnosti in dve ultrazvočni preiskavi, odkrivanje nosilk HBs antigena, okuženih s toksoplazmozo in sifilisom, dva obiska patronažne sestre pri otročnici, izjemoma pa en obisk pri nosečnici v drugi polovici nosečnosti, zdravniški pregled 6 tednov po porodu, spontani ali umetni prekinitvi nosečnosti, desenzibilizacija Rh negativnih žensk z gamaglobulini po porodu ali prekinitvi nosečnosti ter indirektni Coombsov test pri vsaki nosečnici in Rh desenzibilizacija v 28. tednu nosečnosti. Pri ženskah, ki želijo zanositi ali zanosijo po 35. letu, starosti sodita v obvezno zavarovanje tudi kariotipizacija in genetsko svetovanje.

Predporodno varstvo tudi v Republiki Sloveniji temelji na pravilu, da mora biti uspešno varstvo dostopno, da si ga država in posameznica lahko privoščita in da je za nosečnice sprejemljivo, Sprejemljivosti in zadovoljstvu nosečnic ter porodnic veliko pripomore stalnost perinatalnega varstva. Na tem področju se Sloveniji obetajo boljše razmere, saj je leta 1996/97 ponovno zaživela Babiška šola (kot posebna smer v okviru Visoke šole za zdravstvo), ki smo jo po več kot 200-letnem izročilu ob šolski reformi leta 1981 enostavno ukinili.

Od leta 1993, ko smo zabeležili že 99,7-odstotni delež živorojenih otrok v bolnišnicah, se ta ne spreminja.

Leta 1996 je bilo v Perinatalnem informacijskem sistemu Slovenije registriranih 18 721 porodov, rodilo pa se je 18963 otrok. Registriranih je bilo 18 850 živorojenih in 133 mrtvorjenih otrok.

Tabela 79: Živorajeni, mrtvorajeni in nataliteta, 1995 -1997

	Živorajeni			Od tega dvojčki/trojčki	Mrtvorajeni			Rojeni na 1000 prebivalcev
	Vsi	dečki	Deklice		vsi	dečki	deklice	
1995	18800	9660	9 140	439	89	50	35	9,5
1996	18704	9669	9 035	456	110	53	57	9,5
1997	18032	9264	8 768	495	92	50	42	9,2

Vir Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

Tabela 80: Število rojenih otrok po stanu matere, 1995 - 1997

	Skupaj	Samska	Poročena	Vdova	Razvezana	Izvenzakonska	Neznan stan
	%	%	%	%	%	%	%
1995	18 889	3 456	13 087	52	184	2 093	17
%	100,0	1 8.3	69,3	0,3	1,0	11,1	0,1
1996	18 814	3 561	12 622	47	224	2341	19
%	100,0	1 8.9	67.1	0,2	1,2	12,4	0,1
1997	18124	3 460	11660	31	149	2 388	436
%	100,0	19.1	64,3	0,2	0,8	13,2	2,4

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije 1995, 1996 in 1997

3.4. Obolevnost in umrljivost žensk in maternalna umrljivost

Najbolj občutljiv kazalec zdravja žensk je umrljivost zaradi nosečnosti, poroda in poporodne dobe (maternalna umrljivost), ki ostaja z občasnimi nihanji v povprečju 10 in več smrti na 100.000 živorojenih otrok, kar uvršča Slovenijo med evropske države z višjo stopnjo te umrljivosti. Najnižjo raven je maternalna umrljivost dosegla v obdobju med 1987-1992 (3,9 do 5 smrti na 100.000 živorojenih otrok). Leta 1995 je bila maternalna umrljivost 5,3 na 100.000 živorojenih otrok, vendar maternalna umrljivost za leto 1996 v Sloveniji zamegli sliko uspeha. V tem letu je namreč umrlo 26 žensk na 100.000 živorojenih otrok, kar je 5-krat več kot v zadnjih nekaj letih prej. V 90. letih so med vzroki maternalne umrljivosti

prevladovali krvavitve v nosečnosti in po porodu ter septična stanja. Od leta 1985 dalje nobena ženska ni umrla zaradi prekinitve nosečnosti.

Ženske v rodni dobi najbolj ogroža prezgodnja umrljivost zaradi raka dojk s povprečno petletno stopnjo 13.2 smrti na 10.000 žensk, starih 15-49 let, in tudi rak rodil (7,1/10.000)

Analiza bolniškega staleža za leto 1996 po spolu in starostnih skupinah je pokazala, da ženske zaradi vseh bolezni statistično pomembno pogosteje izostajajo z dela kot moški. Ta razlika med spoloma se kaže tudi v odsotnosti z dela zaradi neoplazem, zaradi katerih ženske odhajajo v bolniški stalež več kot dvakrat pogosteje kot moški. Ta podatek sovпада tudi s stopnjo hospitalizacije zaradi bolezni v isti starostni skupini.

Tabela 81: Stopnja hospitalizacije (na 1000 prebivalcev) po skupinah bolezni po MKB IX. (posamezna poglavja), po spolu in starosti, 1996

Skupina bolezni	0-19 let		20-64 let		Nad 65 let	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Novotvorbe	2.33	2.91	10.20	16.19	57.11	33.72
Duševne bolezni	1.79	1.89	7.49	5.56	5.65	5.87
Bolezni srca in ožilja	1.13	0.69	12.13	7.53	89.54	62.04
Bolezni dihal	23.37	18.58	6.24	4.03	39.85	16.88
Bolezni prebavil	11.49	10.01	14.55	11.09	39.70	25.58
Bolezni gibal	3,37	4.46	8.69	8.48	13.80	20.37
Poškodbe zastrupitve	16.93	8.11	18.57	7.97	21.28	22.51

Vir: Zdravstveno varstvo 1998; 3, Teržan m., Jereb B, analiza bolnišničnega staleža za leto 1996

Drugačno sliko je pokazala analiza odsotnosti z dela zaradi duševnih bolezni in motenj. Ženske so sicer pogosteje izostale z dela zaradi teh bolezni kot moški, vendar pa so bile zaradi njih manj pogosto hospitalizirane kot moški. Ti in drugi podatki potrjujejo, da za slovensko populacijo verjetno velja, da imajo moški sicer krajšo pričakovano življenjsko dobo, da pa so pričakovana leta brez bolezni enaka za oba spola, ali pa celo nekoliko v prid moških.

Iz poročil o boleznih in stanjih za leti 1995 in 1996, ugotovljenih v službi varstva žensk, je videti, da je bilo leta 1996 odkritih več bolezni in stanj kot leto poprej in da je glede na absolutno število žensk, ki so iskale zdravstveno storitev, bilo med njimi tudi manj zdravih kot leta 1995. Zaradi številnih sprememb v organiziranosti te dejavnosti in v metodologiji zbiranje podatkov kot tudi zaradi delovanja vzporednega informacijskega sistema zdravstvene zavarovalnice, podatkov za daljše obdobje ne moremo prikazati, ker bi bili neprimerljivi.

Tabela 82: Bolezni in stanja, ugotovljena v dejavnosti zdravstvenega varstva žensk, 1995 in 1996

MKB	skupin Bolezni	1995		1996	
		Vse	Na 1000 žensk	Vse	Na 1000 žensk
I.	Infekcijske in parazitarne bolezni	6 580	7.8	7 344	8.6
11.	Neoplazine	5 876	6.9	7 279	8.6
111.	Endokrine bol., bol.prehrane in metabolizma, motnje imunosti	542	0.6	549	0.6
X.	Bolezni genitourinarnega sistema	77 872	91.8	92 336	108.7
XI.	Komplikacije nosečnosti, poroda in poporodne dobe	8 946	10.5	9962	11.7
XIV.	Kongenitalne malformacije	204	0.2	336	0.4
	MORBIDNA STANJA	100 020	117.9	117 806	138.7
	NEMORBIDNA STANJA	77 044	90.8	94516	111.3
	ZDRAVE	87 500	103.1	81 415	95.9
	SKUPAJ	264 564	311.8	293 737	345.9

Vir: Zdravstveni statistični letopis, 1995,1996

Rak na materničnem vratu je med slovenskimi ženskami drugi najpogostejši rak (za rakom na dojkah). Od leta 1982 se zbolevnost za rakom materničnega vratu ne zmanjšuje več, pri ženskah, mlajših od 54 let, se celo povečuje. Vsako leto za rakom na materničnem vratu zboli od 160 do 180 žensk, umre pa jih 50 do 60. Incidenca raka materničnega vratu se je leta 1994 po desetih letih spet povzpela na 18 na 100.000 žensk, predvsem na račun mlajših žensk, starih od 30 do 39 let. Analize kažejo, da približno polovica slovenskih žensk ne hodi na redne ginekološke preglede kljub dolgoletnemu svetovanju, da je potreben pregled enkrat na leto.

Leta 1997 je bil sprejet državni program za zmanjšanje zbolevnosti in umrljivosti za rakom materničnega vratu v Sloveniji, med drugim obsega vzpostavitev centralne evidence brisov s povezavo vseh laboratorijev za ginekološko citopatologijo, povezavo izvidov brisov s seznamom žensk, ciljno pošiljanje vabil na ginekološki pregled in test PAP tistim ženskam, ki ju v zadnjih treh letih niso imele. To je torej izredno pomemben program na državni ravni, s katerim naj bi dosegli, da bi vsaj 80% žensk v starosti od 25 do 64 let enkrat v treh letih ginekološko pregledali in naredili test PAP. Prvi rezultati pa niso obetavni. Leta 1988 je v 4 mesecih, ko naj bi pregledali 10.000 vabljenih žensk, na pregled prišlo le okoli 1000 žensk.

3.5. Splav

Zakonska podlaga za pravico do splava je enaka kot je bila v obdobju prvega poročanja po konvenciji.

Splavnost, kije pomemben kazalec kvalitetnega in dostopnega reproduktivnega zdravstvenega varstva, se v Sloveniji že več kot 10 let zmanjšuje. Leta 1995 je bila enkrat nižja kot pred 10 leti, le še 20,8 na 1000 žensk, starih od 15 do 49 let. Ugotavljamo tudi, da se splavnost od najmlajše do najstarejše starostne skupine znižuje. Poleg mladostniške skupine je najbolj ogrožena populacija žensk, starih nad 35 let. Splavnost mladostnic je v Sloveniji nizka, predvsem splavljajo starejše mladostnice med 18 in 19 leti.

Tabela 83: Število dovoljenih splavov po starostnih skupinah, 1995 – 1997

	Starostne skupine								
	Skupaj	Do 15 let	15-19 let	20-24 let	25-29 let	30-34 let	35-39 let	40-44 let	45 in več let
1995	10791	1	780	1942	2261	2569	2111	982	145
1996	10218	3	780	1851	1949	2440	2065	1011	119
1997	9712	2	719	1743	1983	2311	1959	898	97

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije, 1995, 1996, 1997

Tabela 84: Starostno specifična dovoljena splavnost na 1000 žensk (15-49 let), 1995-1997

	Starostne skupine							
	Skupaj	15-19 let	20-24 let	25-29 let	30-34 let	35-39 let	40-44 let	45-49 let
1995	20.8	10.6	27.4	31.3	33.4	27.5	12.5	2.1
1996	19.7	10.7	25.8	27.1	31.5	26.8	12.9	1.7
1997	18.7	10.0	24.2	28.5	30.1	25.8	11.3	1.3

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenije, 1997
OPOMBA: * Upoštevane so ženske z bivališčem v Sloveniji.

Tabela 85: Število živorojenih, umetnih prekinitev nosečnosti, fertilitetnost in splavnost, 1995-1997

	Število živorojenih	Število dovoljenih splavov	Fertilitetnost	Splavnost	Razmerje porod/splav

1995	12 800	10 791	36.3	20.8	0.57
1996	18 704	10 218	36.1	19.7	0.55
1997	18 032	9 712	34.8	18.7	0.54

Vir: Zdravstveni statistični letopis, 1995, 1996, 1997

4. Spolno prenosljive bolezni, aids in HIV

V Sloveniji je oblikovanje registra ali z zakonom obvezno prijavljanje urejeno le za bolezni, ki imajo lahko hude zdravstvene zaplete. Zbrani podatki kažejo, da so tako kot v svetu tudi v Sloveniji spolno prenosljive bolezni pomemben zdravstveni problem. Medtem ko se pojavljanje gonoreje vztrajno zmanjšuje, pa se povečuje število okužb s sifilisom, čeprav obe bolezni že več desetletij nadzorujemo. 60 % okužb s sifilisom je bilo vnesenih iz tujine, kar odraža tvegane vedenjske vzorce pri mobilnih skupinah ljudi in potencialno nevarnost za povečanje spolno prenosljivih bolezni v Sloveniji. S spolno prenosljivimi boleznimi zbolevalo moški in ženske, vendar so zaradi socialnih in ekonomskih razlogov ženske pogosto tem boleznim posredno prek tveganega vedenja partnerjev bolj izpostavljene. V Sloveniji nimamo dobrih podatkov o incidenci večine spolno prenosljivih bolezni, imamo pa tudi zelo malo podatkov, kolikšno je tveganje za neplodnost pri okužbah z različnimi prenosljivimi boleznimi. Po nekaterih kazalcih incidence zunaj maternične nosečnosti lahko ugotavljamo, da je ta bolezen tako pogosta kot v nekaterih drugih razvitih državah in da se v zadnjem desetletju bistveno ne povečuje (14 zunajmaterničnih nosečnosti na 1000 vseh nosečnosti).

V Sloveniji se je začelo širjenje okužb s HIV v letu 1986. Do leta novembra 1998 je bilo prijavljenih skupno 74 primerov aidsa. Letna incidenčna stopnja se je v teh letih gibala med 0,5 in 7,0 na milijon prebivalcev. Od skupno 74 primerov aidsa jih je bilo 72 pri odraslih, 64 pri moških in 8 pri ženskah ter dva pri otrocih, dečku in deklici. Šest odraslih bolnic je bilo okuženih s heteroseksualnimi odnosi, dve izmed njih sta bili partnerki oseb iz držav z visoko prevalenco, ena je bila partnerka osebe okužene s HIV, tri pa so bile partnerke okuženih hemofilikov. Ena bolnica se je okužila pri injiciranju nedovoljenih drog v tujini in ena ženska je uvrščena v kategorijo »ostali/neuvrščeni«. Oba otroka z aidsom sta se okužila od svojih mater pred porodom, med njim ali po njem.

Za razliko od relativno zanesljive slike o epidemiji aidsa nam podatki o prijavljenih primerih okužbe s HIV ne omogočajo oceniti prevalence ali incidence v posameznih skupinah prebivalcev v določenih obdobjih. Ob postavitvi laboratorijske diagnoze okužbe s HIV običajno ne moremo vedeti, ali gre za svežo ali leta staro okužbo. Poleg tega podatki o prijavljenih primerih okužbe s HIV v veliki meri odražajo aktivnosti testiranja, v katere so zajete različne skupine (anonimno testiranje bolnikov dermatoveneroloških dispanzerjev, moških, ki imajo spolne odnose z drugimi moškimi, nosečnic in tistih injicirajočih uživalcev in uživalc drog, ki prvič vstopajo v vzdrževalne programe na metadonu).

V obdobju od 1986 do novembra 1998 je bilo skupno prijavljenih 64 primerov diagnosticirane okužbe s HIV, kjer se aids do danes še ni razvil, in sicer 51 pri moških (49 odraslih in 2 dečka) in 13 pri ženskah (vse odrasle). Od 13 primerov okužbe s HIV pri odraslih ženskah jih je bilo 7 okuženih s heteroseksualnimi odnosi, tri so navedle injiciranje nedovoljenih drog, tri pa so uvrščene v kategorijo »ostale/neuvrščene«.

Prižadevanja za preprečevanje aidsa temeljijo na Nacionalnem programu za preprečevanje in obvladovanje aidsa 1995-2000. V okviru tega programa se izvajajo številne aktivnosti v obliki posredovanja kakovostnih informacij, vzgoje, svetovanja in izobraževanja.

5. Programi za osveščanje prebivalstva in žensk

V sistemu vrednot postavljajo Slovenci in Slovenke zdravje na visoko prvo mesto in vendar se še vedno niso pripravljene odpovedati nekaterim dejavnikom tveganja, ki so krivi za številne bolezni. Rezultati raziskave *Kakovost življenja, zdravje in živa bilja*, predstavljeni novembra 1998, kažejo, da kar 86 % Slovencev in Slovenk ne skrbi ustrezno za zdravje. Pregled kroničnih bolezni je namreč pokazal, da ima kar polovica ljudi občasne ali kronične zdravstvene težave, kronične v večji meri ženske.

Programi, ki ljudi usmerjajo v zdrav način življenja so sestavni del vzgoje in izobraževanja in se začnejo že v vrtcih. V Sloveniji se je že uveljavil program Svetovne zdravstvene organizacije *Zdrave šole*, šolam pa so namenjeni tudi posebni programi vzgoje za reproduktivno zdravje, namenjeni odgovornim prostovoljnim odločitvam o spolnem življenju, o rojstvu otrok in o različnih sodobnih metodah za načrtovanje družine, programi za osveščanje otrok in mladih ljudi pred zlorabami, vključno s spolnimi zlorabami in drugim nasiljem. V procesu kurikularne prenove so se vsebine zdravja vključile v učne načrte in načela osnovnih in srednjih šol. Zelo odmevni in dobro pripravljene so tudi različni programi za preprečevanje klasičnih dejavnikov tveganja (kajenje, čezmerno uživanje alkohola, uživanje drog, tvegano spolno življenje, neuravnotežena prehrana, pomanjkljiva telesna dejavnost. Programi za načrtovanje družine in spodbujanje odgovornega starševstva so interdisciplinarni, zato se v njih zastopana področja zdravstva, socialnega varstva, izobraževanja in nevladne ženske organizacije.

Podatki raziskave o dojenju (1993) kažejo, da samo 2,5 % mater ni dojilo niti en dan, vse druge pa so vsaj poskušale dojiti. Povprečno trajanje dojenja je bilo 159 dni, najkrajši čas dojenja pa 3 dni.

V Sloveniji zavest o pomenu in prednostih dojenja krepimo s posebnimi programi. Pri izvajanju pobude za *Novorojencem prijazno porodnišnico*, ki temelji na pomembnih mednarodnih dokumentih, sodeluje tudi Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, ki po vseh otroških in ženskih dispanzerjih ter porodnišnicah distribuira zloženko *Dojenje*, spremlja zdravstvene kazalce dojenja in izobražuje zdravnike o pomenu dojenja in dejavnikov, ki nanj vplivajo. Slovenski odbor Unicef je leta 1996 ustanovil Nacionalni odbor za spodbujanje dojenja, ki je sprejel *Nacionalni program za spodbujanje dojenja* in izdal zdravstveno vzgojno knjižico o dojenju, ki je bila leta 1997 razdeljena vsem nosečnicam pred porodom.

13. ČLEN: DRUGA PODROČJA EKONOMSKEGA IN DRUŽBENEGA ŽIVLJENJA

1. Družinski prejemki

Izhajajoč iz v prvem poročilu po konvenciji omenjenega ustavnega določila in skladno s sprejete *Resolucijo o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji* ter *Zakonom o družinskih prejemkih* je Vlada Republike Slovenije pristopila k načrtovanju, sprejetju in izpeljavi celovitih ukrepov družinske politike. Le-ti se oblikujejo in uresničujejo na ekonomsko-fiskalnem področju, s prerazporeditvijo dohodka v korist družin v okviru davčne politike ter posebno kreditno politiko; na področju družbenih in drugih dejavnosti, ki se delijo na splošne (izobraževanje, zdravstveno varstvo) in posebne (posvetovalnice, pomoč ostarelim, pomoč prizadetim) ter s svojimi storitvami podpirajo funkcioniranje družine; na področju zaposlovanja z ustvarjanjem pogojev za usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti; na področju stanovanjskega gospodarstva s specifičnimi programi stanovanjske preskrbe in z drugimi oblikami pomoči družinam.

Družinske prejemke urejajo *Zakon o družinskih prejemkih*, kije začel veljati decembra 1993 (Ur. l. RS, št. 65-2371/93) in dva zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. 71/1994 in Ur. l. RS, št. 73/1995). Z njihovo veljavnostjo so prenehali veljati *Zakon o družbenem varstvu otrok* in samoupravni sporazumi, ki so urejali uresničevanje pravice do porodniškega dopusta. Veljavni zakon določa upravičence, trajanje pravice do prejemkov, njihovo višino, pogoje za pridobitev in postopek za uveljavljanje pravice. Zakon ureja pet vrst družinskih prejemkov (2. člen):

- denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta
- starševski dodatek
- pomoč za opremo novorojenca
- otroški dodatek
- dodatek za nego otroka

Vlada Republike Slovenije je konec julija 1998 že določila besedilo *Predloga zakona o starševstvu in družinskih prejemkih* in ga poslala Državnemu zboru v prvo obravnavo. S predlaganim zakonom želimo v Republiki Sloveniji maksimirati otrokove koristi, uvesti selektivnost namesto univerzalnosti ter pluralne oblike in svobodno izbiro pri načinu koriščenja pravic, maksimirati pravičnost in socialno enakost ter zagotoviti čim večjo ekonomsko stabilnost družin. Z družinskimi dajatvami želimo izboljšati materialni položaj družin z nižjimi dohodki, hkrati pa v otroški dodatek

vnesti demografske elemente, ki so bili doslej vključeni v sistem davčnih olajšav in prometnega davka. V predlogu zakona je opuščeno določanje višin družinskih dajatev glede na zajamčeno plačo, saj so višine dajatev določene v nominalnih zneskih, njihovo usklajevanje pa je vezano na rast življenjskih stroškov. Spričo tega, da statistike prejemnikov otroškega dodatka kažejo, da je med prejemniki kar 13 % enoroditeljskih družin, ki se kopičijo predvsem v najnižjih treh dohodkovnih razredih, ureditev v predlaganem zakonu med drugim povečuje višino otroškega dodatka pri enoroditeljskih družinah (samohranilke/samohranilci) vse do 100% povprečne plače na družinskega člana, najbolj pa se povečuje v družinah s tremi otroci. Predlog zakona tudi uvaja novo obliko starševskega dodatka, in sicer dodatek za veliko družino, to je za družino s tremi ali več otroki, in sicer kot letni prejemek v enkratnem znesku.

1.1. Denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta

Pravico do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta ima mati, ki je zavarovana za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela oziroma je bila zavarovana pred dnevom obveznega nastopa porodniškega dopusta, mati, ki ji je med nosečnostjo oziroma v času porodniškega dopusta, dopusta za nego in varstvo otroka in daljšega dopusta za nego in varstvo otroka prenehalo delovno razmerje brez njene volje ali krivde, in otrokov oče ali druga oseba, ki otroka neguje in varuje, in oseba, ki vzame otroka v nego in varstvo zaradi posvojitve (4. člen).

Denarno nadomestilo znaša 100 % osnove (povprečne mesečne plače v zadnjih 12 mesecih pred nastopom porodniškega dopusta) in ne more biti nižje od zajamčene plače.

Tabela 86: Povprečno mesečno število upravičenk/upravičencev do nadomestila plače med porodniškim dopustom glede na vrsto pripadajočega dopusta, 1996,1997

	Skupaj	Mati	Oče	Druga oseba	Vrste dopusta	
					Dopust do 365 dni	Daljši dopust
1996	17 054	16 915	14 127	12	16 143	911
1997	16 916	16 793	112	11	15 895	1021

Vir: Statistične informacije št. 162/1997 in št. 166/1998, Statistični Urad Republike Slovenije

1.2. Starševski dodatek

Starševski dodatek je denarna pomoč staršem ob otrokovem rojstvu in po njem. Pravico do starševskega dodatka ima praviloma vsaka mati, ki ne izpolnjuje pogojev za pravico do denarnega nadomestila med porodniškim dopustom ali kakega drugega nadomestila plače, če je državljanica Slovenije in ima stalno bivališče v njej. Namesto matere lahko pridobi pravico do starševskega dodatka tudi otrokov oče ali druga oseba, ki otroka neguje in varuje in sicer, če mati umre, zapusti otroka ali je nesposobna za samostojno življenje in delo, oziroma druga oseba, ki sprejme otroka v nego in varstvo zaradi posvojitve. Starševski dodatek znaša 52 % od zajamčene plače.

Tabela 87: Povprečno mesečno število upravičenk do starševskega dodatka ob otrokovem

	Skupaj	Študentke	Dijakinje	Druge upravičenke*
1996	2822	234	78	2510
1997	2734	234	89	2411

rojstvu in po njem po statusu, 1996, 1997

Vir: Statistične informacije St. 162/1997 in št. 166/1998, Statistični urad Republike Slovenije

* Druge upravičenke so predvsem brezposelne osebe

1.3. Pomoč za opremo novorojenca

Pomoč za opremo novorojenca je enkratna pomoč ob rojstvu otroka v obliki zavitka za novorojenca v treh različicah ali kot denarna pomoč, kije enaka vrednosti opreme v zavitku (24. do 30. člen). Pravico do te pomoči ima vsak otrok, katerega mati ali oče imata stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Uveljavlja jo lahko mati ali druga oseba, ki skrbi za novorojenega otroka.

Leta 1997 je pomoč prejelo 17.916 upravičenk, od tega se jih je 5.692 ali skoraj tretjina (31,7%) odločila za denarno pomoč.

1.4. Otroški dodatek

Z otroškim dodatkom se družini zagotavlja dopolnilni prejemek za delno pokrivanje stroškov pri vzdrževanju otrok. Pravico do tega dodatka ima eden od staršev za otroka z bivališčem v Republiki Sloveniji, če je otrok državljan Republike Slovenije, ter otrok, ki nima slovenskega državljanstva ob pogoju vzajemnosti. Ob pogoju, da je vsaj eden od staršev zaposlen kot delojemalec v Republiki Sloveniji, ima pravico do otroškega dodatka tudi za otroka, ki nima prebivališča v Republiki Sloveniji. Pravico ima tudi eden od staršev za otroka, ki je državljan Republike Slovenije in nima pravice do dodatka v država, v kateri živi, ter za otroka, ki ni državljan Republike Slovenije in je ta pravica dogovorjena z mednarodno pogodbo (32. člen).

Otroški dodatek je v letu 1996 prejelo 204.029 upravičencev za 342.443 otrok. V primerjavi z letom 1995 se je število upravičencev povečalo za skoraj 66%, število otrok prejemnikov pa za 53,8 %. Tolikšno povečanje je bilo posledica uveljavitve *Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o družinskih prejemkih*, ki je pričel veljati 1. 5. 1996 in se nagiba k univerzalnemu otroškemu dodatku. Med upravičenci je bilo 0,6 % tujih državljanov, med otroki pa jih je tuje državljanstvo imelo 0,5 %.

Tudi leta 1997 se je število upravičencev (za 22 %) in otrok, ki so otroški dodatek jemali (za 19,3 %) povečalo. V povprečju ga je prejelo 248.950 upravičencev za 408.536 otrok. Povprečni otroški dodatek je znašal 5,6 % povprečne neto plače v Sloveniji (v letu 1996 6,3%) in je bil za 0,3 % nižji kot leta 1996.

1.5. Dodatek za nego otroka

Dodatek za nego otroka je denarni dodatek za nego, ki se izplačuje enemu od staršev hudo bolnega otroka ali otroka s telesno prizadetostjo in je namenjen poravnavanju povečanih stroškov, ki jih ima družina zaradi nege in varstva hudo bolnega otroka ali otroka z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju. Dodatek za nego otroka je bil uveden 1. 5. 1996 z *Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o družinskih prejemkih* (Ur. l. RS, št. 73/1995). Pravico do dodatka ima otrok do dopolnjenega 18. leta starosti. Če živi otrok doma pri starših, znaša višina dodatka za njegovo nego 30 % zajamčene plače. Če je otrok v dnevnem institucionalnem varstvu, kjer ima brezplačno oskrbo, znaša višina dodatka 20 % zajamčene plače. Dodatek za nego ne pripada otroku, ki zaradi zdravljenja, usposabljanja, vzgoje ali šolanja živi v zavodu, kjer ima brezplačno oskrbo, v času, ko je v zavodu.

Dodatek za nego otroka je konec leta 1996 prejelo 2.577 družin za 2.619 otrok, v letu 1997 pa povprečno mesečno 3.602 družin za 3.705 otrok. Leta 1997 je bilo med njimi 154 otrok, ki so prejeli mesečno dodatek v višini 20 % zajamčene plače, in 3.448 otrok, ki so živeli doma pri starših in prejeli dodatek v višini 30 % zajamčene plače.

2. Bančna posojila, hipotekami in drugi finančni krediti

Ženske in moški imajo v Republiki Sloveniji enak dostop do vseh vrst posojil in kreditov.

3. Rekreativna dejavnost, šport in drugi vidiki kulturnega življenja

Športno-rekreativna dejavnost dobiva v Sloveniji čedalje vidnejši pomen, saj je spodbujanju vključevanja ljudi vseh starostnih skupin in ne glede na spol posvečenih veliko akcij na državni ravni. To jasno kažejo tudi podatki o udeleževanju v različnih oblikah športno-rekreativne dejavnosti v Sloveniji, ki jih prikazujemo v okviru poročanja po 10. členu konvencije v poglavju 7. Telesna vzgoja in šport.

Druge dejavnosti žensk so v Sloveniji - tako kot drugod po svetu - usmerjene v zasebno in družinsko življenje in ukvarjanje s kulturno-izobraževalnimi aktivnostmi. Pri ženskah je potreba po družbeno-političnem udejstvovanju minimalna. Novejših analiz, ki bi pokazale, za kakšne aktivnosti se najpogosteje odločajo ženske in kaj jih pri tem pogojuje, nimamo na voljo.

Iz *Pilotne ankete o porabi časa v Sloveniji v letu 1996*, ki jo je izvedel Statistični urad Republike Slovenije, je razvidno, da delovno aktivni moški porabijo za vse v anketi vključene aktivnosti razen gospodinjstva, študija in ostalih aktivnosti, več časa na dan kot ženske.

Tabela 88: Povprečna poraba časa delovno aktivnih oseb na dan glede na glavne skupine aktivnosti, delavnik

Skupine aktivnosti	Moški	Čas v urah Ženske
Osebno	9.8	9.7
Zaposlitev	7.1	5.9
Gospodinjstvo	1.8	3.7
Študij	0.2	0.3
Religija	0.0	0.1
Druženje	0.9	0.8
Šport	0.2	0.2
Hobiji	0.1	0.0
Mediji	2.2	1.8
Potovanje	1.5	1.2
Ostalo	0.1	0.3

Vir: Anketa o porabi časa v Sloveniji, Statistični urad Republike Slovenije, april 1998

14. ČLEN: KMEČKE ŽENSKE

1. Kmečko prebivalstvo

Po zadnjih razpoložljivih podatkih (popis prebivalstva iz leta 1991), ki smo jih predstavili že v prvem poročilu po konvenciji, živi na slovenskem podeželju skoraj 50 % celotne populacije. Med njimi je več kot polovica žensk.

V celotni populaciji delež prebivalstva v kmetijstvu (opredeljeni na podlagi podatka o poklicu) upada. Leta 1991 je njihov delež znašal 7,6 %. Med njimi sta bili dve tretjini aktivnih (tisti, katerih poklic je kmetovanje in za svoje delo prejemajo dohodek, ali so pomagajoči družinski člani/članice in gospodinje/gospodinjci, ki se pretežno ukvarjajo s kmečkimi deli).

Delež žensk med aktivnim prebivalstvom je bil 51,27%. Nekoliko večji delež žensk si je mogoče razlagati s tem, da se moški pogosteje zaposlijo izven kmetije in je zatorej ženska tista, ki delo opravlja kot poklic.

Delež kmečkih gospodinjstev, ki so odvisna samo od dohodkov kmetije, je bil izredno nizek. Razlogi za to so predvsem v majhnosti kmetij, saj je imelo kar 36,6 % vseh kmetij od 2 do 5 hektarov zemljišč in le 25 % kmetij je imelo več kot 10 hektarov kmetijskih zemljišč. Glede na to je razumljivo, da si je v večini primerov en ali več članov gospodinjstva prisiljen poiskati zaposlitev izven kmetije, saj se gospodinjstva ne morejo preživljati samo z dohodkom. ustvarjenim s kmetovanjem. Najpogosteje so zaposleni nasledniki kmetije (69,7%) in gospodarji (65,3%), med gospodaricami kmetij pa jih je zaposlenih le 31,2%.

Nosilci kmečkega gospodarstva na različnih tipih kmetij so večinoma moški. Najmanjša razlika med moškimi in ženskami je na kmetijah, kjer je čisto kmečki vir dohodka. Podobno je tudi stanje na področju lastništva kmetij, kjer so moški prav tako v pretežni meri lastniki kmetij. Po podatkih, zbranih z anketo *Kmečko družina* (1991), so bile ženske lastnice na 17,5% kmetijah, solastnice pa na 28,2 % kmetijah.

2. Delitev dela in odločanje v kmečkem gospodarstvu

V kmečkih gospodarstvih je prisotna izredno tradicionalna delitev dela. Ženske večinoma opravljajo vsa gospodinjska dela ter kmečka opravila, ki so predvsem ročna in v bližini doma. Opravki zunaj doma, značilni za ženske, sodijo v okvir urejanja socialnih zadev. Boljše sodelovanje moških in žensk je zaslediti pri odločanju o preživljanju letnega dopusta, o nakupu obleke, varčevanju, gradnji oziroma adaptaciji hiše, investicijah v gospodinjstvo in o nakupu avtomobila. V povprečju se o teh vprašanjih kar v tretjini kmečkih gospodinjstev odločata zakonca skupaj.

3. Življenjske razmere na podeželju

Razpoložljiva finančna sredstva na gospodinjstvo so eden od kazalcev življenjskih razmer. Po podatkih, zbranih z anketo o porabi gospodinjstev (1995), je imelo kmečko gospodinjstvo leta 1994 v povprečju enkrat manjša sredstva od mešanega ali nekmečkega gospodinjstva (710 088 SIT).

Kar zadeva opremljenost bivalnega okolja oziroma dostopnost do različnih storitev (osnovna šola in otroško varstvo, zdravstvo, kultura in rekreacija, prevoz in komunikacije ter preskrba s prehrano) je na podeželju slabša od opremljenosti v mestnih okoljih. Po podatkih raziskave o kakovosti življenja (1996) živi 51 % podeželske in 10,3 % mestne populacije v neopremljenem ali zelo slabo opremljenem bivalnem okolju.

4. Socialno in zdravstveno varstvo kmečkih žensk

Zakonska določila, ki urejajo pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter zdravstveno zavarovanje kmečkih žensk so predstavljena v prvem poročilu po konvenciji.

Na področju pravice do porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka pa predstavlja pomembno novost leta 1993 sprejet *Zakon o družinskih prejemkih*. Starši, ki so po predpisih o zdravstvenem zavarovanju zavarovani za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela, so dobili enako pravico do porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka, kot tisti starši, ki so v delovnem razmerju. Če starši niso zavarovani po predpisih o zdravstvenem zavarovanju za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela, imajo pravico do starševskega dodatka. Pred tem so namreč imele pravico do porodniškega dopusta le tiste kmečke ženske, ki so bile članice zadruge, podpisnice sporazuma o plačevanju prispevka za nadomestilo plače za čas porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka.

5. Vključevanje v javno življenje

Aktivnosti, namenjene obvladovanju gospodarskih dejavnosti, s katerimi se pretežno ukvarjajo kmečke ženske, pridobivanju znanj s področja gospodinjstva, osveščanja in usposabljanja kmečkih žensk za javno delovanje in njihovo vključevanje v procese odločanja, imajo v Sloveniji že dolgo tradicijo.

Svetovalno delo Kmetijske svetovalne službe smo predstavili v prvem poročilu po konvenciji. Kmečke ženske si želijo novih znanj in so se pripravljene usposablјati, kar zrcali njihova udeležba na različnih predavanjih, tečajih, krožkih in sestankih posebnih skupin - v letu 1995 se jih je na primer kar 17.727 udeležilo več kot 626 različnih predavanj. Poleg predavanj so bili organizirani tudi tečaji (546), ki se jih je udeležilo skoraj 10.000 kmečkih žensk, medtem ko seje sestankov različnih skupin in krožkov udeležilo 5.210 žensk.

Profesionalna nevladna organizacija, ki tesno sodeluje s Kmetijsko svetovalno službo, je Zveza kmetič Slovenije, ki združuje več kot 230 aktivov kmečkih žensk in ima več kot 20.000 članic.

15. ČLEN: ENAKOST PRED ZAKONOM

Kot smo že poročali v prvem poročilu Ustava in veljavna zakonodaja zagotavljajo ženskam in moškim enakost pred zakonom ter enake pravice do sklepanja pogodb in upravljanja premoženja, enake pravice do finančne avtonomije ter svobodne izbire nastanitve in stalnega bivališča.

16. ČLEN: ZAKONSKA ZVEZA IN DRUŽINSKA RAZMERJA

Slovenska zakonodaja zagotavlja ženskam vse v konvenciji navedene pravice, kakor smo poročali v prvem poročilu po konvenciji.

Spričo občutnih sprememb na področju socialnega pojma družine, je bilo tudi v Republiki Sloveniji danih že veliko pobud za spremembo veljavnega zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Najodmevnejši pobudi, pri katerih s pristojnim ministrstvom in drugimi institucijami ter nevladnimi organizacijami sodelujeta tudi vladni Urad za žensko politiko in parlamentarna Komisija za politiko enakih možnosti žensk in moških, sta pobuda za zakonsko izenačitev statusa istospolnih partnerskih skupnosti z življenjsko skupnostjo moškega in ženske in pobuda za spremembe in dopolnitve *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* v smislu ustanovitve preživninskega sklada.

Prva pobuda temelji na prepovedi diskriminacije, med drugim na podlagi katerekoli osebne okoliščine, ki jo zagotavlja 13. člen *Ustave Republike Slovenije* in na *Kazenskem zakoniku Republike Slovenije*, ki v 141. členu med drugim izrecno prepoveduje diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti. V ta namen je bila ustanovljena posebna delovna skupina, ki obravnava predlog zakona, ki bi odpravil določbe veljavnega zakona, ki dovoljuje sklenitev zakonske zveže moškega in ženske ter ureja vprašanje dalj časa trajajoče življenjske skupnosti moškega in ženske.

Število otrok in mladostnikov, upravičenih do preživnine v Sloveniji narašča, saj narašča tudi število ločitev. O dolžnosti, višini in usklajevanju preživnine je po veljavni zakonodaji mogoč dogovor med staršema. V primerih, ko ga ni mogoče skleniti, določi preživnino sodišče. Žal so v Sloveniji sodni postopki dolgotrajni, zato postaja problem neplačevanja preživnine med ločitvenim postopkom čedalje bolj pereč, pogosto pa ga poveča še izmikanje plačevanju po pravnomočnosti sodbe.

Leta 1996 je bilo v Sloveniji okoli 38.000 otrok, upravičencev do preživnine, medtem ko jih je bilo npr. leta 1993 36.531. Povečuje se tudi delež sodno določenih preživnin v primerjavi z dogovorjenimi preživninami, saj je bilo v letu 1993 35 % novih preživnin določenih sodno, leta 1995 pa je bilo takih že 62% in leta 1996 npr. 48%.

Zato je Urad za žensko politiko Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (kasneje pa še parlamentarna Komisija za politiko enakih možnosti žensk in moških) že leta 1994 predlagal, da uvede zakonsko rešitev, ki bo omogočila ustanovitev preživninskega sklada, ki bi omilil breme roditelja, ki živi z otrokom. Spričo tega, da se pripravlja nov zakon, ki bo urejal področje zakonske zveže in družinskih razmerij, se pristojno ministrstvo ni odločilo za spremembo veljavne zakonodaje.

INFORMIRANJE JAVNOSTI O KONVENCIJI

Začetno poročilo Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk je Urad za žensko politiko pri Vladi Republike Slovenije izdal v publikaciji leta 1993. Poleg poročila je publikacija vsebovala tudi člene konvencije. Leta 1995 je bila publikacija ponatisnjena, saj je prva izdaja, kije bila posredovana vsem državnim institucijam, nevladnim organizacijam in mnogim drugim ciljnim skupinam, kmalu posla.

Leta 1997 je Urad za žensko politiko izdal publikacijo z naslovom *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk - uresničevanje njenih določil v Republiki Sloveniji*, v kateri je ponovno natisnjeno besedilo konvencije. Poleg tega je v njej objavljeno poročilo Odbora za odpravo diskriminacije žensk o obravnavi začetnega poročila Republike Slovenije (16. zasedanje od 13. do 31. januarja 1997) in predstavljena vprašanja, ki jih je odbor zastavil slovenskim predstavnicam

v okviru obravnave poročila. Tudi to publikacijo je Urad posredoval številnim državnim in drugim institucijam, nevladnim organizacijam in drugim skupinam ter posameznicam in posameznikom, poročilo Odbora o odpravi diskriminacije žensk pa je predstavil tudi medijem.

Poleg omenjenih objav je po prvem poročanju po konvenciji besedilo konvencije objavilo tudi Društvo za Združene narode za Republiko Slovenije v svoji drugi izdaji publikacije o človekovih pravicah. Razlogov za nepoznavanje konvencije, predvsem s strani državnih ustanov, torej ni, še vedno pa ni dovolj učinkovito prizadevanje za krepitev poznavanja, zavedanja in uveljavljanja pravic s strani posameznic in posameznikov.